

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetool

Gerly Lõhmus

**EESTI TSIVILKOHTUMENETLUSES 'POOLE OSAVÕTUTA TEHTUD
KOHTULAHENDITE' TUNNUSTATAVUS JA TÄIDETAVUS –
BRÜSSELI I MÄÄRUSE JA LUGANO II KONVENTSIOONI ARTIKKEL 34(2)**

Magistritöö

Juhendaja:
MJur Maarja Torga

Tartu
2012

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSES TEHTUD KOHTULAHEND KUI ‘POOLE OSAVÕTUTA TEHTUD KOHTULAHEND’ ARTIKLI 43(2) TÄHENDUSES	11
1.1. Eesti kohtute tehtud lahendid kui ‘kohtulahendid’ Brüsseli I määruse artikli 32 ja Lugano II konventsiooni artikli 26 tähenduses.....	11
1.2. Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud tagaseljaotsus kui ‘poole osavõtuta tehtud kohtulahend’ artikli 34(2) tähenduses	15
1.3. Hagimenetluses tehtud lahendid, mis pole tagaseljaotsused TsMS-i tähenduses, kuid on ‘poole osavõtuta tehtud kohtulahendid’ artikli 34(2) kohaselt.....	17
1.4. Maksekäsu kiirmenetluses tehtud maksekäsk kui ‘poole osavõtuta tehtud kohtulahend’ artikli 34(2) tähenduses	20
2. ARTIKLI 34(2) TÄHENDUSES ‘MENETLUSE ALGATAMIST KÄSITLEVAKS DOKUMENDIKS’ LOETAVAD EESTI KOHTUMENETLUSES EDASTATAVAD KOHTUDOKUMENDID.....	22
2.1. Artikli 34(2) kohaselt kättetoimetatav ‘menetluse algatamist käsitlev dokument’ Eesti hagimenetluses.....	22
2.2. ‘Menetluse algatamist käsitlev dokument’ artikli 34(2) tähenduses Eesti siseriiklikus maksekäsu kiirmenetluses	24
2.3. TsMS-is toodud nõuded ‘menetluse algatamist käsitletavate dokumentide’ sisule ja nende vastavus artiklile 34(2).....	25
3. EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSELE KOHASE KÄTTETOIMETAMISE TÄHENDUS ARTIKLIS 34(2) SISALDUVATE EELDUSTE SÜSTEEMIS	28
3.1. TsMS-ile kohase kättetoimetamise tähendus artiklist 34(2) tuleneva nõude, et kohtudokumendid peavad olema ‘kätte toimetatud’ kontekstis	28
3.2. Artikliga 34(2) nõutava kaitse korraldamiseks antud aja algus TsMS-iga ette nähtud kättetoimetamise viiside puhul	31

3.3. Avaliku kättetoimetamise ja TsMS §-i 325 kohaselt kättetoimetatuks lugemise kui asenduslike kättetoimetamiste lubatavus artikli 34(2) kontekstis	35
4. EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSES KEHTIVATE NÕUETE VASTAVUS ARTIKLILE 34(2), MILLE KOHALELT PEAB KOSTJALE JÄÄMA PIISAV AEG KAITSE KORRALDAMISEKS	40
4.1. Ajavahemik Eesti tsiviilkohtumenetluses, mis tuleb lugeda kaitse korraldamiseks saadaval oleva aja hulka artikli 34(2) tähenduses	40
4.2. TsMS-i kohaselt kaitse korraldamiseks antud aja vastavus artikliga 34(2) kehtestatud piisavuse nõudele.....	42
4.3. Tegurid, mis mõjutavad kaitseks vajamineva aja piisavust artikli 34(2) tähenduses, ning nende analüüs TsMS-i valguses	46
4.4. TsMS-i alusel ennistamise ja pikendamise tähendus artiklist 34(2) tuleneva aja piisavuse nõude hindamisel.....	54
5. ARTIKLIGA 34(2) NÕUTAVA VAIDLUSTAMISE VÕIMALUSE KASUTAMINE EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSES	60
5.1. Artikliga 34(2) ettenähtud vaidlustamise nõude tähendus Eestis ‘poole osavõtuta tehtud kohtulahendite’ puhul	60
5.2. TsMS-ist tulenevad vaidlustamise alused ja tähtajad ning nende vastavus artiklist 34(2) tulenevale vaidlustamise võimalikkuse nõudele.....	62
5.3. Eesti tsiviilkohtumenetlus ja artiklist 34(2) tulenev nõue, et vaidlustamine peab olema ka faktiliselt võimalik ning kostja seda võimalust tegelikult kasutanud	68
KOKKUVÕTE	75
RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF JUDGMENTS IN DEFAULT OF APPEARANCE RENDERED BY THE COURTS OF ESTONIA – ARTICLE 34(2) OF THE BRUSSELS I REGULATION AND THE LUGANO II CONVENTION.....	82
KASUTATUD ALLIKAD	90
KASUTATUD KIRJANDUS.....	90
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	96
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA.....	98

SISSEJUHATUS

Kohtumenetluse pooled ei pea hindama mitte ainult neile soovitava lahendi saamise tõenäosust, vaid ka seda, milline on tõenäosus selle lahendi täitmise teel enda nõue rahuldada.¹ Euroopa Ühenduse siseturu moodustamine ja rahvusvahelise kaubanduse järjest suurenev integratsioon on viinud olukorrani, kus igapäevane äritegevus omandab üha enam piiriüleseid mõõtmeid,² ning üha enam tuleb ka ette olukordi, kus kaotaval poolel on vara rohkem kui ühes riigis. Olukorras, kus kostja³ vara asub välisriigis, on kohtulahend efektiivne vaid juhul, kui kostja seda vabatahtlikult täidab või kui see on välisriigis tunnustatav ja täidetav.⁴ Eeltoodust nähtub, et üha aktuaalsemaks⁵ muutub küsimus Eesti kohtulahendite vastavusest välisriigis tunnustamise ja täitmise menetlustes kehtestatud nõuetele.

Käesolev töö keskendub Eestis tehtud kohtulahendite tunnustatavusele ja täidetavusele Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades⁶ (Brüssel I määruse) ja tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni (Lugano II konventsiooni)⁷ alusel. Brüsseli I määrus on peamiseks tsiviil- ja

¹ Brand, R.A., Enforcement of Foreign Money-Judgements in the United States: In Search of Uniformity and International Acceptance, 67 Notre Dame Law Review 253, 1991, p 255.

² Veeret, A., Euroopa Liidu liikmesriigi kohtu pädevus rahvus vaheliste kohtualluvuse kokkulepete kehtivuse hindamisel Brüsseli I määruse artikli 23 kontekst, Juridica VI/2009, lk 395. Oelmann, J., The Barriers to the Enforcement of Foreign Judgments as Opposed to those of Foreign Arbitral Awards, Bond Law Review, Vol 18, Issue 2, 2006, p 77.

³ Käesolev töö kasutab valdavalt mõistet 'kostja', seejuures võib öeldu töö kontekstist tulenevalt kehtida ka makskäsu kiirmenetluses pooleks oleva võlgniku kohta.

⁴ Pryles, M., Waincymer, J., Davies, M., International Trade Law, 2nd edn, 2004, p 462.

⁵ Probleemile Eesti õiguskirjanduses juhitud tähelepanu ka varasemalt. Näiteks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 805/2004, 21. aprill 2004, millega luuakse Euroopa täite korraldus vaidlustamata nõuete kohta (ELT L 143, 30.04.2004, lk 15–39) (Euroopa täitekorralduse määrus), kontekstis: Kaur, M., Euroopa täitekorralduse tõend: miks ja millal?, Juridica II/2012, lk 122.

⁶ Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, EÜT L 12, 16.1.2001, lk 1-23.

⁷ Tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon, ELT L 339, 21.12.2007, lk 3-41, (Lugano II konventsioon). Lugano II konventsioon asendab 16. septembril 1988. aastal Euroopa ühenduste liikmesriikide koos Islandi Vabariigi, Norra Kuningriigi ja Šveitsi Konföderatsiooniga allkirjastatud kohtualluvust ning kohtuotsuste täitmist tsiviil- ja kaubandusajades käsitlevat rahvusvahelist lepingut (Tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon, EÜT L 319, 25.11.1988, lk 9, (Lugano 1988. aasta konventsioon)).

kaubandusasjades tehtud otsuste täitmist ja tunnustamist reguleerivaks õigusaktiks Euroopa Liidus⁸ ning alates 2004. aastast on määrus siduv ka Eestile. Lugano II konventsiooni, mille eesmärk on saavutada kohtuotsuste liikumise võrdne tase Euroopa Liidu liikmesriikide ning asjaomaste Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni riikide vahel,⁹ kiitis Euroopa Ühendus heaks 15. oktoobril 2007.¹⁰ Väga olulise rahvusvahelise konventsioonina¹¹ on Lugano II konventsioon ka Eestile alates nimetatud heakskiidust siduv.

Seni on Eesti õiguskirjanduses küsimusele, kas ja millises ulatuses on Eesti kohtulahendid Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel tunnustatavad ja täidetavad, keskendunud vaid põgusalt. Näiteks enne Euroopa Liiduga liitumist valmis Sihtasutuse Õigusinstituut juures strateegilise alusdokumendina teaduslik uurimistöö, mille üheks ülesandeks oli analüüsida kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise põhimõtteid Euroopa Liidu liikmesriikides.¹² Uurimuse detailsusaste jäi tulenevalt püstitatud uurimisülesandest siiski pigem üldiste küsimuste lahendamise tasandile.

Käesolev töö viib Eestis tehtavate kohtulahendite välisriigis tunnustamise ja täitmise eelduste analüüsi spetsiifilisemale tasandile – töö analüüsib kohtulahendite tunnustatavust ja täidetavust Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis. Kõnealune kostjale menetluslikku kaitset pakkuv artikkel¹³ on Brüsseli I määruses ja Lugano II konventsioonis ainus, mis täitmise ja tunnustamise faasis on suunatud otseselt kostja

⁸ Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Recast), COM(2010) 748 final, Brussels, 14.12.2010, (Brussels I Proposal 2010), p 3. Dickinson, A., Surveying the Proposed Brussels I *bis* Regulation – Solid Foundations but Renovation Needed, Yearbook of Private International Law, Vol 12, 2010, (Dickinson 2010), p 248.

⁹ Nõukogu otsus Lugano II allakirjutamise kohta, Art 4. Konventsioon jõustus Euroopa Ühenduse, Taani ja Norra suhtes 1. jaanuaril 2010 (Information concerning the date of entry into force of the Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, signed in Lugano on 30 October 2007, OJ L 140/53, 8.06.2010); Šveitsi suhtes 1 jaanuaril 2011; Islandi suhtes 1. mail 2011 (Information concerning the date of entry into force of the Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, signed in Lugano on 30 October 2007, OJ L 138/54 26.05.2011).

¹⁰ Nõukogu otsus (EÜ) nr 2007/712, 15. oktoober 2007, tsiviil- ja kaubandusasjade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni ühenduse nimel allakirjutamise kohta, ELT L 339, 21.12.2007, lk 1-2 (Nõukogu otsus Lugano II allakirjutamise kohta).

¹¹ Torga, M., Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses, Juridica VII/2010, lk 474, joonealune märkus 3.

¹² Riigihanke 'Rahvusvaheline õigusabi tsiviil- ja kaubandusasjades EL liikmelisuse tingimustes' raames moodustati Sihtasutuse Õigusinstituut juures töögrupp, mille eesmärk oli koostada vastavasisuline uurimistöö (Rahvusvaheline õigusabi tsiviil- ja kaubandusasjades EL liikmelisuse tingimustes, Teaduslik uurimistöö, 20.12.2002, lk 4, 6).

¹³ Reed, A., A New Model of Jurisdictional Propriety for Anglo-American Foreign Judgement Recognition and Enforcement: Something Old, Something Borrowed, Something New?, Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review, Vol 25, 2003, (Reed 2003), p 311.

kohtuliku ärakuulamise õiguse kaitsele¹⁴. Artikli 34(2) kohaselt kohtulahendit ei tunnustata, 'kui otsus on tehtud tagaselja ning kostjale ei olnud menetluse algatamist käsitlevat dokumenti või võrdväärset dokumenti kätte toimetatud piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta, välja arvatud juhul, kui kostja ei algatanud otsuse vaidlustamise menetlust siis, kui tal oli selleks võimalus'.

Eestis tehtud kohtulahendit tunnustatakse Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 33(1) tulenevalt teistes liikmesriikides ühegi erimenetluse järgimist nõudmata.¹⁵ Seejuures artiklites 34 ja 35 on loetletud olukorrad, mil välisriigi kohus tunnustamisest keelduma peab.¹⁶ Kui tunnustamise küsimus tõusetub artikli 33(3) kohase juhusliku tunnustamisküsimusena, millest sõltub samas välisriigi kohtus toimuv menetlus, kontrollib kohus keeldumise aluseid enne Eesti kohtulahendi tunnustamist.¹⁷ Artiklist 33(2) tulenevalt, eraldiseisvat tunnustamise otsust nõudvas menetluses viimane aga võimalik pole¹⁸ ning lähtuda tuleb alljärgnevatest täitmisele kohalduvatest menetlusreeglitest.

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 38(1) tulenevalt täidetakse Eestis tehtud ning siin täitmisele pööratavat kohtulahendit teises liikmesriigis, kui see on mõne huvitatud isiku taotlusel seal täidetavaks kuulutatud – ehk kui on läbitud *exequatur*'i menetlus. Seejuures keelab artikkel 41 artiklite 34 ja 35 kontrollimise enne kohtulahendi täidetavaks kuulutamist. Pärast vorminõuete täidetust tehtud täitmismääruse edastab kohus artikli 42 kohaselt kostjale, kel siis on artikli 43 järgi õigus esitada täitmismääruse peale apellatsioonkaebus. Artiklist 45(1) tulenevalt kontrollib välisriigi kohus artiklites 34 ja 35 sätestatud keeldumise aluseid alles apellatsioonimenetluses ning nende esinemisel tühistab täitmismääruse, kusjuures muud asjaolud täitmismääruse tühistamise aluseks olla ei saa.¹⁹ Eelnevast tulenevalt jääb artiklites 34 ja 35 esinevate aluste puudumise korral Eesti kohtulahendi kohta tehtud tunnustamise otsus või täitmismäärus kehtima ning kohtulahend Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides tunnustatuks ja täidetavaks.

¹⁴ Pocar, F., Explanatory report on Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, signed at Lugano, 30 October 2007, OJ C 319, 23.12.2009, (Pocar Report on Lugano II Convention 2009), para 137. Schlosser Report on Brussels Convention 1979, para 194. Francq, S., Art 32, in Magnus, U., Mankowski, P., Brussels I Regulation, Sellier European Law Publishers: Munich, 2012, (Francq, in Magnus/Mankowski 2012), para 36.

¹⁵ Lugano II konventsioon kasutab mõistet '*State bound by this Convention*' (Lugano II Convention, Art 33(1)). Käesolev töö kasutab edaspidi läbivalt terminit 'liikmesriik' selliselt, et see hõlmab ka esmalt toodud mõiste.

¹⁶ Tegemist on obligatoorsete eeldustega, millest kohtul pole võimalik kõrvale kalduda (Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 5).

¹⁷ Wautlet, in Magnus/Mankowski 2012, Art 33, para 35.

¹⁸ Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 7.

¹⁹ Briggs, A., Civil Jurisdiction and Judgments, 3rd edn, 2002, p 440, para 7.12.

Artiklites 34 ja 35 esinevate eelduste esinemise tõendamiskoormus lasub tunnustamist või täitmist takistada püüdväl poolel,²⁰ kusjuures kohus võib omal algatusel võtta arvesse ka asjaolusid, mis nähtuvad otsusest või on kohtule teada.²¹ Kohtul puudub seejuures alternatiivne võimalus otsust oma siseriikliku õiguse alusel tunnustada või täita.²² Et Euroopa Liidu või Lugano II konventsiooni liikmesriikides Eesti kohtulahendi kohta tehtud tunnustamise otsust või täitmismäärust ei saaks tühistada, on oluline, et Eestis tehtud kohtulahend vastaks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklitest 34 ja 35 tulenevatele nõuetele.

Käesolev töö keskendub artiklile 34(2) kolmel peamisel põhjusel. Esmalt, on artiklis 34(2) sisalduva tunnustamisest ja täitmisest keeldumise aluse objektiks nii Eesti tsiviilkohtumenetluse raames tehtud tagaseljaotsused kui ka maksekäsud,²³ mille arv Eesti tsiviilkohtumenetluses on võrdlemisi suur.²⁴ Seejuures on artikli 34(2) näol tegemist artikliga, millele tunnustatavuse ja täidetavuse vaidlustamisel enim tuginetakse.²⁵ Teine põhjus tuleneb asjaolust, et aprillis 2009 andis Komisjon välja rohelise raamatu,²⁶ mis tänaseks on päädinud Brüsseli I määruse muudatusettepanekuga.²⁷ Muudatustega kaotatakse ühisturu parema

²⁰ Jenard Report on Brussels Convention 1979, p 43.

²¹ Schlosser, P., Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice, signed at Luxembourg, 9 October 1978. OJ C 59, 5.03.1979, (Schlosser Report on Brussels Convention 1979), para 190. Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 8. Seejuures vastav kohustus kohtunikul puudub (*Ibid*, Art 34, para 7).

²² Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 6. Teatud juhtudel võib eksisteerida võimalus kohtulahendit paralleelselt täita või tunnustada rahvusvahelise konventsiooni alusel (*Van den Boogard*, para 17; RKTkm 3-2-1-81-09 *J.A.R.*, p 10).

²³ Vaata täpsemalt käesoleva töö 1. ptk.

²⁴ Seoses kohtupraktika analüüsi läbiviimisega palus Riigikohus Justiitsministeeriumilt statistikat tagaseljaotsuste kohta. Ajavahemikus jaanuar kuni mai 2007 tehti 3837 tagaseljaotsust. Ajavahemikus jaanuar kuni juuni 2009 tehti 3959 tagaseljaotsust. (Vutt, M., Menetlusdokumentide kättetoimetamine tsiviilkohtumenetluses, Kohtupraktika analüüs, Riigikohus, Õigusteabe osakond, Tartu, august 2009 (Vutt, M. 2009), lk 6.) Maksekäskude kohta vaata: Simmermann, M., Maksekäsu kiirmenetlus ehk miks kiirmenetlus ei ole kiire?, bakalaureusetöö, juhendaja Andreas Kangur, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, tsiviilõiguse õppetool, Tartu, 2008, (Simmermann 2008), lk 3.

²⁵ Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) No 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matter, Brussels, 21.4.2009, COM (2009) 174 final, (Report on Brussels I Regulation), p 4. Hess in Hess, B., Pfeffer, T., Schlosser, P., Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States, Study JLS/C4/2005/03, final version September 2007, para 539.

²⁶ Green Paper on the Review of Council Regulation (EC) No 44/2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, COM(2009) 175 final, Brussels, 21.4.2009.

²⁷ Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Recast), COM(2010) 748 final, Brussels, 14.12.2010, (Brussels I Proposal 2010).

toimimise²⁸ ja kulude kokkuhoiu eesmärgil²⁹ *exequatur* enamike määruse kohaldamisalasse jäävate kohtulahendite tunnustamise ja täitmise puhul.³⁰ Lisagarantiina luuakse ettepaneku artikliga 45 kohtulahendi päritoluriigis siiski vaidlustamise menetlus kostjale 'kes on jätnud päritoluliikmesriigi kohtusse ilmutata'.³¹ Artikli 45(a) kohaselt võib kostja tunnustamise või täitmise vaidlustada samal alusel, kui seda on hetkel kehtiva Brüsseli I määruse artiklist 34(2) tulenev alus.³² Seega on tõenäoline, et peagi seisavad ka Eesti kohtud vastamisi käesolevas töös analüüsitava küsimustega. Kolmandaks, arvestades asjaolu, et *exequatur*'i kaotamisega vähenevad ka kohtulahendite välisriigis täitmise kulud, on alust eeldada välisriigis toimuvate täitmiste arvu suurenemist. Tulenevalt sellest, et *exequatur*'i kaotamist nähakse eraldiseisva eesmärgina Euroopa Liidus,³³ ning sellest, et Eesti seadusandjal puudub kontroll välisriigi täitemenetluse üle, peab Eesti seadusandja olema veendunud, et Eesti tsiviilkohtumenetlus tagab siseriiklikus kohtumenetluses adekvaatselt võlgnike menetluslike õiguste kaitse, sealhulgas artikliga 34(2) kaitstava kostja õiguse kohtulikule ärakuulamisele.

Eelnevast lähtuvalt seab käesolev töö eesmärgiks analüüsida, kas Eestis kehtiv tsiviilkohtumenetluse regulatsioon tagab kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse piisavalt, et välistada Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud kohtulahendite tunnustamise või täitmise peatamine Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) alusel. Viimane on

²⁸ Fawcett, J., Carruthers, J.M., North, P. (consultant ed), Cheshire, North & Fawcett, Private International Law, 14th edn, Oxford University Press: 2008, (Fawcett/Carruthers 2008), p 596.

²⁹ Komisjon on mõjude hindamise käigus hinnanud *exequatur*'i aastaseks maksumuseks Euroopa Liidus 48 miljonit eurot (Commission Staff Working Paper, Impact Assessment accompanying document to the 'Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Recast), COM(2010) 748 final, SEC(2010) 1547 final, Brussels, 14.12.2010, Annex IV, p 54). 2009 aasta seisuga hinnati *exequatur*'i menetluse maksumuseks Eestis 1883 eurot (*Ibid*, Annex IV, p 53). Eriti oluliseks peetake *exequatur*'i kaotamist väikese ja keskmise suurusega ettevõtetele (SME) (*Ibid*, p 13. European Commission, Special Eurobarometer 351, Civil Justice, Report, October 2010, pp 19-21, 44-47. Dickinson 2010, p 255.).

³⁰ *Exequatur*'i ei kaotata artiklis 37(3) nimetatud lahendite, mis käsitlevad eraelu puutumatus või isiklike õiguste rikkumisest tulenevaid lepinguväliseid võlasuhteid ning konkreetsete mitme kannatanuga menetluses tehtud kohtulahendite korral (Brussels I Proposal 2010, p 5, Art 37).

³¹ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, KOM(2010) 748 lõplik, Brussels, 14.07.1999, (Brüsseli I määruse ettepanek 2010), art 45. Määruse inglise keelne versioon kasutab mõistet 'a defendant who did not enter an appearance' (Brussels I Proposal 2010, Art 45).

³² Brussels I Proposal 2010, Art 45(a). Brussels I Regulation, Art 34(2). Stanivuković, M., Recasting of the Brussels I Regulation and its Impact upon Third Countries, in Particular Serbia, *Zbornik Radova*, Vol. 45, Issue 2 (2011), pp 101-102. Seejuures, Brüsseli I määruse ettepaneku artikli 46(1) kohaselt 'muudel kui artikliga 45 hõlmatud juhtudel on poolel õigus taotleda kohtuotsuse tunnustamisest või täitmisest keeldumist, kui tunnustamine või täitmine ei oleks lubatud õiglase kohtuliku arutamise aluseks olevate põhimõtetega'. Artikli 46(2) kohaselt esitatakse vastav taotlus täitmise liikmesriigi kohtule.

³³ Garcia, R.A., Abolition of Exequatur: Problems and Solutions, Mutual Recognition, Mutual Trust and Recognition of Foreign Judgments: too Many Words in the Sea, Yearbook of Private International Law, Vol 12, 2010, p 354.

oluline nii kostja menetluslike õiguste kaitse kui ka hageja ootuse efektiivsele õiguskaitsele tagamise seisukohalt.

Et hinnata Eestis tehtud kohtuotsuste tunnustatavust ja täidetavust Euroopa Liidu ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides, tuleb analüüsida Eestis kehtiva tsiviilkohtumenetluse regulatsiooni vastavust määruse ja konventsiooniga kehtestatud nõuetele. Pärast Eesti Euroopa Liiduga liitumist 2004. aastal on siseriiklik tsiviilkohtumenetluse regulatsioon läbi teinud olulisi muudatusi. 1. jaanuaril 2006 jõustus uus tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS).³⁴ Käesoleva töö esitamise ajaks on seadustikus tehtud muudatusi juba rohkem kui kolmekümnel korral. Seejuures, neist muudatustest mitmed seonduvad sätetega, mis on relevantssed Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamisel.

Ajendatuna eelnevast ning tulenevalt asjaoludest, et Euroopa Kohus, Komisjon ja Nõukogu viitavad kohtulahendite piiriülese tunnustamise ja täitmise kontekstis üha enam 'vastastikkuse usaldusele' tekkimise vajadusele,³⁵ ja et kujuneva Euroopa tsiviilmenetluse olustikus³⁶ on üha enam vaja mõista siseriikliku tsiviilkohtumenetluse funktsioneerimise eripärasid rahvusvahelise tsiviilkohtumenetluse tingimustes, analüüsib käesolev töö, millistel tingimustel on Eestis tsiviil- ja kaubandusajades tehtavate kohtulahendite tunnustamisel ja täitmisel võimalik tunnustamine või täitmine tuginedes Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklile 34(2) peatada. Käesolev töö seab hüpoteesiks väite, et TsMS-is sisalduv regulatsioon ei taga kostja kohtuliku ärakuulamise õigust piisavalt, et välistada Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamine Eestis tehtavate kohtulahendite tunnustamisel ja täitmisel.

Tulenevalt uurimuse kvalitatiivsest iseloomust põhineb töö teemakohase kirjanduse ja relevantse Euroopa Kohtu ning Eesti kohtute praktika süsteemsel analüüsil. Seejuures on oluline, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni tõlgendamisel tuleb arvesse võtta ka Brüsseli I määrusele eelnenud ja väga edukaks osutunud³⁷ Tsiviil- ja kaubandusajade

³⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I 2005, 26, 197; 28.12.2011, 44, (TsMS).

³⁵ Brussels I Proposal 2010, p 4. Communication from the Commission to The European Parliament and the Council, An area of freedom, security and justice serving citizen, COM(2009), 262 final, Brussels, 10.6.2009, p 10. Blobel, F., Späth, P., The Tale of Multilateral Trust and the European Law of Civil Procedure, *European Law Review*, Vol 30, No 4, August 2005, p 528. Andersson, T., Harmonisation and Mutual Recognition: How to Handle Mutual Distrust, in Andenas, M., Hess, B., Oberhammer, P. (eds), *Enforcement Agency Practice in Europe*, British Institute of International and Comparative Law: London, 2005, p 249. Storskrubb 2008, p 168. Crifó 2009, p 14-15.

³⁶ Storskrubb, E., *Civil Procedure and EU Law. A Policy Area Uncovered*, Oxford University Press: Oxford, 2008, *passim*.

³⁷ Bogdan, M., *Concise Introduction to EU Private International Law*, Europa Law Publishing: Groningen, 2006, 34.

kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise Brüsseli konventsiooni³⁸ (Brüsseli konventsiooni) kohta käivat Euroopa kohtu praktikat.³⁹ Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklis 34(2) sisalduvate nõuete tuvastamisel on kasutatud nii erinevaid Euroopa Liidu institutsioonide dokumente ja raporteid kui ka vastavateemalist võõr- ja eestikeelset õiguskirjandust. Töös analüüsitakse võrdlevalt Euroopa Liidu õigusest tulenevaid nõudeid kohtulahendite tunnustamisele ja täitmisele ning Eesti siseriiklikku seadusandlust, püüdes seejuures identifitseerida probleeme, mis tõusetuvad kooskõla võimalikust puudumisest. Eelnevast tulenevalt analüüsib käesolev töö ka erialakirjanduses väljendatud seisukohti TsMS-is sisalduva regulatsiooni osas.

Töö eesmärgi täitmiseks analüüsib käesolev töö loogilises järjekorras artikli 34(2) normielemente ning nende seoseid Eesti siseriikliku tsiviilkohtumenetluse regulatsiooniga. Töö esimene peatükk uurib, millised Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud lahendid kuuluvad artikli 34(2) kohaldamisalasse. Teine peatükk keskendub küsimusele, milliseid Eesti kohtumenetluses edastatavaid dokumente tuleb kvalifitseerida 'menetluse algatamist käsitlevateks dokumentideks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses. Kolmas peatükk uurib, kas Eestis tsiviilkohtumenetluses TsMS-ist tulenevad kättetoimetamise viisid vastavad artiklist 34(2) tulenevale nõudele, mille kohaselt peab 'menetluse algatamist käsitlev dokument' olema kostjale 'kätte toimetatud' ning küsib, mis on TsMS-ile kohase kättetoimetamise tähendus artikli 34(2) kontekstis. Töö neljas peatükk analüüsib, kas Eesti tsiviilkohtumenetluses kostjale antav aeg on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni mõttes piisav aeg kaitse ettevalmistamiseks. Ning töö viimane peatükk vaatab Eesti tsiviilkohtumenetluse kontekstist lähtuvalt Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tulenevat eeldust, mille kohaselt puudub alus tunnustamisest või täitmisest keeldumiseks, kui 'kostja ei algatanud otsuse vaidlustamise menetlust siis, kui tal oli selleks võimalus'.

³⁸ Tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise Brüsseli konventsioon, EÜT L 299, 31.12.1972, lk 32, konsolideeritud versioon EÜT C 27, 26.1.1998, lk 1, (Brüsseli konventsioon).

³⁹ Brüsseli I määrus, p 19. *Draka NK Cables jt*, p 20. RKTkm 3-2-1-47-09 *Oy Lars Krogius Ab*, p 11. *Pocar Report on Lugano II Convention 2009*, para 11.

1. EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSES TEHTUD KOHTULAHEND KUI 'POOLE OSAVÕTUTA TEHTUD KOHTULAHEND' ARTIKLI 43(2) TÄHENDUSES

1.1. Eesti kohtute tehtud lahendid kui 'kohtulahendid' Brüsseli I määruse artikli 32 ja Lugano II konventsiooni artikli 26 tähenduses

Lähtuvalt töö eesmärgist, tuleb esmalt määratleda, millised Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud kohtulahendid on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel välisriigis tunnustatavad ja täidetavad. Vaid viimaste puhul saab tõusetuda küsimus artikli 34(2) kohaldamise võimalikkusest.

Selleks, et Eestis tehtud kohtulahend Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel teistes liikmesriikides tunnustatav ja täidetavaks oleks, peab see kuuluma Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kohaldamisalasse (artikkel 1) ning vastama Brüsseli I määruse artiklis 32 ja Lugano II konventsiooni artiklis 26 'kohtuotsusele' toodud nõuetele. Nimetatud sätete kohaselt on otsus kõnealuse määruse kohaldamisel igasugune liikmesriigi kohtu lahend, sealhulgas dekreet, määrus, resolutsioon või täitemäärus, samuti kohtuametniku otsus kohtukulude kohta. Samasisuline säte sisaldus ka juba Brüsseli konventsioonis (artikkel 25).

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni teksti tõlkes kasutatakse sõna 'kohtuotsus'⁴⁰ ning inglise keelses versioonides sõna '*judgment*'.⁴¹ Küsimuse üle, kas tegemist on 'kohtuotsusega' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kontekstis, tuleb otsustada lähtuvalt määruse autonoomsest tõlgendusest,⁴² mistõttu viited Eesti siseriiklikule õigusele ei saa olla määravad. Ka otsuse siseriiklik nimetus ei oma määratlemisel tähendust.⁴³ Seega pole oluline, kuidas nimetab kohtu tehtud lahendit TsMS. Kohtuotsusteks Brüsseli I määruse kontekstis on nii Eesti kohtute tehtud kohtuotsused kui ka määrused.⁴⁴ Kuna

⁴⁰ Brüsseli I määrus, art 32. Lugano II konventsioon, art 26.

⁴¹ Brussels I Regulation, Art 32. Lugano II Convention, Art 26.

⁴² Wautelet, P., Art 32, in Magnus, U., Mankowski, P., Brussels I Regulation, Sellier European Law Publishers: Munich, 2012, (Wautelet, in Magnus/Mankowski 2012), para 4.

⁴³ *Ibid*, Art 32, para 5.

⁴⁴ Kaur 2012, lk 123.

tsiviilkohtumenetluses tehtavateks lahenditeks on lisaks kohtu otsustele ka määrused, siis selguse huvides kasutatakse käesolevas magistritöös Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni mõiste 'kohtuotsus' vastena sõna 'kohtulahend'.

Olenemata eeltoodud terminoloogiliste variatsioonide lubatavusest on oluline, et lahend vastaks Brüsseli I määruks ja Lugano II konventsioonis toodud 'kohtulahendi' mõiste autonoomsele tõlgendusele. Esmalt tuleb märkida, et pole oluline, kas 'kohtulahend' on tehtud Brüsseli I määruksel põhineval jurisdiktsioonil ega ka sellel, kas kostja elukoht on Euroopa Liidu või Lugano II konventsiooni liikmesriigis või mitte.⁴⁵ Brüsseli I määruks ja Lugano II konventsioon kohalduvad ka juhul, kui otsus tehti asjas, mis oli puhtalt siseriiklik,⁴⁶ seega ka siis, kui tunnustatakse või täidetakse kohtulahendit, mis on tehtud siseriiklikus vaidluses Eesti tsiviilkohtumenetluses.

Autonoomse tõlgenduse kohaselt kohalduvad Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni tunnustamise ja täitmise sätted ka kohtulahenditele, mis on antud lühendatud vormis, ilma täieliku põhjendusest.⁴⁷ TsMS § 444 lg 1 ja lg 2 kohaselt võib kohus teatud juhul TsMS § 405 alusel läbiviidud lihtmenetluse otsusest välja jätta kirjeldava ja põhjendava osa. TsMS § 444 lg 4 kohaselt võib kirjeldava ja põhjendava osa välja jätta ka tagaseljaotsusest või hagi õigeksvõtul põhinevast otsusest. Sama sätte kohaselt, kui on alust eeldada, et otsus kuulub tunnustamisele ja täitmisele ka väljaspool Eesti Vabariiki, kirjeldavat ja põhjendavat osa otsusest välja ei jäeta.

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel on tunnustatavad ja täidetavad kõik eeltoodud kirjeldava ja põhjendava osata kohtulahendid. Seejuures on kohtulahendiks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kontekstis ka kirjeldava ja põhjendava osata tehtud TsMS § 444 lg-ga 4 vastuolus olevad tagaseljaotsused ning muud kohtulahendid, mis on vastuolus TsMS § 442 lg-st 1 tuleneva kirjeldava ja põhjendava osa sisaldamise nõudega. TsMS § 631 lg 2 kohaselt võib eeltoodud kirjeldava ja põhjendava osa nõudega vastuolus oleva maakohtu otsuse peale esitada apellatsioonkaebuse või TsMS § 668 lg 1 alusel ringkonnakohtu otsuse peale kassatsioonkaebuse. Sellisel juhul võib tunnustamise menetlust läbiviiv kohus Brüsseli I määruse või Lugano II konventsiooni artikli 37 alusel tunnustamise

⁴⁵ Wautelet, in Magnus/Mankowski 2012, Art 32, para 14. Kropholler, J., Europäisches Zivilprozeßrecht, Kommentar zu EuGVO, Lugano-Übereinkommen und Europäischem Vollstreckungstitel, 8 Auflage, Verlag Recht und Wirtschaft: Frankfurt am Main, 2005, (Kropholler 2005), Art 32, Rn 4.

⁴⁶ Wautelet, in Magnus/Mankowski 2012, Art 32, para 15. Näiteks on määruks kohalduv, kui siseriiklikus vaidluses tehtud Belgia kohtu lahendit soovitakse täita Hollandis (*Debaecker, passim*).

⁴⁷ Wautelet, in Magnus/Mankowski 2012, Art 32, para 5. Õiguskirjanduses on leitud, et puuduv otsuse põhjendus võib siiski viia selleni, et otsust ei täideta või ei tunnustata (*Ibid*, Art 32, para 5, fn 10).

menetluse peatada või kohus, kellele on esitatud kaebus täitmismääruse peale, artikli 46 lg 1 alusel poole taotlusel täidetavaks tunnustamise menetluse peatada.⁴⁸ Kui TsMS-ist tulenevaid kirjeldava ja põhjendava osa nõudeid järgitud pole, aga kohtulahendit ka tavalises korras ei vaidlustata, või kui täitmise või tunnustamise mentlust läbiviiv kohus menetlust ei peata, on puudulik otsus siiski Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kohaselt täidetav ja tunnustatav kohtulahend. Selline tõlgendus on kooskõlas ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklitega 36 ja 45(2), millest tulenevalt täitmise või tunnustamise menetlust läbiviival välisriigi kohtul puudub õigus kontrollida Eestis tehtud kohtulahendi sisu.

Lisaks eelnevale jäävad Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kohaldamisalasse kohtukulude väljamõistmise otsused, kui ka nende aluseks olev vaidlus jääb artikli 1 kohaldamisalasse.⁴⁹ TsMS § 438 lg 2 alusel otsustab kohus otsuse tegemisel muuhulgas menetluskulude jaotuse. Ka antud otsus on tunnustatav ja täidetavaks tunnustatav Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel.

Täpsemalt, seoses Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikliga 34(2) on üheks oluliseks 'kohtulahendi' kriteeriumiks sellele eelnenud kohtumenetluse võistlevus. Euroopa Kohus on asjas *Denilauler* Brüsseli konventsiooni tõlgendamisel märkinud, et kohtulahend eeldab võistlevat kohtumenetlust.⁵⁰ Näiteks *ex parte* lahendid ei ole Brüsseli I määruse alusel täidetavad ega tunnustatavad.⁵¹ Seejuures asjas *Gembazzi* on kohtujurist Kokott täpsustavalt märkinud, et kui kohtulahend on tehtud võistlevas menetluses, kuulub see konventsiooni kohaldamisalasse ka juhul, kui menetlus jääb konkreetset juhul, näiteks ühe poole kohtusse

⁴⁸ Sama võimaluse nägi ette ka Brüsseli konventsioon (Brussels konventsioon, art 38). Euroopa Kohus on kinnitanud, et kohtul ei lasu kohustust menetluse peatamiseks (*Industrial Diamond Supplies*, para 32). Kohus, kes menetluse peatamise üle otsustab, võib arvesse võtta vaid asjaolusid, mida kostja varasemas menetluses otsuse teinud kohtule esitada ei saanud (*Dalfsen and others*, para 37). Arvesse ei saa võtta asjaolusid, mida otsuse teinud kohus ei teadnud, kuna kostja ebaõnnestus nende asjaolude kohtule esitamisel (*Dalfsen and others*, para 36). Nimetatud seisukohti on kinnitanud ka Riigikohus (RKTkm 3-2-1-47-09 *Oy Lars Krogius Ab*, p 12).

⁴⁹ *Wautelet*, in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 32, para 6. On ka arvamusi, mille kohaselt menetluskulude otsus peaks olema täidetav ja tunnustatav ka juhul, kui selle aluseks olev vaidlus on Brüsseli I määruse kohaldamisalast väljas (*Ibid*).

⁵⁰ *Denilauler*, p 13.

⁵¹ *Wautelet*, in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 32, para 27. *Collins, L., Dicey Morris and Collins on the Conflict of Laws*, Vol I, 14th edn, Sweet & Maxwell: London, 2006, (*Collins* (ed) 2006), p 653, fn 31. Selleks, et tunnustamine ja täitmine oleks võimalik, peab Euroopa Kohtu kohaselt tegemist olema otsusega, mis on tehtud *inter partes* menetluses - või oleks tehtud, kui kostja oleks otsustanud kohtusse ilmuda. Näiteks *ex parte* ajutiste meetmete lahendid ega menetluskulude jaotamise otsused, mis nendes menetlustes tehtud on ei jää 3. ptk kohaldamisalasse (*Wautelet*, in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 32, para 22, 25). Täpsemalt, näiteks otsused ajutiste- ja kaitsemeetmete kohta, mis on tehtud ilma poolele kohtudokumente eelnevalt kättetoimetamata ning mida soovitakse täita enne teisele poolele menetlusdokumentide kättetoimetamist, ei ole Brüsseli I määruse 3. ptk (*Denilauler*, para 18) aga Lugano II konventsiooni kohaldamisalal (*Pocar Report on Lugano II Convention* 2009, para 130).

ilmumata jätmise tõttu ühepoolseks.⁵² Seda kinnitab ka asjaolu, et taoliste poole kohtusse ilmumata jätmise tõttu ühepoolseks jäänud lahendite tunnustamise ja täitmise puhul on erinormina kehtestatud artikkel 34(2).

Brüssel I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklite 34(2) kohaselt otsust ei tunnustata, 'kui otsus on tehtud tagaselja ning kostjale ei olnud menetluse algatamist käsitlevat dokumenti või võrdväärset dokumenti kätte toimetatud piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta, välja arvatud juhul, kui kostja ei algatanud otsuse vaidlustamise menetlust siis, kui tal oli selleks võimalus'. Määruse ja konventsiooni eestikeelsed tõlked räägivad olukorrast, kus 'otsus on tehtud tagaselja',⁵³ inglisekeelsed variandid käsitlevad otsust, mis on tehtud '*in default of appearance*'.⁵⁴ Kuna formaalne kvalifikatsioon siseriikliku õiguse alusel ei ole määruse ega konventsiooni kontekstis määrav ja mõistet tuleb tõlgendada autonoomselt⁵⁵ ning kuna määruse ja konventsiooni mõisted ei pruugi kattuda Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtava 'tagaseljaotsuse' mõistega, kasutab käesolev töö selguse mõttes määruse ja konventsiooni kontekstis mõistet 'poole osavõtuta tehtud kohtulahend'. Seda, millised Eesti tsiviilkohtumenetluses tsiviil- ja kaubandusajades tehtud kohtulahendid täpsemalt selle mõiste alla kuuluvad, vaatame järgnevatel alapeatükkides.

Viimaks on oluline, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 38(1) kohaselt on välisriigis täidetavad vaid kohtulahendid, mis on täidetavad päritoluriigis endas.⁵⁶ Euroopa Kohtu praktika kohaselt piirdub see täidetavus siiski vaid formaalse täidetavusega, mitte küsimusega sellest, kas nõue on rahuldatud või mitte.⁵⁷ Otsus, mida soovitakse täita või tunnustada, ei pea siiski olema lõplik – see võib olla apelleeritav või muul viisil vaidlustatav.⁵⁸ Seega vaid need Eestis 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendid', mis on

⁵² Kohtujuristi Kokott 18. detsember 2008, ettepanek kohtuasjas C-394/07: Euroopa Kohtu (esimene koda) 2. aprilli 2009. aasta otsus (*Corte d'appello di Milano* (Itaalia) eelotsusetaotlus) — Marco Gambazzi versus DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, EKL 2009 lk I-02563, p 22.

⁵³ Brüsseli I määrus, art 34(2). Lugano II konventsioon, art 34(2).

⁵⁴ Brussels I Regulation, Art 34(2). Lugano II Convention, Art 34(2).

⁵⁵ Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 44.

⁵⁶ Brüsseli I määruse tõlge räägib 'täitmisele pööratavast' otsusest (Brüsseli I määrus, art 38(1)); Lugano II konventsiooni tõlge räägib 'täidetavast' otsusest (Lugano II konventsioon, art 38(1)); määruste inglisekeelsed versioonid kasutavad sõna '*enforceable*' (Brussels I Regulation, Art 38(1); Lugano II Convention, Art 38(1)).

⁵⁷ Cousier, *resolutive part*. Fawcett/Carruthers 2008, p 607.

⁵⁸ Wautelet, in Magnus/Mankowski 2012, Art 32, para 18. Jenardi raporti kohaselt oli selline määratlus tahtlik (Jenard, P., Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters signed at Brussels, 27 September 1968. OJ C 59, 5.03.1979, (Jenard Report on Brussels Convention 1979), p 43).

siseriiklikult täidetavad Eestis,⁵⁹ on välisriigis tunnustatavad ja täidetavad ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel.

Olles tuvastanud, millised Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud kohtulahendid põhimõtteliselt Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel välisriigis tunnustatavad ja täidetavad on, liigub käesolev töö edasi konkreetselt artikli 34(2) kohaldamisalasse kuuluvate kohtuotsuse identifitseerimise juurde.

1.2. Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud tagaseljaotsus kui 'poole osavõtuta tehtud kohtulahend' artikli 34(2) tähenduses

Kuna Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni tõlked kasutavad 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendi' tähistamiseks mõistet 'tagaseljaotsus', analüüsib käesolev töö esmalt kas ja millises ulatuses kuuluvad Eesti tsiviilkohtumenetluses TsMS-i kohaselt tehtud tagaseljaotsused artikli 34(2) kohaldamisalasse. Tagaseljaotsustega seonduvale problemaatikale seoses Brüsseli I määruse artikliga 34(2) on põgusalt tähelepanu juhitud ka Eesti õigusteadlaste poolt.⁶⁰ TsMS 44. ptk tähenduses on Eesti tsiviilkohtumenetluses tagaseljaotsusteks otsused, mis on tehtud olukorras, kus pool ei ole hagile vastanud või kus pool ei ole ilmunud kohtuistungile. TsMS 44. ptk-s ettenähtud tagaseljaotsuse tegemise võimalus on seotud õigusega kohtuasja arutamisele mõistliku aja jooksul. See õigus ei ole põhiseaduses küll sõnaselgelt väljendatud, kuid tuleneb põhiseaduse §-idest 13 ja 14,⁶¹ samuti Eestile siduvast Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklist 6(1).⁶² Tagaseljaotsuse tegemise võimaluse ettenägemine TsMS-is teenib nimetatud õiguse realiseerumise tagamise eesmärki olukordades, kus kostja kohtu kutsetele menetluses osaleda ei reageeri.

⁵⁹ Kohtuotsuste täitmist reguleerib täitemenetluse seadustik (Täitemenetluse seadustik – RT I 2005, 27, 198; 21.03.2011, 35). TMS § 2 lg 2 p 1 kohaselt on täitedokumentideks ka jõustunud või viivitamata täitmisele kuuluv kohtuotsus ja -määrus tsiviilasjas. Muuhulgas on TsMS § 489 lg 7 kohaselt viivitamata täitmisele kuuluvaks lahendiks ka TsMS-is sätestatud maksekäsu kiirmenetluses tehtud maksekäsk. Seega on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel põhimõtteliselt täidetavad ja tunnustatavad nii TsMS-i kohaselt toimivas siseriiklikus maksekäsu kiirmenetluses tehtud maksekäsk kui ka teised TsMS-i kohaselt tehtud viivitamata täitmisele kuuluvad või jõustunud kohtuotsused ja määrused (vaata edaspidi).

⁶⁰ Vutt, M., Tagaseljaotsuste regulatsiooni kohaldamine kohtupraktikas (01.01.2006 jõustunud TsMS kohaselt), Riigikohus, Õigusteabe osakond, 28. august 2007, (Vutt, M. 2007), lk 2.

⁶¹ Lõhmus, U., Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, Juridica, I/2003, lk 150.

⁶² Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon – 16.04.1996, RT II 1996, 11, 34, (EIK). Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus – 01.01.2006, RT II 1996, 11, 34; RT I 2005, 39, 308 (EIK ratifitseerimise seadus).

Esmalt võib kohus TsMS § 407 lg 1 kohaselt teha tagaseljaotsuse, kui kostja pole hagile tähtaegselt vastanud. TsMS § 407 lg 5 p 2 kohaselt peab kostjale olema teatatud hagile vastamata jätmise tagajärgedest.

Teiseks võib kohus TsMS § 410 kohaselt teha tagaseljaotsuse juhul, kui kostja ei ilmu kohtuistungile, muu hulgas eelistungile. TsMS § 413 lg 1 kohaselt loetakse hageja esitatud faktilised väited sel juhul kostja poolt omaksvõetuks. Asjas *KÜ Majaka 5 v OÜ Talavik* selgitas Riigikohus, et kui kostja kohtuistungile ei ilmu ja hageja taotleb tagaseljaotsuse tegemist ning muud tagaseljaotsuse tegemise eeldused on täidetud, ei arvesta kohus TsMS § 413 lg 1 järgi hagiavalduse õigusliku põhjendatuse hindamisel kostja varasemas kirjalikus menetluses või kohtuistungitel esitatud vastuväiteid.⁶³ Selliselt võib kohus TsMS § 413 lg 3 kohaselt siiski toimida vaid juhul, kui kostja on kutsutud istungile õigel ajal ning muid istungile kutsumise nõudeid järgides, talle on selgitatud istungilt puudumise tagajärgi (p 1), kostja pole teatanud mõjuvast puudumise põhjusest (p 2) ning kostja pole varasemas menetluses nõustunud kirjaliku menetlusega või asja lahendamisega tema osavõtuta (p 3). Seega võib kohus teatud juhtudel teha tagaseljaotsuse ka selliselt, et kostja on küll hagile vastu vaielnud, kuid tema väiteid ei võeta otsuse tegemisel arvesse.

Otsustamaks, kas TsMS-i § 407 või § 410 kohaselt tehtud tagaseljaotsused on 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendid' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaselt, tuleb meeles pidada, et kvalifitseerimiseks peab tunnustamise või täidetavaks tunnustamise asja lahendav kohus lähtuma selle liikmesriigi reeglitest, kus kohtulahend tehti.⁶⁴ Seega peab kohus analüüsima TsMS-is tood otsuse langetamise protsessi. Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kohaselt on tegemist 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiga', kui võlgnik pole esitanud vastuväidet.⁶⁵ TsMS § 407 kohaselt langetatud tagaseljaotsuse puhul on selge, et kostja, kes pole hagile vastanud, pole ka esitanud vastuväidet. Probleemaatilisem on TsMS § 410 alusel langetatud tagaseljaotsus, mis on tehtud olukorras, kus pool varasemas menetluses siiski hagile vastu vaielnud on.

Siiski, kuna TsMS § 413 lg-st 1 tulenevalt ei arvesta kohus kostja poolt menetluses varasemalt toodud väiteid, tuleb olukorda tõlgendada selliselt, et kostja pole menetluses vastulauset esitanud. Selle kasuks räägib ka Euroopa Komisjoni Euroopa täitekorralduse määruse artikli 3(1)(c) kontekstis võetud seisukoht, et olukorras, kus kostja ei ole istungile

⁶³ RKTko 3-2-1-91-10 *KÜ Majaka 5 v OÜ Talavik*, p 21.

⁶⁴ *Wautelet*, in *Magnus/Mankowski* 2007, Art 32, para 28.

⁶⁵ *Ibid*, Art 32, para 28. Sama on märkinud Kaur Euroopa täitekorralduse määruse artikli 3(1)(b) kontekstis (*Kaur* 2012, lk 123).

ilmunud ning siseriikliku õiguse alusel loetakse ta hageja väidetega nõustunuks, on õigustatud eeldus, et võlgniku poolne kohtuistungile ilmumata jätmine tuleneb tema teadlikust otsusest loobuda nõudele vastu vaidlemisest.⁶⁶ TsMS §-i 410 alusel tehtud tagaseljaotsust on loetud eeltoodud Euroopa täitekorralduse määruse artikli kohaldamisalasse kuuluvaks.⁶⁷ Eeltoodust tulenevalt tuleks ka TsMS § 410 alusel tehtud tagaseljaotsus lugeda 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis.

Kokkuvõtvalt tuleb 'poole osavõtuta tehtud kohtulahenditeks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses kvalifitseerida nii TsMS § 407 kui ka TsMS § 410 alusel Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud tagaseljaotsuseid.

1.3. Hagimenetluses tehtud lahendid, mis pole tagaseljaotsused TsMS-i tähenduses, kuid on 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendid' artikli 34(2) kohaselt

Kuna Brüsseli I määruses ja Lugano II konventsiooni artiklis 34(2) sisalduvat mõistet 'poole osavõtuta tehtud kohtulahend' tuleb tõlgendada autonoomselt, võib see mõiste hõlmata ka hagimenetluses tsiviil- ja kaubandusajades tehtud kohtulahendeid, mis ei ole tagaseljaotsused TsMS-i tähenduses. Käesolev peatükk analüüsib, kas ka muud Eesti hagimenetluses tehtud kohtulahendid võivad langeda artikli 34(2) kohaldamisalasse.

Esmalt on oluline, et Euroopa Kohus oma praktikaga on kostja poolt menetluses esitatud vastuväidete sisule kehtestanud kindlad nõuded. Asjas *Mærsk Olie & Gas A/S* leidis Euroopa Kohus, et ka juhul, kui kostja küll menetluses osaleb, kuid vaidlustab vaid kohtu jurisdiktsiooni ning ei avalda arvamust sisulise nõude kohta, ei saa lugeda kostjat menetluses osalenuks Brüsseli konventsiooni artikli 27(2) tähenduses.⁶⁸ Kohus järgis nimetatud asjas kohtujurist Legér'i seisukohta, mille kohaselt ei saa kostjat lugeda ilmunuks, sest pelgalt

⁶⁶ Proposal for a Council Regulation creating a European enforcement order for uncontested claims, COM (2002) 159 final, CNS 2002/0090, OJ C 203E, 27.08.2002, p 89. Vaidlustamata nõudeks loetakse olukord, kus 'võlgnik ei ole ilmunud või esindatud vastavat nõuet puudutaval kohtumenetlusel pärast esialgse vastuväite esitamist kohtumenetluse käigus, eeldusel, et nimetatud käitumine võrdub nõude või võlgniku esitatud väidetavate faktide mõõnmisega vastavalt päritoluriigi seadustele' (Euroopa täitekorralduse määrus, art 3(1)(c)).

⁶⁷ Poola, M., Täitedokumentide tunnustamine ja täitmine Euroopa täitekorralduse määruse alusel, magistritöö, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, tsiviilõiguse õppetool, juhendaja: K. Sein, Tallinn, 2007, lk 30, 32.

⁶⁸ *Mærsk Olie & Gas A/S*, p 57. Asi käsitles Madalmaade kohtu määrust, millega määrati ajutiselt laevaomaniku vastutuse piiramise summa (*Ibid*, p 47). Nimetatud määrusel ei ole mõju enne, kui sellest on teavitatud võlausaldajaid, kes võivad seejärel oma õigusi kaitsta määruse teinud kohtus, vaidlustades nii võlgniku õiguse vastutust piirata kui ka selle piiramise summa; samuti võivad võlausaldajad esitada määruse peale apellatsioonkaebuse, vaidlustades määruse teinud kohtu pädevust (*Ibid*, p 51). Kostja esitas otsusele apellatsioonkaebuse, tuginedes seejuures vaid pädevuse puudumisele, kuna oli ise samas asjas algatanud menetluse Taani kohtus (*Ibid*, p 20-22). Kohus leidis, et sellist kaebust, mis puudutab vaid määruse teinud kohtu pädevust, ei saa pidada võrreldavaks kostja ilmumisega kohtusse menetluses, millega vastutust teatava summani piiratakse (*Ibid*, p 57).

jurisdiktsiooni vaidlustamise korral, ei aruta kohus kostja huvisid rikkuvaid asjaolusid, mis seonduvad põhivaidlusega.⁶⁹ Nimetatud tõlgenduse kasuks räägib ka Euroopa Kohtu asjas *Sonntag* võetud seisukoht, mille kohaselt võib kostja, kelle kriminaalasja raames otsustatakse ka tsiviilõigusliku vastutuse üle, otsustada tsiviilasjas mitte ilmuda, olenemata sellest, et ta osaleb kriminaalasja menetluses sisuliste vastuväidetega.⁷⁰ Antud seisukoht on siduv ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tõlgendamisel.

Eesti kohtumenetluses kohus, juhul kui kostja on vaidlustanud vaid kohtu jurisdiktsiooni, tagaseljaotsust teha ei saa. TsMS § 410 alusel, juhul kui kostja oleks ilmunud kohtusse jurisdiktsiooni vaidlustamiseks, puuduks kohtul õigus nimetatud sätte alusel tagaseljaotsust teha. Ka TsMS § 407 kontekstis, olukorras kus kostja on oma vastuses hagile vaidlustanud vaid kohtu pädevuse, tuleks kostja lugeda hagile vastanuks. Seetõttu ei saa antud asjades tehtud lahendid olla 'poole osavõtuta tehtud kohtulahenditeks' artikli 34(2) tähenduses tulenevalt sellest, et tegemist oleks tagaseljaotsustega TsMS-i kohaselt.

Probleem tekib seega Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud kohtulahenditega, mis pole tagaseljaotsused TsMS-i tähenduses, kuid mis on langetatud olukorras, kus kostja on vaidlustanud vaid kohtu pädevuse. Euroopa Kohtu asjas *Mærsk Olie & Gas A/S* võetud seisukoha kohaselt, tuleb siiski ka neid kohtulahendeid lugeda 'poole osavõtuta tehtud kohtulahenditeks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) mõistes.

Teine olukord, kus võib tegemist olla 'poole kohalolekuta tehtud kohtulahendiga', mis pole tagaseljaotsus TsMS-i tähenduses, on seotud poole õigusega olla esindatud. Kropholler on võtnud seisukoha, et artikli 34(2) tähenduses ei saa lugeda poolt mitte osalenuks, kui tema ise või ta esindaja on kohtule seisukohad esitanud selliselt, et on selge, et kostja on menetlusest teadlik ning tal on olnud piisavalt aega kaitse ettevalmistamiseks.⁷¹ Sellest seisukohast on selge, et artikli 34(2) kohaldamisel ei ole oluline, kas menetluses on esinenud pool isiklikult või esindaja vahendusel. Õiguskirjandusest tulenevalt on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kontekstis seejuures siiski oluline, et esindaja teadmist oleks võimalik omistada kostjale.⁷² TsMS § 217 lg 1 kohaselt, kui seaduses ei ole ettenähtud teisiti, võib menetlusosaline osaleda menetluses isiklikult või tsiviilkohtumenetlusvõimelise esindaja

⁶⁹ Kohtujuristi Léger 13. juuli 2004 ettepanek kohtuasjas C 39/02: Euroopa Kohtu otsus (kolmas koda), 14. oktoober 2004, *Mærsk Olie & Gas A/S versus Firma M. de Haan en W. de Boer*, (Eelotsusetaotlus: *Højesteret – Taani*), EKL 2004 I-09657, p 60.

⁷⁰ *Sonntag*, para 41-42.

⁷¹ Kropholler 2005, Art 34, Rn 26.

⁷² *Ibid*, Art 43, Rn 27.

kaudu. TsMS § 217 lg 6 kohaselt loetakse esindaja teadmine võrdseks menetlusosalise teadmise. Seega, juhtudel, kus kostja esindaja on esitanud menetluses vastuväiteid või istungile ilmunud, ei ole üldjuhul tegemist 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiga'.

Selgitavalt tuleb öelda, et 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiks' tuleb siiski lugeda TsMS § 410 alusel tehtud tagaseljaotsus, mis on tehtud olukorras, kuid kohus on teinud otsuse TsMS § 413 lg 2 alusel olukorras, kus poole esindaja on istungil kohal olnud. Antud sätte kohaselt võib kohus tagaseljaotsuse teha juhul, kui kohal on küll kostja esindaja, kuid kostja ei ilmunud isiklikult kohtusse, kui kohus kohustas teda isiklikult ilmuma ning kostja või tema esindaja oleks teatanud kohtule mõjuvast põhjusest ilmumata jätmiseks või oleks seda põhistanud. Sellisel juhul poleks TsMS-i kohaselt kostja justkui menetluses osalenud.

Lisaks eelnevale on esindamise juures oluline, et kostja ise peab olema teadlik nii menetlusest kui ka sellest, et teda esindatakse. Asjas *Hendrikmann* leidis Euroopa Kohus, et juhul, kus menetlus on algatatud poole teadmata ning kus kohtus esindavad isikud esinevad küll poole nimel, kuid poole volituseta, tuleb langetatud otsus lugeda 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiks' määruse mõistes.⁷³ Seega, kui asjas on küll esindaja, kuid tegelikult pole kostja teadlik, et menetlus toimub ning et keegi kohtus tema nimel esineb, on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kontekstis tegemist 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiga'. TsMS-i kontekstis ei oleks tegemist tagaseljaotsusega 44. ptk tähenduses,⁷⁴ kuid selline kohtulahend tuleb siiski lugeda Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamisalasse kuuluvaks.

Eeltoodust nähtub, et 'poole osavõtuta tehtud kohtulahenditeks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses tuleb lugeda ka Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud kohtulahendeid, mis on tehtud olukorras, kus kostja on vaidlustanud vaid kohtu jurisdiktsiooni, ning lahendeid, mis on tehtud olukorras, kus asjas on küll esindaja, kuid tegelikult pole kostja teadlik, et menetlus toimub ning et keegi kohtus tema nimel esineb.

⁷³ *Hendrikmann*, para 18. *Hendrikmann*'i kaasuses käis vaidlus maksmata kirjatarvete arve üle, mille härra ja proua Hendrikmann'i nimel oli tellinud isikud, kel selleks tegelikult õigust polnud. Härra ja proua Hendrikmann polnud menetlusest teadlikud, kusjuures asjas esindasid neid isikud, kellel andsid juhiseid samad inimesed, kes olid tellinud kirjatarbeid. (*Ibid, passim*).

⁷⁴ TsMS § 702 lg 2 p 2 alusel saaks antud otsust teista.

1.4. Maksekäsu kiirmenetluses tehtud maksekäsk kui 'poole osavõtuta tehtud kohtulahend' artikli 34(2) tähenduses

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) raames võivad 'kohtulahendiks' olla ka erinevad siseriiklikes kohtumenetlustes välja antud täitmise korraldused (inglise keeles *orders for enforcement*).⁷⁵ Viimane jäeldub Euroopa Kohtu asjas *Klomps* võetud seisukohast, kus analüüsiti Saksamaa maksekäsumenetluses (*Mahnverfahren*) kohtu välja antud dokumentide olemust.⁷⁶ Asja *Klomps* kohaselt oli Saksamaa võlausaldajale antud välja *Zahlungsbefehl* (inglise keeles *order for payment*; Saksamaal nüüd *Mahnbescheid*⁷⁷) Hollandi võlgniku vastu. *Zahlungsbefehl* toimetati võlgnikule kätte ning tal oli võimalus esitada võlanõudele⁷⁸ vastuväide. Vastuväidet võlgnik ei esitanud. Võlausaldajale anti välja *Vollstreckungsbefehl* (inglise keeles *order for enforcement*; Saksamaal nüüd *Vollstreckungsbecheid*⁷⁹), millele võlgnik samuti õigeaegselt vastu ei vaielnud.⁸⁰ Seejuures, välja antud *Vollstreckungsbefehl* oli viivitamata täidetav kohtulahend.⁸¹ Asjas *Klomps* käsitles kohus *Vollstreckungsbefehl*'i kohtulahendina Brüsseli konventsiooni artikli 27(2) tähenduses,⁸² mis sisult vastab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklile 34(2).

TsMS 49. ptk sätestab siseriikliku maksekäsu kiirmenetluse, mis eksisteerib alternatiivina Euroopa maksekäsumenetluse kõval.⁸³ Maksekäsu kiirmenetlus on kiire formaliseeritud menetlus täitedokumendi saamiseks kindla rahasumma maksmisele suunatud nõuete puhul. Selle abil saab maksekäsu kiirmenetluse avaldaja ehk sissenõudja kiiresti ning lihtsalt kätte

⁷⁵ Wautelet, in Magnus/Mankowski 2012, Art 32, para 28.

⁷⁶ *Klomps*, paras 9, 11. Saksamaa maksekäsumenetlus (*Mahnverfahren*): Esmalt toimetatakse võlgnikule kätte hoiatav teatis (*Mahnbescheid*) ja millele ta saab esitada vastulause (*Widerspruch*). Kui võlgnik hoiatava teatise vaidlustab, menetletakse asja edasi hagimenetluses. Kui seda ei vaidlustata, toimetatakse võlgnikule kätte täitmise korraldus (*Vollstreckungsbecheid*), mis on viivitamata täidetav. Võlgnikul on siiski võimalik nimetatud täitmise korraldus vaidlustada (*Einspruch*). (Zivilprozessordnung, 05.12.2005, BGBl. I S 53; 22.12.2011, BGBl. I S 3044 (ZPO) §§ 688-703d).

⁷⁷ Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 40.

⁷⁸ Terminit on eesti keelde tõlgitud kui 'võlanõuet' (Malla, O., Kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine ülalpidamiskohustuste määruse alusel, magistritöö, juhendaja Karin Sein, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, eraõiguse instituut, tsiviilõiguse õppetool, Tallinn, 2011, lk 40.)

⁷⁹ ZPO § 699.

⁸⁰ *Klomps*, para 3.

⁸¹ *Ibid*, para 4.

⁸² *Ibid*, para 11.

⁸³ Euroopa maksekäsumenetluse regulatsioon tuleneb Euroopa maksekäsu määrusest (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12. detsember 2006, millega luuakse Euroopa maksekäsumenetlus, ELT L 399, 30.12.2006, lk 1—32 (Euroopa maksekäsu määrus)).

täitedokumentiks oleva maksekäsu,⁸⁴ seda ilma suulisele menetlusele aega ning finantse kulutamata juhul, kui võlgnik nõudele vastu ei vaidle.⁸⁵ Eeltoodud TsMS-is sisalduv maksekäsu kiirmenetlus sarnaneb Saksamaa maksekäsumenetlusega.

TsMS § 481 lg 1 alusel võib kohus teise isiku vastu esitatud eraõigussuhtest tuleneva kindla rahasumma maksmise nõude lahendada avalduse alusel maksekäsu kiirmenetluses. TsMS § 484 lg 1 kohaselt, kui kohus maksekäsu kiirmenetluse avalduse rahuldab, teeb ta määrusega makseettepaneku. Võlgnik võib § 485 lg kohaselt esitada makseettepaneku teinud kohtule vastuväite nõude või selle osa kohta. Vastuväite esitamise korral TsMS § 486 lg 1 kohaselt jätkab kohus asja hagimenetluses või lõpetab avaldaja soovi kohaselt menetluse. Kui aga võlgnik õigeaegselt vastuväidet esitanud ei ole ning ei ole tasunud makseettepanekus nimetatud summat, teeb kohus TsMS § 489 lg 1 kohaselt määrusena summa sissenõudmise kohta maksekäsu. TsMS § 489 lg 7 kohaselt kuulub maksekäsk viivitamata täitmisele. Eelnevast nähtub, et TsMS 49. ptk alusel toimuva maksekäsu kiirmenetluse raames tehtav viivitamata täidetav maksekäsk vastab oma olemuselt asjas *Klumps* analüüsitud *Vollstreckungsbefehl*'i tunnustele. Kuna just *Vollstreckungsbefehl* on käsitletav 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendina' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kontekstis,⁸⁶ siis tuleb 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiks' lugeda ka TsMS § 489 lg 1 alusel tehtud maksekäsku.

Kokkuvõtvalt tuleb ka TsMS § 489 lg 1 alusel tehtud maksekäsk kvalifitseerida 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses.

⁸⁴ Plaks, C., Expedited payment order procedure – a simplified way for collecting monetary claims, Baltic Legal Update, 2006, nr 39, lk 1.

⁸⁵ Metsalu, D., Maksekäsu kiirmenetlus tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõus, bakalaureusetöö, juhendaja J. Ots, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, protsessiõiguse õppetool, Tartu, 2005, lk 6.

⁸⁶ Wautelet, in Magnus/Mankowski 2012, Art 32, para 28.

2. ARTIKLI 34(2) TÄHENDUSES 'MENETLUSE ALGATAMIST KÄSITLEVAKS DOKUMENDIKS' LOETAVAD EESTI KOHTUMENETLUSES EDASTATAVAD KOHTUDOKUMENDID

2.1. Artikli 34(2) kohaselt kättetoimetatav 'menetluse algatamist käsitlev dokument' Eesti hagimenetluses

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) nõuab, et kostjale oleks kättetoimetatud 'menetluse algatamist käsitlev dokument või võrdväärne dokument'.⁸⁷ Artikli 34(2) kontekstis on 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' dokument, millega teavitatakse kostjat tema suhtes kohtumenetluse algatamisest. Käesolev peatükk analüüsib, millised Eesti tsiviilkohtumenetluses kostjale kättetoimetatavad dokumendid tuleb kvalifitseerida 'menetluse algatamist käsitlevateks dokumentideks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses.

Seejuures on oluline, et asjas *Weiss und Partner* märkis Euroopa Kohus, et 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' autonoomselt mõistest Euroopa Kohtu tõlgenduses tuleneb, et see dokument peab koosnema kas ühest või siis, kui need on omavahel lahutamatu seotud, mitmest dokumendist, mis võimaldavad kostjal mõista hagi eset ja põhjendust ning seda, et on tegemist kohtumenetlusega, mille jooksul ta saab oma õigusi kaitsta kas käimasolevas menetluses või vaidlustades *ex parte* lahendi.⁸⁸ Seega võib 'menetluse algatamist käsitlev

⁸⁷ Edasises kasutab käesolev töö mõistet 'menetluse algatamist käsitlev dokument' tähistamaks ka sellega võrdväärset dokumenti Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses.

⁸⁸ *Weiss und Partner*, para 64. Kohus taganes suurel määral oma varasemale tõlgendusele asjas *Hengst Import*, kus leidis, et menetluse algatamist käsitlev dokument koosnes *decreto ingiuntivo*'st (maksekäsk), mille Itaalia kohus oli andnud kooskõlas Itaalia tsiviilkoodeksi artikliga 641, ja taotleja hagiavaldusest. Kohus lisas, et kostja jaoks hakkab kaitse ettevalmistamise tähtaeg kulgema siis, kui talle on mõlemad nimetatud dokumendid samal ajal kätte toimetatud. (*Weiss und Partner*, para 62. *Hengst Import*, para 20.) Asjas *Weiss und Partner* tõlgendas Euroopa Kohus Nõukogu 29. mai 2000. aasta määruse (EÜ) nr 1348/2000 tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide Euroopa Liidu liikmesriikides kättetoimetamise kohta (kättetoimetamise määrus 1348/2000) artiklit 8(1), kusjuures märkis, et kui 'kätteantavaks dokumendiks' on 'menetluse algatamist käsitlev dokument' tuleb seda ühetaolise kohaldamise eesmärgil tõlgendada koostoimes Brüsseli I määrusest tuleneva vastava mõistega (*Weiss und Partner*, para 60). Kättetoimetamise määruse 1348/2000 artikkel 8 käsitleb isiku õigust keelduda dokumendi vastuvõtmisest, kui 'kätteantav dokument' pole nõutavas keeles (kättetoimetamise määrus 1348/2000, Art 8). Määruse ingliskeelne versioon kasutab mõistet '*document to be served*' (Council regulation (EC) No 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters, OJ L 160, 30.6.2000, p 37–52, Art 8).

dokument' koosneda ka mitmest erinevast TsMS-i alusel kostjale kättetoimetatavast dokumendist.

TsMS-i kohaselt algab menetlus esimese astme kohtus hagiavalduse menetlusse võtmisega.⁸⁹ TsMS § 372 lg 1 kohaselt otsustab kohus hagiavalduse menetlusse võtmise määrusega. TsMS § 393 lg 1 kohaselt, kui kohus on hagiavalduse menetlusse võtnud, teatab ta sellest viivitamata menetlusosalistele ning toimetab hagiavalduse ära kirja koos lisadega ja asja menetlusse võtmise määrusega kostjale kätte. Selleks, et kostjal oleks võimalik mõista nii hagi eset ja põhjendust kui ka seda, et algatatud on kohtumenetlus tema suhtes, peab tal olema võimalik tutvuda mõlema dokumendiga. Seega tuleb Eesti hagimenetluses TsMS § 393 lg 1 kohaselt kostjale kättetoimetatavaid dokumente lugeda lahutamatuks dokumentideks Euroopa Kohtu asjas *Weiss und Partner* võetud seisukoha tähenduses. Järeldub, et 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis tuleb üldjuhul lugeda Eesti tsiviilkohtumenetluses kohtu poolt kostjale edastatavaid menetluse algatamise määrust ja hagiavalduse ära kirja koos lisadega.

Võib tõusetuda küsimus, kas 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' tuleks eeltoodud dokumente lugeda ka olukorras, kus kohus on TsMS §-ist 410 tulenevalt teinud tagaseljaotsuse kostja kohtuistungile ilmumata jätmise tõttu. TsMS § 343 lg 1 järgi toimetab kohus kohtuistungi toimumise ajast ja kohast teavitamiseks kostjale kätte kohtukutse. Eelnevas analüüsis selgus, et sellisel juhul ei oma kostja poolt varasemas menetluses võetud seisukohad otsuse tegemisel tähendust, sest need loetakse TsMS § 413 lg 1 kohaselt kostja poolt omaksvõetuks. Tõusetub küsimus, kas käesolevalt peaks 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' kvalifitseerima kohtukutse või TsMS § 393 lg-s 1 toodud dokumendid. Siiski tuleb võtta arvesse, et omaksvõetuks lugemine ei vähenda kostjale kaitse ettevalmistamiseks faktiliselt antud aega. Enda vastu suunatud nõudest ning selles sisust saab kostja siiski teada TsMS § 393 lg-s 1 nimetatud dokumentide kättetoimetamisest. Eelnevast tulenevalt tuleb 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' lugeda ka siin TsMS § 393 lg 1 kohaselt kostjale kättetoimetatavaid dokumente. Kohtukutse mitte kättesaamine võib siiski olla Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis kaitse korraldamiseks antud aja piisavust mõjutavaks asjaoluks. Viimase küsimusega tegeleb käesoleva töö neljas peatükk.

⁸⁹ TsMS ei ütle seda küll otsesõnu, kuid see on tuletatav TsMS-i üldisest loogikast. Näiteks TsMS § 735 kohaselt algab vahekohtumenetlus päeval, kui kostja saab kätte vahekohtus vaidluse lahendamiseks esitatud hagiavalduse, kui pooled ei ole kokku leppinud teisiti.

Eesti tsiviilkohtumenetluses kohtudokumentide avalikul kättetoimetamisel on 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' TsMS § 317 lg-s 3 nimetatud kättetoimetatava dokumendi väljavõte, mis avaldatakse Ametlikes Teadaannetes. Seda seetõttu, et just Ametlikes Teadaannetes avaldatav väljavõte on dokumendiks, millega teavitatakse kostjat tema suhtes kohtumenetluse algatamisest.

Kokkuvõtvalt nähtub, et 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis tuleb hagimenetluse puhul lugeda Eesti tsiviilkohtumenetluses kohtu poolt kostjale TsMS § 393 lg 1 kohaselt edastatavaid menetluse algatamise määrust ja hagiavalduse ära kirja koos lisadega. Kohtudokumentide avalikul kättetoimetamisel on 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' TsMS § 317 lg-s 3 nimetatud kättetoimetatava dokumendi väljavõte, mis avaldatakse Ametlikes Teadaannetes.

2.2. 'Menetluse algatamist käsitlev dokument' artikli 34(2) tähenduses Eesti siseriiklikus maksekäsu kiirmenetluses

Asjas *Klomps* on Euroopa Kohus leidnud, et Brüsseli konventsiooni artiklis 27 sisalduvat mõistet 'menetluse algatamist käsitlev dokument' tuleb tõlgendada selliselt, et see sisaldab ka dokumente nagu Saksamaal välja antud *Zahlungsbefehl* (tänapäevaks *Mahnbescheid*,⁹⁰ inglise keeles *order for payment*⁹¹), mis võimaldavad kohtutel, juhul kui kostja ei esita vastuväidet, teha poole osavõtuta kohtulahendi, mis on konventsiooni alusel täidetav ja tunnustatav.⁹² Antud asjas oli pärast seda, kui kostja ei olnud vastanud *Zahlungsbefehl*'ile, välja antud *Vollstreckungsbefehl* (inglise keeles *order for enforcement*), mis nagu eelnevas peatükis selgitatud, vastab oma tunnustelt Eesti siseriiklikus maksekäsu kiirmenetluses välja antud maksekäsule.

Euroopa Kohus märkis, et kõnealuses asjas oli 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' *Zahlungsbefehl*, kusjuures *Vollstreckungsbefehl* ei olnud käsitletav 'menetluse algatamist käsitleva dokumendina',⁹³ olenemata sellest, et kostjal oli õigus esitada vastuväide, sest Euroopa Kohtu hinnangul peab 'menetluse algatamist käsitlev dokument' jõudma

⁹⁰ ZPO, § 692.

⁹¹ Francq, in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 40.

⁹² *Klomps*, paras 9, 11. *Leible, S.*, in *Rauscher, T.* (Herausgeber), *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR, Kommentar*, Sellier/European Law Publishers: München, 2011, (*Leible* in *Rauscher* (Herausgeber) 2011), Art 34, Rn 29.

⁹³ *Klomps*, paras 9, 11.

kostjani enne, kui täidetav dokument antakse välja.⁹⁴ Tulenevalt eeltoodust tuleb 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) mõistes lugeda TsMS-i alusel toimuva maksekäsu kiirmenetluse raames TsMS § 484 lg 1 alusel tehtud makseettepanekut. Seejuures on maksekäsu kvalifitseerimine Eestis vähem problemaatiline kui Saksamaal, sest Eesti tsiviilkohtumenetluses puudub Saksamaal kehtiv kaheastmeline süsteem, mille kohaselt oleks kostjal menetlust võistlevaks menetluseks muutmise vastuväidete esitamise võimalus ka pärast maksekäsu kättetoimetamist.

Siinjuures tuleb terminoloogilise selguse huvides märkida, et Euroopa maksekäsu määruse kontekstis kasutab määruse eestikeelne tõlge *European order for payment*'i vastena mõistet 'Euroopa maksekäsk'.⁹⁵ Euroopa maksekäsu tunnustele vastavad oma olemuselt nii Saksamaa kohtumenetluses välja antud 'menetluse algatamist käsitlev dokument' *Zahlungsbefehl*, kui ka Eesti maksekäsu kiirmenetluses tehtud makseettepanek. Euroopa maksekäsu määruse artikli 12 kohaselt annab kohus välja Euroopa maksekäsu, millele kostja võib artikli 16 alusel esitada vastuväite. Artikli 17(1) kohaselt, kui vastuväide esitatakse ettenähtud tähtaja jooksul, jätkub menetlus tavalise tsiviilkohtumenetluse korras. Artikli 18(1) kohaselt, kui vastuväidet ei esitata, tunnistab kohus viivitamatult Euroopa maksekäsu täidetavaks.

Kokkuvõtvalt, Eesti maksekäsu kiirmenetluses tuleb 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) raames lugeda TsMS § 484 lg 1 alusel tehtud ja TsMS § 484 lg 3 kohaselt võlgnikule kättetoimetatavat makseettepanekut.

2.3. TsMS-is toodud nõuded 'menetluse algatamist käsitletavate dokumentide' sisule ja nende vastavus artiklile 34(2)

Eelnevad alapeatükid identifitseerisid dokumendid, mida tuleb analüüsida 'menetluse algatamist käsitlevateks dokumentideks' kvalifitseerimise kontekstis. Järgnevalt vaatab käesolev töö, millistele tingimustele peavad dokumendid veel vastama, et neid saaks lõplikult lugeda 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) mõistes.

Euroopa Kohtu praktika kohaselt peab 'menetluse algatamist käsitlev dokument' vastama teatud sisulistele nõuetele. Kohtuasjas *Sonntag* leidis Euroopa Kohus, et 'menetluse

⁹⁴ Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 40.

⁹⁵ Euroopa maksekäsumäärus, *passim*. Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December creating European order for payment procedure, *passim*.

algatamist käsitlev dokument' peab võimaldama kostjal otsustada, kas vaielda hagile vastu või mitte – dokument peab sisaldama informatsiooni vähemalt nõude peamiste elementide kohta.⁹⁶ Asjas *Weiss und Partner* on Euroopa Kohus selgitanud, et 'menetluse algatamist käsitlev dokument' peab sisaldama olulisi andmeid, et kostja mõistaks eelkõige seda, et on algatatud kohtumenetlus, kuid see dokument ei pea sisaldama kõiki tõendavaid dokumente, mis võimaldaksid tõendada kõiki faktilisi ja õiguslikke asjaolusid, millel nõue põhineb.⁹⁷

TsMS § 363 lg 1 kohaselt tuleb hagiavalduses muuhulgas ära märkida hageja nõue, hagi aluseks olevad faktilised asjaolud ja asjaolusid kinnitavad tõendid. Nagu eelpool märgitud, on ka hagiavalduse ära kirjutamiseks 'menetluse algatamist käsitlevast dokumendist'. Seega vastavad nimetatud dokumendid Euroopa Kohtu asjas *Sonntag* toodud nõuetele. Avaliku kättetoimetamise puhul peab TsMS § 317 lg 4 kohaselt Ametlikes Teadaannetes sisalduma järgmine informatsioon: asja arutav kohus, menetlusosaline ja menetluse ese (p 1); kättetoimetatavas dokumendis sisalduv taotlus (p 2); lahendi kättetoimetamise puhul selle resolutsioon (p 3); kohtukutse kättetoimetamise korral kohtusse kutsumise eesmärk ja aeg (p 4); hagi kättetoimetamise korral hagile vastamise ettepanek, ettepaneku sisu ja ettenähtud selgitus (p 5).⁹⁸ Tampuu on märkinud, et kuigi avalikult kätte toimetatava dokumendi väljavõtte sisu kohta käiv TsMS § 317 lg 4 seda otsesõnu ei ütle, tuleks TsMS § 407 lg 1 mõtte kohaselt avaldada ka hageja nõue ja hagi aluseks olevad asjaolud, mis loetakse TsMS § 407 lõike 1 teise lause kohaselt kostja poolt omaksvõetuks.⁹⁹ Näiteks asjas *AS K-J Soojus v Reiner* leidis ka Riigikohus, et Ametlikes Teadaannetes avaldatud kohtuteade ei olnud koostatud piisava põhjalikkusega ning kinnitas, et menetluse esemena tuleb avaldatavas teates märkida hageja nõue ja õigussuhe, millest nõue tuleneb. Kohus juhtis tähelepanu, et eesmärk on tagada poolele, kellele ei ole muul viisil õnnestunud menetlusdokumenti kätte toimetada, arusaamine sellest, millel põhineb tema vastu esitatud nõue ja kui suur see on.¹⁰⁰ Seega ka avaliku kättetoimetamise raames edastatud 'menetluse algatamist käsitlev dokument' vastab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) nõuetele.

Makseettepanek peab TsMS § 484 lg 2 p 2 ja TsMS § 482 lg 1 kohaselt sisaldama muuhulgas nõutavat rahasummat, nõude aluseks olevate asjaolude lühikirjeldust ning tõendite, mida

⁹⁶ *Sonntag*, para 39. *Francq*, in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 41.

⁹⁷ *Weiss und Partner*, para 68.

⁹⁸ USAs kehtivate tunnustamise põhimõtete alusel on kohtud keeldunud lahendit tunnustamast põhjendusega, et kohtudokumentid toimetati kätte vaid avalikult, kusjuures neid puudus viide kohtuistungit toimumise ajale (*Stewart* 2010, p 187).

⁹⁹ *Tampuu* 2006, lk 131.

¹⁰⁰ RKTkm 3-2-2-1-08 *AS K-J Soojus v Reiner*, p 6.

avaldaja saaks kasutada, lühikirjeldust.¹⁰¹ Maksettepaneku puhul avaliku kättetoimetamise küsimust ei tõusetu, sest TsMS § 484 lg-st 3 tulenevalt pole maksekäsu kiirmenetluses võimalik 'menetluse algatamist käsitlevat dokumenti' avalikult kätte toimetada.

Eeltoodust nähtub, et kui kohtudokumendid on kostjale kättetoimetatud selliselt, et need sisaldavad TsMS-i ja Riigikohtu praktikaga ettenähtud andmeid, sisaldavad need dokumendid piisavat informatsiooni nõude peamiste elementide kohta ning nende alusel on kostjal võimalik hinnata, kas tal on vaja nõudele vastu vaielda või mitte. Seega, kui kostjale edastatavad dokumendid vastavad TsMS-is toodud nõuetele, tuleb need lugeda 'menetluse algatamist käsitlevateks dokumentideks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses. Vastupidisel juhul tuleb välisriigi kohtul Eesti kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest artikli 34(2) alusel keelduda, sest pole võimalik, et kostjat oleks teavitatud tema suhtes käimasolevast menetlusest piisavalt, et ta oleks saanud enda kaitset korraldada.

¹⁰¹ TsMS-ile kohase maksettepaneku kohta on leitud, et see vastab ka Euroopa täitekorralduse määruse artiklis 16 toodud 'menetluse algatamist käsitlevale dokumendile' esitatava nõude põhjendamise kriteeriumile (Poola 2007, lk 41).

3. EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSELE KOHASE KÄTTETOIMETAMISE TÄHENDUS ARTIKLIS 34(2) SISALDUVATE EELDUSTE SÜSTEEMIS

3.1. TsMS-ile kohase kättetoimetamise tähendus artiklist 34(2) tuleneva nõude, et kohtudokumendid peavad olema 'kätte toimetatud' kontekstis

Eelmine peatükk määratles 'menetluse algatamist käsitlevad dokumendid' Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud ning Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamisalasse kuuluvatele kohtulahenditele eelneva menetluse puhul. Töö eesmärgist lähtuvalt tuleb järgnevalt vastata küsimusele, kuidas tõlgendada Eesti tsiviilkohtumenetluse kontekstis Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) normielemendiks olevat nõuet, mille kohaselt 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendit' ei tunnustata, kui kostjale ei olnud nimetatud dokumente 'kätte toimetatud piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta'.¹⁰² Selle artiklis 34(2) sisalduva nõude eesmärk on tagada kostja õiguste kaitse olukorras, kus siseriiklikus kohtumenetluses on tehtud talle üllatuslik kohtulahend.¹⁰³

Et kohtulahend ei oleks kostjale üllatuslik, on esmalt vajalik nõude, et 'menetluse algatamist käsitlev dokument' peab olema kostjale 'kätte toimetatud', täidetud. Seejuures on oluline, et võrreldes Brüsseli konventsiooniga, kitsendab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) tunnustamisest ja täitmisest keeldumise aluseid selliselt, et ei nõua enam 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' 'kohast' kättetoimetamist.¹⁰⁴ Eelnevast tulenevalt tõusetub küsimus, mida peab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2)

¹⁰² Sarnane põhimõte eksisteerib kohtulahendite tunnustamisel ka USAs (Stewart, D.P., Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in the United States, Yearbook of Private International Law, Vol 12, 2010, (Stewart 2010), p 187).

¹⁰³ Ka menetluse varasemates faasides esineb meetmeid, mis on suunatud sellele, et kaitsta kostjat üllatuslike otsuste eest (Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 37). Brüsseli määruse Artikkel 26 loob spetsiifilised kohustused kohtule juhul, kui kostja ei ilmu kohtusse. Täpsemalt peab kohus veenduma, et kostja on saanud kätte menetlust algatava dokumendi piisavalt vara, et ta oleks võimalik end menetluses kaitsta, või vähemalt, et selleks on tehtud kõik võimalik. Siinkohal on viidatud nii kättetoimetamise määrusele 1348/2000 kui ka Haagi 1965 aasta kättetoimetamise konventsioonile. Artikkel 26 tagab selle, et enne artiklis 53 toodud tunnistust ei väljastatakse ega tagaseljaotsust ei langetataks enne, kui olukorrale on pööratud erilist tähelepanu (*Ibid*, Art 34, para 37). Seejuures artikkel 26 kaitseb vaid isikuid, kelle domitsiil on liikmesriigis, kuid artikkel 34 kaitseb ka kostjaid kolmandatest riikidest (*Ibid*, Art 34, para 37).

¹⁰⁴ Reed 2003, p 311. Leible in Rauscher (Herausgeber) 2011, Art 34, Rn 30. Brüsseli konventsioon, art 27(2). Brüsseli I määrus, art 34(2). Lugano II konventsioon, art 34(2).

silmas nõude all, et kohtudokumendid peavad olema kostjale 'kätte toimetatud' ning milline on artikli 34(2) kontekstis kohtudokumentide TsMS-i alusel kättetoimetatuks lugemise tähendus.

Viimaste küsimuste kontekstis on Leible märkinud, et kättetoimetamise toimumise tuvastamine pole Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses kaotanud kogu oma tähtsust – oluline on tuvastada kättetoimetamise kui sellise asetleidmine.¹⁰⁵ Francq on selgitanud, et siin on küsitav, millist õigusakti peaks kättetoimetamise asetleidmise tuvastamisel kättetoimetamise mõistele kohaldama, ning järeldanud seejuures, et õigusteoorias valitseb selles küsimuses õiguslik selgusetus.¹⁰⁶ Seega, puudub selgus selles, kas kättetoimetamise toimumise tuvastamisel peab välisriigi kohus Eestis tehtud kohtulahendite puhul lähtuma Eestis kehtivast kättetoimetamise regulatsioonist või autonoomsest kättetoimetamise mõistest.

Seejuures, just kättetoimetamise 'kohasuse' nõue põhjustas praktikas palju probleeme¹⁰⁷ ning nõude kaotamisega on oluliselt vähenenud edukaks osutuvate tunnustamise ja täitmise vaidlustamiste arv.¹⁰⁸ Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei takista formaalne puudus kättetoimetamisel (nt tõlke lisamata jätmine) otsuse tunnustamist ega täitmist.¹⁰⁹ Samuti pole tunnustamise ega täitmise takistuseks muud formaalsed puudused, mis ei võtnud kostjalt võimalust saada aru tema vastu suunatud nõude elementidest ning ei jätnud teda ilma võimalusest oma kaitset korraldada.¹¹⁰ Seega ei pruugi kostjal tekkida tunnustamise või täitmise peatamiseks artiklile 34(2) tuginemise võimalust ka olukorras, kus 'menetluse algatamist käsitlevat dokumenti' ei ole TsMS-ile kohaselt talle kätte toimetatud.

Õiguskirjanduses on leitud, et artiklis 34(2) sisalduvat 'kättetoimetamise' mõistet tuleks tõlgendada väga laialt ning peamine on siiski keskenduda küsimusele, kas kostjal oli või ei olnud piisavalt aega kaitse ettevalmistamiseks.¹¹¹ On oluline, et kehtiva Brüsseli I määruse ja

¹⁰⁵ Leible, in Rausher 2011, Art 34, Rn 33.

¹⁰⁶ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 54.

¹⁰⁷ Pocar, F., The New Lugano Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, Yearbook of Private International Law, Vol 10, 2008, (Pocar 2008), p 13.

¹⁰⁸ Report on Brussels I Regulation, p 4, fn 13.

¹⁰⁹ Brussels I Proposal for a Council Regulation (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, COM(1999) 348 final, Brussels, 14.07.1999, (Brussels I Proposal 1999), p 23. ASML, p 41-47.

¹¹⁰ Kohtujuristi Léger 28. september 2006 ettepanek kohtuasjas C-283/05: Euroopa Kohtu otsus (esimene koda), 14. detsember 2006, ASML Netherlands BV versus Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS), (Eelotsusetaotlus: Oberster Gerichtshof – Austria), EKL 2006 I-12041, (Kohtujuristi Léger, ASML), para 69.

¹¹¹ Fawcett/Carruthers 2008, p 618.

Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) keskendub kostja praktilisele võimalusele end menetluses kaitsta, ¹¹² mitte ei nõua, et kättetoimetamine vastaks siseriiklikele tsiviilkohtumenetluse reeglitele ehk et see oleks 'kohane'. Seejuures nõuab artikkel 34(2), siiski et 'kättetoimetamine' oleks aset leidnud, mistõttu ei piisa sellest, et kostjast on menetlusest pelgalt teavitatud. ¹¹³ Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) nõuab kaitseõiguse sisulist arvestamist. ¹¹⁴ Eelnev räägib pigem selle kasuks, et nõuet, mille kohaselt tuleb dokumendid kostjale 'kätte toimetada', peab tõlgendama autonoomselt.

Siiski, on TsMS-is sisalduv kättetoimetamise regulatsioon ning sellest tulenevate nõuete järgituse hindamine olulised Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tuleneva kaitse korraldamiseks antud aja kriteeriumi kontekstis. Brüsseli konventsiooni artikli 27(2) kohta leidis Euroopa Kohus asjas *Klomps*, et aeg, mis on vajalik, et kostjal oleks võimalik oma kaitset korraldada, algab päevast, mil kättetoimetamine loetakse 'kohaselt' toimunuks kostja harilikus viibimiskohas või mujal. ¹¹⁵ Brüsseli I määruse artikli 34(2) kohaldamisel on Euroopa Kohus küll korduvalt meelde tuletanud, et formaalse nõuetekohasuse tingimus on kaotatud, ¹¹⁶ kuid olenemata sellest, leiab Francq, et kohtuasjas *Klomps* toodud määratlust peetakse ka täna ajaarvestuse alguse üldiseks hetkeks. ¹¹⁷

Francq märgib, et asjaolu, et artikkel 34(2) ei sisalda enam sõna 'kohaselt' ei tähenda, et kättetoimetamise kohasusel poleks enam mingit tähendust. ¹¹⁸ Kui kostjale on menetlust algatav dokument kohaselt kätte toimetatud, võib üldjuhul lähtuda eeldusest, et aeg, mis on vajalik kaitse ettevalmistamiseks, hakkab jooksuma sellest hetkest. ¹¹⁹ Juhul kui dokument on kostjale kohaselt kätte toimetatud, ei pea hageja tõendama, et kostja ka tegelikult menetlusest teadlik oli. ¹²⁰ Selline tõlgendus kaitseb hagejat tagades talle juurdepääsu õigusemõistmisele. ¹²¹

¹¹² Francq, in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 12.

¹¹³ Kohtujurist Léger, *ASML*, para 65. *Fawcett/Carruthers* 2008, p 618. *Collins* (ed) 2006, para 14-214.

¹¹⁴ *ASML*, p 20.

¹¹⁵ *Klomps*, para 19.

¹¹⁶ Vaata näiteks *ASML*, p 20.

¹¹⁷ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 48.

¹¹⁸ *Ibid*, Art 34, para 48. Võib eeldada, et kaitse korraldamiseks antud aeg algab kätte toimetamisest (*Fawcett/Carruthers* 2008, p 620).

¹¹⁹ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 48.

¹²⁰ *Klomps*, para 19. *Fawcett/Carruthers* 2008, p 619.

¹²¹ *Crifó, C.*, Cross-Border Enforcement of Debts in the European Union, Default Judgments, Summary Judgments and Orders for Payment, *Kulwer Law International: The Netherlands*, 2009, (*Crifó* 2009), p 40.

Tõlgenduse, et kohane kättetoimetamine on kaitse korraldamiseks antava aja eelduslikuks alguseks, kasuks räägib ka asjaolu, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 53(2) kohaselt tuleb tunnustamise või täitmise taotlusele lisada artiklis 54 nimetatud tõend. Selle, lisas V toodud tõendi, punkti 4.4. kohaselt tuleb olukorras, kus tegemist on 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiga', märkida ära 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamise kuupäev.¹²² Eelnevast tulenevalt puudub välisriigi kohtul eelduslikult informatsioon muude võimalike faktiliste asjaolude kohta, mis võiks mõjutada kaitse korraldamiseks vajamineva aja alguse arvestamist. Seda eeldust ümber lükkavad faktilised asjaolud peab kostja välja tooma tunnustamise või täitmismääruse vaidlustamisel.

Eeltoodu tähendab, et kui 'menetluse algatamist käsitlev dokument' on TsMS-ile kohaselt kostjale kätte toimetatud, võib tunnustamise või täitmise menetlust läbiviiv kohus vastupidiste tõendite puudumisel eeldada, et kättetoimetatuks lugemise hetkest hakkab kaitse korraldamiseks antud aja alguse arvestamine. Siiski, et täita käesoleva töö eesmärk ning võimaldada hagejal hinnata Eestis tehtava kohtulahendi välisriigis tunnustatavuse ja täidetavuse tõenäosust, analüüsivad käesoleva töö järgnevad alapeatükid, millisel juhul loetakse 'menetluse algatamist käsitlev dokument' TsMS-i kohaselt kostjale kättetoimetatuks ning kas nimetatud kättetoimetamise viisid vastavad Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tulenevale kättetoimetamise autonoomsele mõistele.

3.2. Artikliga 34(2) nõutava kaitse korraldamiseks antud aja algus TsMS-iga ette nähtud kättetoimetamise viiside puhul

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamise eelduste kontrolli vaheetapina tuleb vaadata, millisel juhul loetakse 'menetluse algatamist käsitlevad dokumendid' kostjale kätte toimetatuks eesti tsiviilkohtumenetluses. Menetlusedokumentide kättetoimetamist Eesti tsiviilkohtumenetluses reguleerib TsMS-i 6. osa. TsMS § 307 lg 1 kohaselt on menetlusedokument kätte toimetatud alates dokumendi või selle kinnitatud ära kirja või väljatrüki üleandmisest saajale, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti. TsMS § 309 kohaselt võib menetlusedokumendi isikule kätte toimetada igal päeval mis tahes kellaajal igas kohas, kus isik viibib.

¹²² Eestikeelse Brüsseli I määruse V lisa p 4.4. viitab küll otsusele, mis on tehtud 'tagaselja', kuid tulenevalt määruse autonoomsest tõlgendamisest, hõlmab ka siin mõiste 'tagaselja' kõiki käesolevas töös käsitletud 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendeid'.

Menetlusdokumendi kättetoimetamise viisid sätestab TsMS 34. ptk, nendeks on kättetoimetamine kohturuumides (TsMS § 311), kättetoimetamine postiteenuse osutaja vahendusel (TsMS § 312), kättetoimetamine tähtitud kirjaga (TsMS § 313), kättetoimetamine lihtkirjana, faksi teel või elektrooniliselt (TsMS § 314), kättetoimetamine kohtuäituri, kohtuametniku, muu isiku ja asutuse vahendusel (TsMS § 315) ning menetlusdokumendi avalik kättetoimetamine (TsMS § 317).

Lisaks eelnevale sätestab TsMS 35. ptk menetlusdokumendi kättetoimetamise reeglid kättetoimetamisel esindajale ning TsMS 36. ptk reguleerib kättetoimetamist erijuhtudel. Riigikohtule koostatud analüüsi kohaselt näitab esimese astme kohtute praktika, et väga paljudel juhtudel toimetatakse hagimaterjalid või kohtukutse kostjale kätte just TsMS 36. peatüki normide alusel, kusjuures enamasti tähendab see seda, et dokument toimetatakse isikule kätte TsMS § 322 lg 1 tähenduses ehk antakse üle tema eluruumis elavale või perekonda teenivale vähemalt neljateistaastasele isikule.¹²³ Eelneva peatüki kohaselt tuleb TsMS-i peatükkides 34-35 toodud kättetoimetatuks lugemise hetki eelduslikult lugeda kaitse korraldamiseks antud aja alguseks artikli 34(2) tähenduses. Järgnev analüüs keskendub TsMS-ist tulenevate kättetoimetamise viiside kooskõlale artiklist 34(2) tuleneva autonoomse kostjale 'kätte toimetatuks' lugemise mõistega, lähtudes analüüsitava kättetoimetamise regulatsioonide valikul nende eripärast ning olemasolevast Euroopa Kohtu praktikast.

Esmalt, üheks TsMS-i 36. ptk-s sätestatud erijuhuks on TsMS §-i 323 kohaselt menetlusdokumendi kättetoimetamine äriruumis. TsMS § 323 lg 1 kohaselt loetakse dokument majandus- või kutsetegevusega tegelevale füüsilisele isikule kättetoimetatuks ka juhul, kui dokument toimetatakse kätte tema äriruumis püsivalt viibivale töötajale või muu sellesarnase lepingu alusel talle püsivalt teenuseid osutavale isikule, kui füüsiline isik ise ei viibi tavalisel tööajal äriruumis või kui ta ei saa dokumenti vastu võtta. Euroopa Kohtu asjas *Klomps* võetud seisukoha kohaselt asjaolu, et majandus- ja kutsetegevuses tegutsevate poolte vahelises vaidluses polnud kostja kättetoimetamise hetkel kohas, kus ta oma äritegevust läbi viib, ei võta talt õigust olla kohtu poolt ära kuulatud.¹²⁴ Arvestades Euroopa Kohtu eeltoodud lahendit, tuleb TsMS §-is 323 sisalduv kättetoimetamine lugeda Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaselt lubatuks.

Teiseks, tulenevalt Eesti tsiviilkohtumenetluse eripärast, on küsitav, kas kaitse ettevalmistamiseks vajaminev aeg peaks kättetoimetatuks lugemise ajaga ühtima ka olukorras,

¹²³ *Vutt, M.* 2007, lk 3.

¹²⁴ *Klomps*, para 20.

kus dokument on kättetoimetatuks loetud TsMS § 307 lg 3 kohaselt. Nimetatud sätte järgi, kui dokument on jõudnud menetlusosalise kätte, kellele dokument tuli kätte toimetada või kellele dokumendi võis vastavalt seadusele kätte toimetada, ilma et kättetoimetamist oleks võimalik tõendada või kui on rikutud seaduses sätestatud kättetoimetamise korda, loetakse dokument menetlusosalisele kätte toimetatuks alates dokumendi tegelikust saajani jõudmisest.

TsMS § 307 lg 3 rakenduspraktikat analüüsid on M. Vutt seejuures leidnud, et kättetoimetamise dokumenteerimise nõuded TsMS-is on küllalt kõrged ja üldiselt tuleb neid järgida selleks, et dokumendi saaks lugeda kätte toimetatuks, mistõttu saab dokumenteerimata või kättetoimetamise korda rikkudes menetlusosalisele üle antud dokumente TsMS § 307 lg 3 alusel kättetoimetatuks lugeda siiski vaid erandjuhul.¹²⁵ Seda kinnitab ka asjakohane Riigikohtu praktika.

Näiteks Riigikohtu seisukoha järgi asjas *K.T v L.T* ei anna ka see, et menetlusosaline saatis ringkonnakohtule e-kirja, milles palus kohtul kohtuistungis edasi lükata, alust järeldada, et kostjani on lisaks kohtukutsele jõudnud ka apellatsioonkaebus ja asja menetlusse võtmise määrus.¹²⁶ Asjas *AS T v AS H ja OÜ F* on Riigikohus lugenud kohtuotsuse TsMS § 307 lg 3 alusel kättetoimetatuks, olukorras, kus kättetoimetamine ei olnud toimunud TsMS-ile kohaselt, kuid pooled on otsuse kohta esitanud seisukohti apellatsioonimenetluses ning pole varasemalt tuginenud sellele, et nad otsust kätte ei saanud.¹²⁷ Asjas *AS Asper Biotech v Harcourt Management Consulting OÜ* leidis Riigikohus, et olukorras, kus kohus on esmalt edastanud kohtumenetluse poolele allkirjastamata otsuse ning pärast sellele tähelepanu juhtimist toimetab kohus kätte allkirjastatud otsuse, tuleb TsMS § 307 lg 3 alusel lugeda otsus kättetoimetatuks just viimasel juhul.¹²⁸ Nimetatud asjas leidis ringkonnakohus, et apellatsioonkaebust ei oldud esitatud tähtaegselt.¹²⁹ Asjas *AS EMT v Sikk* selgitas Riigikohus, et TsMS § 307 lg 3 järgi saab kohtukutse kättetoimetatuks lugeda, kui saaja on kohtukutse kui menetlusdokumendi faktiliselt kätte saanud. Üksnes kohtuistungis toimumise aja teadmisest ei piisa, et lugeda kohtukutse TsMS § 307 lg 3 alusel nõuetekohaselt kättetoimetatuks. Küll saab lugeda kohtukutse TsMS § 307 lg 3 mõttes isikule kättetoimetatuks ka siis, kui isik on enne

¹²⁵ Vutt, M. 2009, lk 13.

¹²⁶ RKTko 3-2-1-94-07 *K.T v L.T*, p 12.

¹²⁷ RKTko 3-2-1-144-06 *AS T v AS H ja OÜ F*, p 22.

¹²⁸ RKTkm 3-2-1-145-10 *AS Asper Biotech v Harcourt Management Consulting OÜ*, p 13.

¹²⁹ *Ibid*, p 9.

kohtuistungi toimumist selle sisust teadlik.¹³⁰ Seega on põhjendatud väide, et TsMS § 307 lg 3 on kohaldatav vaid erandlikel juhtudel – siiski tuleb seda Eesti kohtumenetluses ette.

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis on määrav, et olukordades, kus kostja tegelikult menetlusest ja kohtudokumentide sisust teadlik oli, ei saa ka kohtulahend kostjale üllatuslik olla. Artikli 34(2) kontekstis võiks seega ka TsMS-i § 307 lg-s 3 nimetatud kohtudokumentide tegelikku teadasaamise hetke lugeda kohaseks kättetoimetamiseks siseriikliku õiguse kohaselt ning eelduslikuks kaitse korraldamise aja alguseks. See on siiski võimalik vaid olukorras, kus Eesti kohus ise on ‘menetluse algatamist käsitlevale dokumendile’ vastamise tähtaega arvestanud algusega TsMS § 307 lg-s 3 nimetatud tähtajast. Seega olukorras, kus ka välisriigile edastatavale tunnustamise või täitmise taotluse vormile¹³¹ on ‘menetluse algatamist käsitleva dokumendi’ kättetoimetamise kuupäevaks märgitud TsMS § 307 lg-st 3 nimetatud tähtaeg. Olukorras, kus vormi on märgitud muu kuupäev, peab kostja lükkama ümber eelduse, et just viimase puhul on tegemist kaitse korraldamiseks antud aja algusega.

Kolmandaks, seoses kättetoimetamisega väljapoole Eestit, on oluline, et kättetoimetamisele välisriikidesse võivad kehtida eraldi nõuded. TsMS § 316 täpsustab menetlusedokumendi kättetoimetamise nõuded välisriigis ja eksterritoriaalsetele Eesti Vabariigi kodanikele. TsMS § 316¹ kohaselt, TsMS-is toodud kättetoimetamise reegleid kohaldatakse kättetoimetamisele teistesse Euroopa Liidu liikmesriikidesse vaid osas, milles kättetoimetamise määrus¹³² ei näe ette teisiti. Seega menetlusedokumentide kättetoimetamisel välisriiki tuleb Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamisel lähtuda eeltoodud õigusaktides kättetoimetamisele seatud nõuetest.

Neljandaks on Euroopa Kohtu praktika valguses küsitav TsMS-is sisalduvate asenduslike kättetoimetamiste lubatavus artikli 34(2) kontekstis. Viimaste puhul on aga põhjendatud nende põhjalikum analüüs, mistõttu tegeleb nimetatud küsimusega käesoleva töö järgnev alapeatükk.

Kokkuvõtvalt tuleb TsMS-i 34. ptk-s kuni 36. ptk-s toodud kättetoimetatuks lugemise hetki lugeda üldjuhul eelduslikult kaitse ettevalmistamiseks antud aja alguseks Brüsseli I määruse

¹³⁰ RKTko 3-2-1-74-09 *AS EMT v Sikk*, p 13.

¹³¹ Brüsseli I määrus, lisa V, p 4.4. Lugano II konventsioon, lisa V, p 4.4.

¹³² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 1393/2007 kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (dokumentide kättetoimetamine), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000, ELT L 324, 10.12.2007, lk 79-120, (kättetoimetamise määrus).

ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis. TsMS § 307 lg-s 3 nimetatud tegelikku kohtudokumentides teadasaamise hetke tuleb eeldusliku kaitse ettevalmistamise alghetkena käsitleda vaid juhul, kui ka tunnustamise või täitmise taotluse vormi on 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamise hetkena märgitud viimane kuupäev. Erandid võivad siiski esineda asenduslike kättetoimetamiste korral.

3.3. Avaliku kättetoimetamise ja TsMS §-i 325 kohaselt kättetoimetatuks lugemise kui asenduslike kättetoimetamiste lubatavus artikli 34(2) kontekstis

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis problemaatiline on 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetatuks lugemine olukorras, kus kohtudokumendid on kätte toimetatud viisil, mis asendab tegelikku kättetoimetamist (inglise keeles *substitute service*). Probleemid asendusliku kättetoimetamise ja kättetoimetatuks lugemisega ei ole uued ei siseriiklikult ega piiriülevalt.¹³³ Francq on põhjendatult märkinud, et asendusliku kättetoimetamise puhul, näiteks '*remise au parquet*' või dokumendi avaldamise korral kohtu teadetetahvil, on tõenäosus, et kostja menetlusest tegelikult teada saab oluliselt madalam.¹³⁴ On selge, et kui kostjal puudub reaalne võimalus menetlusest teada saada, ei täida Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) oma eesmärki kaitsta kostjat üllatuslike lahendite eest. Seejuures on ka asendusliku kättetoimetamise puhul oluline meeles pidada, et küsimus sellise kättetoimetamise lubatavusest artikli 34(2) kontekstis saab tõusetuda alles tunnustamise või täitmismääruse vaidlustamise menetluses.

Eesti tsiviilkohtumenetluses on asenduslikule kättetoimetamisele omase juriidilise fiktsiooniga tegemist nii avaliku kättetoimetamise kui ka vastuvõtmisest keeldumise puhul dokumendi kättetoimetatuks lugemise näol.¹³⁵ Seejuures maksettepanekut TsMS § 484 lg 3 kohaselt avalikult kätte toimetada ei või ning maksekäsu puhul küsimust avaliku kättetoimetamise mõjust ei tõusetu.

Esiteks, TsMS §-i 325 kohaselt, kui isik seadusliku aluseta keeldub dokumendi vastuvõtmisest, loetakse dokument kätte toimetatuks alates selle vastuvõtmisest keeldumisest. Dokument jäetakse sel juhul saaja elu- või äriruumi või pannakse saaja postkasti. Ruumi ja postkasti puudumisel tagastatakse dokument kohtule. TsMS §-ist 325 tuleneva kättetoimetatuks lugemise puhul on küll tegemist asendusliku kättetoimetamisega, mille

¹³³ Zuckermann, A.A.S., Service of the Claim Form, Civil Justice Quarterly, Vol 24, 2005, pp 401-413.

¹³⁴ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 50.

¹³⁵ Alekand 2011, lk 73.

puhul võiks kohtutel reeglina tekkida õigus öelda, et kostja pole tegelikult saanud dokumentidega tutvuda, kuid samas tuleb kohtuasja *Debaecker* kohaselt arvesse võtta ka võimalikku asjaolu, et kostja on ise vastutav selle eest, et ta dokumente kätte ei saanud.¹³⁶ Sellisel juhul on tõenäoline, et menetlusest kõrvalehoidmisega kaasnev menetluse venimise oht kaalub üle asendusliku kättetoimetamisega kaasneva ohu, et kostja tegelikult tema vastu algatatud asja sisust teadlik ei ole, mistõttu kaitse korraldamiseks antud aega tuleks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis siiski lugeda hetkest, mil kostjale kohtudokumendid TsMS-i kohaselt kättetoimetatuks loetakse.

Ka näiteks Euroopa täitekorralduse määrusesse lisati võimalus, et dokument loetakse kättetoimetatuks, kui võlgnik keeldub seda vastu võtmast – seda Euroopa Parlamendi ettepanekul põhjendusega, et dokumendi vastuvõtmisest keeldumine on praktikas võlgnike poolt tihti kasutatav võtte dokumendi kättetoimetamisest kõrvale hoidmiseks.¹³⁷ Seejuures Euroopa täitekorralduse loomisel kinnitati, et täitmisriigis saab isiku kaitseõiguse tagamise kontrolli tühistada üksnes siis, kui siseriiklikult järgitakse kostja õiguste kaitsele seatud miinimumnõudeid.¹³⁸ Eelnevast tulenevalt võib nimetatud olukorras lugeda kostja kaitseõiguse tagatuks ka Brüsseli I määruse ning Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis. Veelgi enam, ainult TsMS-i kohaselt lubatav avalik kättetoimetamine on kättetoimetamise viisiks, mis ei ole lubatav Euroopa täitekorralduse määrusega,¹³⁹ mis samuti viitab sellele, et muid Eestis TsMS-i kohaselt lubatavaid kättetoimetamise viise peetakse Euroopa Liidu tasandil aktsepteeritavateks kättetoimetamise viisideks ning viisideks, mis üldjuhul tagavad kostjale tema kohtuliku ärakuulamise õiguse realiseerumise võimaluse.

Teiseks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis problemaatiliseks kättetoimetamise viisiks on TsMS §-is 317 sätestatud avalik kättetoimetamine. On teada, et olukorras, kus hagi või kohtukutse on toimetatud kätte TsMS §-i 317 korras avalikult, tehakse tagaseljaotsuseid võrdlemisi palju.¹⁴⁰ TsMS §-i 317 kohaselt avaldatakse avalikult kättetoimetatava dokumendi väljavõtte väljaandes Ametlikud Teadaanded, kusjuures asja arutav kohus võib teha määruse, mille kohaselt võib väljavõtte

¹³⁶ *Debaecker*, para 32.

¹³⁷ I Report on the proposal for a European Parliament and Council regulation creating a European enforcement order for uncontested claims, COM(2002) 159, C5-0211/02, 2002/0090(COD), A5-0108/2003 final, p 9.

¹³⁸ Opinion of the European Economic and Social Committee on the Proposal for a Council Regulation creating a European Enforcement Order for uncontested claims, COM(2002) 159 final, 2002/0090 (CNS), 2003/C 85/01, OJ 8.4.2003, p C 85/2.

¹³⁹ *Poola* 2005, lk 45.

¹⁴⁰ *Vutt, M.* 2007, lk 3.

ilmuda ka teistes väljaannetes. On selge, et avaliku kättetoimetamise puhul on küsitav kostja kaitseõiguse tagatus¹⁴¹ ning kostjale üllatuslike kohtulahendite tegemise tõenäosus on suur.

Põhimõtteliselt on avalik kättetoimetamine artikli 34(2) tingimustes lubatav, kuna niisuguse kättetoimetamismenetluse puudumise korral jääks Euroopa Kohtu asjas *Hypoteční banka* võetud seisukohast tulenevalt, vastupidi, sisutühjaks hageja õigus tõhusale õiguskaitsevahendile.¹⁴² Avaliku kättetoimetamise lubatavus on siiski seotud teatud eeldustega. Asjas *Debaecker* on Euroopa Kohus märkinud, et asendusliku kättetoimetamise eeldused on riigiti väga erinevad ning seda tuleb arvesse võtta asendusliku kättetoimetamise lubatavuse hindamisel.¹⁴³ Seejuures ka on Euroopa Inimõiguste Kohus on asjas *Nunes Dias v Portugal* kinnitanud, et 'kohtusse kutsumine teate ülespaneku teel' ei ole vastuolus Euroopa inimõiguste konventsiooni artikliga 6(1), tingimusel et asjaomaste isikute õigused on nõuetekohaselt kaitstud.¹⁴⁴ Tõusetub küsimus, milles seisneb see nõuetekohane õiguste kaitse.

Hiljutises asjas *Cornelius de Visser* juhtis Euroopa Kohus Brüsseli I määruse artikli 26(2) kontekstis tähelepanu, et Euroopa Liidu õigust tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus 'poole osavõtuta tehtud otsuse' tegemine kostja suhtes, kellele on tema viibimiskoha kindlakstegemise võimatuse tõttu vastavalt siseriiklikule õigusele hagi kätte toimetatud avalikult, tingimusel et asja menetlev kohus on eelnevalt veendunud, et kostja leidmiseks on tehtud kõik järelepärimised, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõtte.¹⁴⁵ Seega sidus Euroopa Kohus asjas *Cornelius de Visser* avaliku kättetoimetamise lubatavuse konkreetsete eeldustega. Eelnevast tulenevalt, on võimalik, et ka 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' avalikult kättetoimetamise puhul võib kohtulahend olla Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel tunnustatav ja täidetav, kui Eestis asja menetlev kohus on järginud hoolsuse ja heausksuse põhimõtteid ning on piisavalt tõenäoline, et kostjal oli võimalus menetlusest teada saada.

Seejuures ka Eesti tsiviilkohtumenetluses tuntud menetlusedokumentide kättetoimetamise instituut lähtub eelkõige põhiseaduslikust õigusliku ärakuulamise põhimõttest. Muuhulgas ka 1. jaanuaril 2006 jõustunud TsMS-i eelnõu seletuskiri rõhutab, et kättetoimetamisega seotud

¹⁴¹ *Cornelius de Visser*, p 56.

¹⁴² *Hypoteční banka*, p 53.

¹⁴³ *Debaecker*, para 11.

¹⁴⁴ Antud asjas oli kohus püüdnud kostja aadressi kindlaks teha politsei vahendusel, kuid see ebaõnnestus (*Nunes Dias v Portugal*, A part).

¹⁴⁵ *Cornelius de Visser*, p 59, resolutive part.

muudatused lähtusid eelkõige nimetatud põhimõttest.¹⁴⁶ Põhiseaduse § 24 lg 2 sätestab isiku põhiõiguse olla oma kohtuasja arutamise juures.¹⁴⁷ Riigikohus on kinnitanud, et kohtusse kutsumine ja hagiavalduse kostjale kätteantuks lugemine ajalehekuulutuse avaldamisega riivab põhiseaduse § 24 lg-s 2 sätestatud põhiõigust olla oma kohtuasja arutamise juures ja seab sellega kõrgendatud nõuded kohtusse kutsumisele ja hagiavalduse kätteantuks lugemisele.¹⁴⁸ Asjas *Paas v Vedernikova* on Riigikohus selgitanud, et ainuüksi kohtudokumentide avaldamine väljaandes Ametlikud Teadaanded ei taga protsessiosalisele piisavalt võimalust saada teada tema suhtes algatatud kohtumenetlusest ja temale saadetud dokumentidest. Samas möönab kolleegium, et peab olema võimalus, mis lubab lugeda kohtudokumentid teatud eeldustel kätteantuks. Selline võimalus peab tagama kohtumenetluse jätkamise nende isikute suhtes, kes hoiduvad kõrvale neile saadetud dokumentide vastuvõtmisest.¹⁴⁹ Tulenevalt põhiseaduse § 24 lg-st 2 ning Riigikohtu praktikast on tegelikult ka Eesti tsiviilkohtumenetluses avalikult kättetoimetamine võimalik vaid erandlikel juhtudel. Siiski jääb küsimus, kas need erandlikud juhud on seotud samade eeldustega, mil avalik kättetoimetamine on võimalik Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tulenevalt.

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kontekstis on leitud, et asendusliku kättetoimetamise korral peaksid nii hageja, kui ka asja arutav kohus tegema kõik endast oleneva, et kostja saaks menetlusest teada, ning et kaitse korraldamiseks vajamineva aja algust saab hakata arvestama alates kõige võimaliku tegemisest.¹⁵⁰ Ka Riigikohus on oma 2002. a otsuses asjas *Fennovara v Hasanova* leidnud, et avalikult võib hagiavalduse või kohtukutse kätte toimetada ainult siis, kui kõik teised kätteandmise vahendid ei ole tulemust andnud.¹⁵¹ See põhimõte kehtib ka alates 1. jaanuarist 2006 kehtiva TsMS-i järgi kohtudokumentide kättetoimetamisel.¹⁵² Eeltoodust tulenevalt kehtivad ka Eesti tsiviilkohtumenetluses avalikule kättetoimetamisele nõuded, mis on Euroopa Kohtu asja

¹⁴⁶ Vutt, M. 2009, lk 3.

¹⁴⁷ Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.

¹⁴⁸ RKTkm 3-2-2-1-08 *AS K-J Soojus v Reiner*, p 5. RKTkm 3-2-2-1-04 *Paas v Vedernikova*, p 12. RKTkm 3-2-2-3-06 *AS M v KÜ S*, p 8. RKTkm 3-2-2-5-06 *LS v J.L.*, p 9.

¹⁴⁹ RKTkm 3-2-2-1-04 *Paas v Vedernikova*, p 12.

¹⁵⁰ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 51, referring to: Gaudemet-Tallon, H., *Compétence et exécution des jugements en Europe – Règlement n° 44/2001, Conventions de Bruxelles et de Lugano*, 3rd edn, Librairie générale de droit et de jurisprudence: Paris, 2002, p 431, para 431; Gothot, P., Holleaux, D., *La Convention de Bruxelles du 28 septembre 1968*, Paris, 1985, para 268. Kättetoimetamise määrus 1348/2000, art 19(2)(c). Kättetoimetamise määrus, art 19(2)(c). 1965 Hague Convention, Art 15(2), second line.

¹⁵¹ RKTko 3-2-3-5-02 *Fennovara v Hasanova*, p 9.

¹⁵² Vaata selle kohta: RKTkm 3-2-2-1-08 *AS K-J Soojus v Reiner*, p 5.

Cornelius de Visser kohaselt avaliku kättetoimetamise lubatavuse eelduseks. Sellest tulenevalt on ka olukorras, kus 'menetluse algatamist käsitlev dokument' on kostjale kätte toimetatud TsMS §-i 317 kohaselt, on võimalik, et kohtulahend on Euroopa Liidu ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides tunnustatav ja täidetav. Siiski, tuleb arvestada, et võrreldes teiste TsMS-is toodud kättetoimetamise viisidega, on avaliku kättetoimetamise puhul kindlasti tõenäolisem, et välisriigi kohus keeldub tunnustamisest või täitmisest Brüsseli I määruse või Lugano II konventsiooni artikli 34(2) alusel. Tunnustamisest või täitmisest keeldumise asjaolude, mis on seotud kaitse korraldamiseks antava aja ebapiisavusega, hindamine on järgneva peatüki uurimisesemeks.

Kokkuvõtvalt on nii TsMS §-ist 317 tulenev avalik kättetoimetamine kui ka TsMS §-ist 325 tulenevat kättetoimetatuks lugemine Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaselt lubatavad ning TsMS-i järgset kättetoimetamise hetke tuleb eelduslikult lugeda kaitse korraldamiseks antud aja alghetkeks artikli 34(2) kontekstis.

4. EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSES KEHTIVATE NÕUETE VASTAVUS ARTIKLILE 34(2), MILLE KOHAELT PEAB KOSTJALE JÄÄMA PIISAV AEG KAITSE KORRALDAMISEKS

4.1. Ajavahemik Eesti tsiviilkohtumenetluses, mis tuleb lugeda kaitse korraldamiseks saadaval oleva aja hulka artikli 34(2) tähenduses

Eelnevast peatükist nähtub, et aeg, mis Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses on vajalik kaitse ettevalmistamiseks, algab eelduslikult 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetatuks lugemisest TsMS-i kohaselt. Käesoleva töö eesmärgi täitmiseks tuleb järgnevalt analüüsida, kui kaua see aeg Eesti tsiviilkohtumenetluse kontekstis kestab ning kas TsMS-i kohaselt kostjale antud aeg vastab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tulenevale aja piisavuse nõudele. Olenemata sellest, et kirjanduses on avaldatud arvamust, et täitedokumentide tunnustamise ja täitmise menetluse areng Euroopas viib lõppastmes kohtuotsuste Euroopa inimõiguste konventsiooniga kooskõlas oleku kontrolli kadumiseni,¹⁵³ tuleb meeles pidada, et ka kohtulahendite tunnustatavusele ja täidetavusele seatud nõuded – kas või tunnustamise ja täitmise vaidlustamise aluste läbi – lähtuvad konventsiooni põhimõtetest, sealhulgas Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis väga olulisest kohtuliku ärakuulamise põhimõttest.

Asjas *Debaecker* on Euroopa Kohus juhtinud tähelepanu asjaolule, et piisava aja kriteerium on faktiküsimus, mistõttu pole seda võimalik määratleda siseriikliku õiguse alusel.¹⁵⁴ Eelnevast tulenevalt ei pruugi kaitse ettevalmistamiseks Eesti tsiviilkohtumenetluses antud aeg vastata Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooniga seatud standarditele. Käesolev peatükk keskendub küsimusele, millistel juhtudel võib Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud kohtulahendi puhul kostjale kaitse korraldamiseks antud aeg olla ebapiisav Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses.

¹⁵³ Sterio, M., The Globalization Era And The Conflict Of Laws: What Europe Could Learn From The United States And Vice Versa, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, Vol 13, 2005, 161, p 165.

¹⁵⁴ *Debaecker*, para 27. Vaata ka *Pendy Plastic Products*, para 13. Reed 2003, p 316.

Antud küsimusele vastamiseks tuleb esmalt määratleda milline ajavahemik kuulub Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses kaitse ettevalmistamiseks saadaval oleva aja hulka. Seejärel tuleb identifitseerida selle aja tegelik pikkus Eesti tsiviilkohtumenetluse regulatsiooni kohaselt ning küsida kas see ajavahemik on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses piisav kaitse ettevalmistamiseks. Kolmandaks on oluline analüüsida, millised tegurid kaitse korraldamiseks olemasoleva aja piisavust mõjutada võivad. Käesolev alapeatükk otsib vastust esimesele vaheküsimusele.

Euroopa Kohtu seisukoha kohaselt asjas *Klomps* katab Brüsseli konventsiooni artikliga 27(2) nõutav kaitse ettevalmistamiseks vajalik aeg kogu perioodi, mille vältel oli kostjal võimalik kohtule enda vastuargumente selliselt esitada, et see oleks ära hoidnud täidetava lahendi tegemise.¹⁵⁵ See põhimõte kehtib ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis. Seejuures Brüsseli konventsiooni artikli 27(2) tõlgendamisel asjas *Minalmet* tehtud lahendis on Euroopa Kohus täpsustanud, et kaitse korraldamiseks antud aja hindamisel ei saa arvesse võtta asjaolu, et kostjal on hiljem võimalik kohtulahendit vaidlustada – kohus leidis, et vaidlustamise võimalust pärast otsuse langetamist ei saa vaadelda võrdväärseks vaidlustamisega enne täidetava otsuse tegemist.¹⁵⁶ Seega ei saa kohtud analüüsi selles faasis arvesse võtta TsMS-iga ettenähtud vaidlustamise võimalusi, mis tulevad kõne alla pärast kohtulahendi tegemist. Viimastega tegeleb käesoleva töö järgmine peatükk.

On oluline mõista, et Euroopa Kohtu asja *Klomps* kohaselt saab arvesse võtta vaid aega, mil kostjal oli 'võimalik' vastuväiteid esitada. TsMS-i kontekstis pole kostjal reeglina võimalik kohtule vastuväiteid kuni kohtulahendi tegemiseni esitada, sest vastuväidete esitamise võimalust piirab 'menetluse algatamist käsitlevale dokumendile' vastamiseks seatud tähtaeg. Eesti tsiviilkohtumenetluses on kostjal seega võimalik oma vastuväiteid selliselt esitada, et ära hoida kohtulahendi tegemine, reeglina kuni hagile või maksettepanekule vastamiseks või kohtuistungile ilmutamiseks antud tähtajani.

On oluline meeles pidada asjaolu, et tunnustamise või täitmise menetlust läbiviivale välisriigi kohtule esitatavast Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni lisas V toodud tõendist nähtub vaid 'menetluse algatamist käsitlevate dokumentide' kättetoimetamise aeg (p 4.4) ning kohtulahendi tegemise aeg (p 4.1). Seega peab kostja, kes välisriigis toimuvat tunnustamist või täitmist peatada soovib, vaidlustamisel ära näitama, kui pikk oli periood, mille vältel tal kohtule vastuväidete esitamise võimalus oli, samuti põhjendama, miks oli see periood

¹⁵⁵ *Klomps*, paras 10, 11.

¹⁵⁶ *Minalmet*, para 19.

ebapiisav kaitse korraldamiseks. Francq on leidnud, et kui kättetoimetamine toimus kohaselt, võib kohus eelduslikult lugeda, et kättetoimetamine toimus piisavalt aegsasti ning et kostjal oli võimalus enda kaitset korraldada.¹⁵⁷ Vastupidise väite esitamisel peab kostja taas suutma ära näidata asjaolud, mis eelduse ümber lükkavad ning olema võimeline neid ka tõendama.

Järgnevalt, kuna Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tuleneva aja piisavuse kriteerium on autonoomne mõiste,¹⁵⁸ analüüsib käesolev töö, kas Eesti tsiviilkohtumenetluses TsMS-iga ettenähtud kohtule vastamise tähtajad tagavad kostjale piisava aja kaitse korraldamiseks.

4.2. TsMS-i kohaselt kaitse korraldamiseks antud aja vastavus artikliga 34(2) kehtestatud piisavuse nõudele

Et hageja saaks olla kindel, et Eestis tehtud kohtulahend on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides tunnustatav ja täidetav, peab Eesti kohtumenetluses kostjale vastamiseks antud tähtaeg olema kaitse korraldamiseks piisav ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses. Käesoleva töö eesmärgi täitmiseks tuleb seega analüüsida, kas kaitse korraldamiseks TsMS-iga antud aeg on üldjuhul piisav, et tagada kostja kohtuliku ärakuulamise õigus ja seega ka kohtulahendi välisriigis tunnustatavus ja täidetavus. Selleks vaatab käesolev alapeatükk TsMS-is 'menetluse algatamist käsitlevatele dokumentidele' vastamiseks toodud tähtaegu.

TsMS § 306 lg 1 kohaselt on menetluskohandi kättetoimetamine dokumendi üleandmine saajale selliselt, et saajal oleks võimalik dokumendiga oma õiguse teostamiseks ja kaitsmiseks õigeaegselt tutvuda. TsMS § 394 lg 5 kohaselt peab hagile vastamiseks määratud tähtaeg olema vähemalt 14 päeva ning hagi välisriiki kättetoimetamisel vähemalt 28 päeva hagi kättetoimetamisest alates. TsMS § 63 esimene lause sätestab, et kohtu määratud tähtaja kulgemine algab menetluskohandi, milles on tähtaeg määratud, kättetoimetamisele järgnevast päevast, kui tähtaja määramisel ei ole ette nähtud teisiti. Et menetlusosaline saaks valmistuda kohtuistungiks,¹⁵⁹ peab TsMS § 343 lg 2 kohaselt menetlusosalisele kohtukutse kättetoimetamise ja istungipäeva vahele, jääma vähemalt 10 päeva. Tulenevalt sellest, et ka

¹⁵⁷ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 48, referring to: CA Luxembourg Pas.lux 2000, 227-234, ECJ Website no 2001/47. Nimetatud kohtuasjas leidis kohus, et olenemata asjaolust, et kostja polnud tegelikult menetlusest teadlik, puudub alus keeldumiseks (*Ibid*).

¹⁵⁸ Õiguskirjanduses on leitud, et mõistlik oleks aja piisavust vaadata kui autonoomset nõuet (Fawcett/Carruthers 2008, p 618).

¹⁵⁹ Pärsimägi, A., Muutuv tsiviilkohtumenetlus: menetlustoimingud ja -tähtajad, vastuväide kohtu tegevusele, hagi tagamine, Juridica VII/2009, (Pärsimägi 2009), lk 441.

TsMS §-i 410 alusel tehtud tagaseljaotsuse puhul tuleb 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' lugeda hagi menetlusse võtmise määrust ja hagiavaldust koos selle lisadega, on TsMS § 343 lg-st 2 tulenev tähtaeg siiski oluline vaid kaitse korraldamiseks antud aja lõpptähtaja määratlemisel. Maksekäsu kiirmenetluses võib võlgnik TsMS § 485 lg 1 p 3 nõude või selle osa vastu esitada maksettepaneku teinud kohtule vastuväite maksettepaneku kättetoimetamisest alates 15 päeva jooksul, maksettepaneku välismaal kättetoimetamise korral 30 päeva jooksul.

Esimesel 1. jaanuaril 2006 jõustunud TsMS-i eelnõu seletuskirja kohaselt oli seaduse eesmärgiks muuta kohtumenetlus senisega võrreldes märgatavalt efektiivsemaks, ökonoomsemaks ning menetlusosalistele lihtsamaks ja kiiremaks.¹⁶⁰ Seejuures, tolelaegne justiitsminister Lang märkis 10. veebruaril 2006. aastal kohtunike iga-aastaselt täiskogul peetud kõnes, et tehtud seadusemuudatuste eesmärk oli muuhulgas jõuda olukorrani, kus tsiviilasjade menetlustähtjad oleksid oma olemuselt mõistlikud.¹⁶¹ TsMS-i muudatustes lähtuti seega olulisel määral protsessiökonomiast. Protsessiökonomia on põhiseaduslik väärtus, mis õigustab põhiseaduse § 24 lg 2 piiramise ning näiteks lubab teatud juhtudel langetada kohtuotsuseid ka tagaselja ilma isiku kohaloluta.¹⁶² Tõusetub küsimus, kas see eesmärk ei võinud seada ohtu kostja õigust piisavale ajale kaitse ettevalmistamiseks.

On siiski oluline, et põhiseaduse §-ist 24 lg-st 2 tulenevalt on Eesti seadusandjale siduvaks väärtuseks ka kostja õigus kohtulikule ärakuulamisele. Põhiseaduse §-is 24 sisalduv menetlusõiguslik garantii omab protsessiõiguse kohapealt erilist tähendust.¹⁶³ Samuti on Eestile siduvad Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni¹⁶⁴ artikkel 6 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta¹⁶⁵ artikkel 47, mis kohustavad seadusandjat tagama kostjale tema kohtuliku ärakuulamise õiguse realiseerumise. Seadusandja pidi seega TsMS-i koostamisel lähtuma ka kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse kaitsest, millest võiks järeldada, et seadusandja on kehtivas TsMS-is toodud tähtaegu pidanud kaitse korraldamiseks piisavaks.

¹⁶⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, arvutivõrgus kättesaadav: http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=12545 (7. mai 2012), p 2.1.

¹⁶¹ Simmermann 2008, lk 8, viidates: Lang, R. Kõne kohtunike täiskogu ees 10. veebruaril 2006. aastal.

¹⁶² Vutt, M. 2007, lk 2.

¹⁶³ Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisikomisjoni lõpparuanne, (arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/10716>, 14. aprill 2012), p 2.2, 2.2.3.

¹⁶⁴ EIK, art 6. EIK ratifitseerimise seadus.

¹⁶⁵ Charter of Fundamental Rights of the European Union, OJ 2010 C 83/02, Art 51(1). Lissaboni lepingu jõustumisega 1. detsembril 2009 muuts harta siduvaks ka Euroopa Liidu institutsioonidele ja liikmesriikidele (Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, OJ 2007/C 306/01).

Euroopa tasandil läbiviidud kohtuasjade analüüs näitab, et enamasti peetakse piisavaks kuu aja pikkust kaitse korraldamiseks antud aega.¹⁶⁶ Eesti tsiviilkohtumenetlus näeb pea kuu ajase tähtaja ette vaid hagiavalduse või maksettepaneku kättetoimetamisel välisriiki. Muudel juhtudel on tähtjad tunduvalt lühemad. Artikli 34(2) kontekstis tõusetub küsimus, kas Eesti seadusandja siiski on TsMS-iga piisavalt kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse taganud.

Esmalt, kuna siseriiklikus maksekäsu kiirmenetluses on maksettepanekule vastamiseks TsMS § 485 lg 1 punkti 3 kohaselt seaduses sätestatud konkreetne tähtaeg, pole kohtul siin diskretsiooni tähtaja pikkuse määratlemisel. Vastamiseks antud tähtaeg on, olenevalt sellest, kas dokumendid toimetatakse kätte Eestisse või välisriiki, vastavalt kas 14 või 28 päeva. Siiski tulenevalt maksekäsu kiirmenetluse iseloomust ning asjaolust, et oma kaitseõiguse teostamiseks peab kostja lihtsalt maksettepanekus toodud nõudele vastu vaidlema – nõuet vaid eitama –, tuleks seda tähtaega pidada piisavaks ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kontekstis.

Hagimenetluses seevastu näeb TsMS § 394 lg 5 hagile vastamiseks ette miinimumtähtaja. M. Vuti 2007. aastal läbiviidud analüüsi käigus selgus, et reeglina olid Eesti kohtud vastamistähtjaks märkinud 14-20 päeva.¹⁶⁷ Kuna Euroopa tasandil on kaitse korraldamiseks vajamineva aja puhul käsitletud kuu ajase vastamistähtaja piisavust, ei saa olla veendunud, et Eesti tsiviilkohtumenetluses tavapäraselt 14-20 päeva nähakse kaitse ettevalmistamiseks piisavana ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis. Eelnevast tulenevalt on oluline, et kui lahendit soovitakse tunnustada või täita välisriigis, pööraksid nii kohus kui ka kostja kõrgendatud tähelepanu vastamiseks antavale tähtajale ning sellele, kas viimane ikka tagab piisava aja kaitse korraldamiseks.

On selge, et lihtsamate kohtuasjade puhul on ka TsMS-ist tulenev minimaalne tähtaeg piisav kaitse korraldamiseks. Siiski, ka M. Vutt on leidnud, et arvestama peab asjaoluga, et mitte kõiki tagaseljaotsuseid ei tehta asjades, kus nõude aluseks on suhteliselt selge ja üheselt mõistetav võlasuhe, mistõttu võib ka 20 päeva olla keerulisema sisulise vaidluse korral ebapiisav. Selleks et tagada kostja tegelik võimalus end kaitsta, peaks kohus vastamiseks vajalikku aega hindama konkreetsetest asjaoludest lähtuvalt ja potentsiaalselt vaieldavamatel

¹⁶⁶ Layton, A., Mercer, H., European Civil Practice, Vol I, 2nd edn, Thomson/Sweet & Maxwell: London, 2004, pp 903-904.

¹⁶⁷ Vutt, M. 2007, lk 8.

juhtudel ka põhjendama.¹⁶⁸ Põhjendatuse korral on ka välisriigi kohtul kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse tagatust lihtsam hinnata.

Seejuures on oluline, et TsMS § 407 lg 5 punkti 1 ja TsMS § 410 lg 3 punkti 1 kohaselt puudub kohtul tagaseljaotsuse tegemise õigus, kui kostjale on antud liiga lühike aeg kohtule vastamiseks. Ka Tampuu märkinud, et TsMS § 407 lg 5 p-st 1 tuleneb, et kohus peab hindama seda, kui palju oleks kostjal mõistlikult võttes vaja aega hagile vastamiseks.¹⁶⁹ Seega on juba Eesti kohtutel endil TsMS-ist tulenev kohustus hinnata, kas seadusest tulenev miinimumtähtaeg on hagile vastamiseks piisav või mitte, ning olukorras, kus Eesti kohtud seda nõuet järgivad, ei tohiks ka välisriigi kohtul tekkida võimalust järeldada, et kostja kohtuliku ärakuulamise õigust on ebapiisava tähtaja määramise tõttu rikutud.

Seoses kättetoimetamisega välisriiki on oluline, et näiteks kättetoimetamise määrus ja Haagi 1965 aasta kättetoimetamise konventsioon¹⁷⁰ funktsioneerivad standarditena, millele vastavuse puhul tuleks eeldada, et kostjale oli tagatud võimalus end kaitsta.¹⁷¹ Seega, kui 'menetluse algatamist käsitlev dokument' on kostjale kättetoimetatud Eestile siduvaid rahvusvahelisi kättetoimetamise regulatsioone järgides, võib kohus üldjuhul eeldada, et kostjal oli piisav võimalus enda kaitset korraldada ning et tehtav kohtulahend on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel tunnustatav ja täidetav.

Kokkuvõtvalt on kaitse korraldamiseks TsMS-iga antud aeg üldjuhul piisav, et tagada kostja kohtuliku ärakuulamise õigus ja kohtulahendi välisriigis tunnustatavus ja täidetavus. Seejuures on oluline, et hagimenetluse korral lasub Eesti kohtutel endil kohustus hinnata, kas hagiavaldusele vastamiseks antud tähtaeg on tulenevalt kohtuasja keerukusest või muudest asjaoludest piisav, kusjuures, kui kostjale on antud liiga lühike aeg kohtule vastamiseks, siis TsMS § 407 lg 5 punkti 1 ja TsMS § 407 lg 3 punkti 1 kohaselt kohtul tagaseljaotsuse tegemise õigus puudub. Olukorras, kus dokumendid on kätte toimetatud Eestile siduvaid rahvusvahelisi kättetoimetamise regulatsioone järgides, võib kohus üldjuhul eeldada, et kostjal oli piisav võimalus enda kaitset korraldada, sest viimased funktsioneerivad standarditena, mille täidetuse korral on kostjale jäetud piisav aeg kaitse korraldamiseks.

¹⁶⁸ Vutt, M. 2007, lk 8.

¹⁶⁹ Tampuu 2006, lk 132.

¹⁷⁰ Hague Convention of 15 November 1965 on the Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters – 10.02.1969 ([1965 Hague Convention](#)).

¹⁷¹ Francq on seejuures käsitlenud viidet kättetoimetamise määrusele 1348/2000 (Francq in [Magnus/Mankowski](#) 2012, Art 34, para 54).

Seejuures, asjas *Klomps* juhtis Euroopa Kohus õigesti tähelepanu asjaolule, et küsimus sellest, kas see siseriiklikult ette nähtud 'menetluse algatamist käsitlevale dokumendile' vastamise periood on kostjale piisav kaitse ettevalmistamiseks, jääb lõppastmes tunnustamise või täidetavaks tunnustamise menetlust läbiviiva välisriigi kohtu otsustada.¹⁷² Selleks, et oma nõuet rahuldada soovival poolel oleks lihtsam hinnata, kas Eestis tehtav kohtulahend oleks välisriigis tunnustatav ja täidetav ning kas, tulenevalt olukorrast, on põhjendatud tagaseljaotsuse küsimine kohtult või asja lahendamine maksekäsu kiirmenetluses, vaatab järgnev peatükk, millised on need asjaolud, mis võivad välisriigi kohut kallutada otsustama tunnustamisest ja täitmisest keeldumise kasuks.

4.3. Tegurid, mis mõjutavad kaitseks vajamineva aja piisavust artikli 34(2) tähenduses, ning nende analüüs TsMS-i valguses

On oluline, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) normielemendiks olevat nõuet, mille kohaselt kohtudokumendid peavad olema kostjale 'kätte toimetatud piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta', tuleb vaadata autonoomse mõistena. Francq leiab, et olenemata sellest, et kostja tegelik teadmine menetluse toimumisest pole artikliga 34(2) nõutud, jääb nimetatud artikli lõppeesmärgiks kindlustada, et kostjale oli antud võimalus enda kaitset korraldada.¹⁷³ Asjas *Debaecker* selgitas Euroopa Kohus Brüsseli konventsiooni artikli 27(2) kontekstis, et otsustamiseks, kas kostjale antud aeg oli kaitse korraldamiseks piisav, võivad kohtud arvesse võtta kõiki menetluse asjaolusid, sealhulgas pooltevahelist suhet ja asjaolusid, mis leidsid aset pärast 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamist.¹⁷⁴ See seisukoht kehtib ka Brüsseli I määruse¹⁷⁵ ja Lugano II konventsiooni¹⁷⁶ artikli 34(2) tõlgendamisel. Eeldust, et kaitse korraldamiseks antud aeg oli piisav, võivad ümber lükata nii välisriigi kohtunikule asja materjalidest (nt lisatud kohtulahendi tekstist) nähtuvad asjaolud¹⁷⁷ kui ka kostja esitatud tõendatud väited¹⁷⁸.

¹⁷² *Klomps*, para 19.

¹⁷³ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 49.

¹⁷⁴ *Debaecker*, operative part. Selle kohta, et arvesse tuleb võtta kõiki kaasuse asjaolusid, vaat ka: *Klomps*, para 20; *Mærsk*, para 61.

¹⁷⁵ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 49.

¹⁷⁶ Pocar Report on Lugano II Convention 2009, para 135.

¹⁷⁷ Schlosser Report on Brussels Convention 1979, para 190. Francq, in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 8.

¹⁷⁸ Jenard Report on Brussels Convention 1979, p 43.

Francq on seisukohal, et just 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamisel esinevad asjaolud määravad tihti selle, kas kostjale jäi piisav aeg enda kaitse ettevalmistamiseks või mitte.¹⁷⁹ Ka eelnevast peatükist nähtub, et 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetatuks lugemise ja kaitse ettevalmistamiseks vajamineva aja alguse samastamise näol on tegemist vaid eeldusega. Seejuures on oluline, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) kaitseb kostjat, kes kas ei saanud kunagi menetlusest teada või kel, olenemata kohasest kättetoimetamisest, polnud piisavalt aega kaitse korraldamiseks.¹⁸⁰ Seetõttu võib tunnustamise või täitmise menetlust läbiviiv kohus eeldusest kõrvale kalduda nii olukordades, kus TsMS-ile kohane kättetoimetamine toimus kui ka olukordades, kus see üldse puudus.

Esiteks, olukord, kus kohast kättetoimetamist ei toimunud, kuid on ilmne, et kostja oli menetlusest teadlik, ei vii automaatselt Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) alusel tunnustamisest ja täitmisest keeldumiseni.¹⁸¹ Juhul, kui kättetoimetamises esines ebakorrapärasusi, näiteks toimetati dokument kätte vales kohas, ei takista see ilmtingimata tunnustamist – sellisel juhul peab asja lahendav kohus hindama, kas ebakorrapärasus tingis ka tegelikkuses selle, et kostjal polnud võimalik kaitset ette valmistada.¹⁸² Kaitse korraldamiseks vajamineva aja alguseks tuleb sellisel juhul lugeda hetk, mil kostja tegelikult menetlusest teada sai. Näiteks on Luksemburgi apellatsioonikohus otsuse tunnustanud ka juhul, kui otsus oli kättetoimetatud selle postitamisega kohtu teadetetahvil, kuna asjas selgus, et kostja oli tegelikult menetlusest teadlik ning tal oleks olnud võimalik oma kaitse ette valmistada.¹⁸³ On oluline, et reeglina saab see küsimus tõusetuda alles tunnustamise või täitmise menetlust läbiviiva kohtu ees, sest kui Eesti kohus menetluse kestel avastaks, et kättetoimetamisel on tehtud viga, tuleks kohtudokumentid uuesti kätte toimetada või loetaks dokumentid kostjale kättetoimetatuks TsMS § 307 lg 3 alusel dokumentide tegelikust kostjani jõudmisest. Viimasel juhul tuleb ka kaitse korraldamiseks vajaminevat aega arvestada dokumentide tegelikust kostjani jõudmisest – ja selliselt pidi aega arvestama ka asja arutanud Eesti kohus –, mistõttu kehtib eeldus, et kostjale antud aeg on olnud piisav.

¹⁷⁹ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 53.

¹⁸⁰ Ancel, B., The Brussels I Regulation: Comment, Yearbook of Private International Law, Vol 3, 2001, p 112.

¹⁸¹ Pocar 2008, p 13.

¹⁸² Kropholler 2005, Art 34, Rn 40. Leible, in Rauscher 2011, Art 34, Rn 33. Pocar Report on Lugano II Convention 2009, para 135.

¹⁸³ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 55, referring to: CA Luxembourg Pas. Iux. 2000 227-234; ECJ Website no 2001/47. Cf. OLG Karlsruhe (2001) I.L.Pr. 208.

Hagejale on nimetatud asjaolude teadmine oluliseks seetõttu, et ta oskaks Eestis toimivas menetluses neile kõrgendatud tähelepanu pöörata ning vajadusel võtta tarvidusele meetmeid nende vältimiseks, samuti vältida nende esinemise tõenäosuse korral 'poole osavõtuta' tehtud kohtulahendi tegemist. Kostja, kes kättetoimetamise mittekohasusele tugineb ning soovib, et välisriigi kohus loeks kaitse korraldamiseks antud aja alguseks muu aja, kui selle, mis on 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamise ajaks märgitud lisa V punkti 4.4, peab tunnustamise või täitmismääruse vaidlustamisel näitama, et kättetoimetamisel rikuti TsMS-ist tulenevaid nõudeid ning selle, millal ta tegelikult 'menetluse algatamist käsitlevate dokumentidega' tutvuda sai.

Teiseks, erandlikel asjaoludel võib kostjal õnnestuda ka TsMS-i nõudeid järgides toimunud kättetoimetamise korral kaitse korraldamiseks antud aja ebapiisavusele tugineda. Asjas *Klomps* on Euroopa Kohus selgitanud, et kohtul, kellelt tunnustamist taotletakse, on õigus hinnata, millised on need erandlikud asjaolud, mil olenemata kohasest kättetoimetamisest, oli kättetoimetamine siiski selline, mis ei võimaldanud kostjal enda kaitset korraldada.¹⁸⁴ Eesti õigusteoorias on Ernits leidnud, et kättetoimetamine on teatavakstegemise formaliseeritud ja dokumenteeritud menetlus, millel on kaks funktsiooni: õiguste tagamine ja tõendamine.¹⁸⁵ Alekand on selgitanud, et kättetoimetamise üheks funktsiooniks on adressaadi õiguste tagamine selle kaudu, et tal on võimalik dokumendi sisuga tutvuda ja vajadusel oma õiguste kaitseks midagi ette võtta.¹⁸⁶ Nagu eelnevalt märgitud, keskendub Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) kostja praktilisele võimalusele end menetluses kaitsta,¹⁸⁷ mistõttu on õigustatud järeldus, et kui kostja on dokumentidega tutvumise võimaluse saanud faktiliselt muul ajal kui seda on kättetoimetamise hetk, tuleb kohtutel seda teatud juhtudel Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamisel arvesse võtta.

Crifó on seejuures põhjendatult leidnud, et eelduse, et kaitse korraldamiseks vajamineva aja algus on kättetoimetatuks lugemise hetk, eiramine võib olla õigustatud vaid juhul, kui esinevad erandlikud asjaolud, nagu näiteks asenduslik kättetoimetamine, ja on olemas ka tõendeid selle kohta, mil kostja tegelikult menetlusest teada sai.¹⁸⁸ Seega peab kostja Eesti

¹⁸⁴ *Klomps*, para 19.

¹⁸⁵ Ernits, M., Kättetoimetamisest põhiõiguste valguses, *Juridica* V/2004, lk 322.

¹⁸⁶ Alekand, A., Täitemenetlusõigus, Juura: Tallinn, 2011, lk 72.

¹⁸⁷ Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 12.

¹⁸⁸ Crifó 2009, p 41.

tsiviilkohtumenetluses suutma dokumentide mitte kättesaamist tõendada või peab kohtul selles osas esinema põhjendatud kahtlus.

Kolmandaks on kättetoimetamise kvaliteedi hindamisel oluline ka Eesti kohtute poolt kostjale edastatud dokumentide sisu.¹⁸⁹ Francq leiab, et see kriteerium tuleb hindamisele juba 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kvalifitseerimise juures, kuid seoses Brüsseli I määrusega kaasneva muudatusega, mis otsesõnu nõuab, et kättetoimetamine toimuks selliselt, et kostjal oleks võimalik kaitset ette valmistada, on kinnitatud kohtute õigus kontrollida 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' sisu.¹⁹⁰ Seejuures, nagu käesoleva töö teisest peatükist järeldub, kui dokument ei sisalda piisavat informatsiooni, ei saa seda kvalifitseerida 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses.

Täpsemalt, näiteks 'menetluse algatamist käsitlevate dokumentide' kättetoimetamisel esinev asjaolu, et dokument edastatakse võõrkeeles, viitab sellele, et kostjal võis vaja olla tavapärasest pikemat aega kaitse ettevalmistamiseks.¹⁹¹ Siiski, võõrkeeles kättetoimetamine ei tohiks nõutavat aega pikendada juhul, kui pooled on seda keelt kasutanud ka varasemates ärisuhetes või kui kostjaks on rahvusvaheline ettevõtte, kelle puhul võib eeldada, et ta kasutab seda keelt tavapäraselt oma praktikas.¹⁹² TsMS §-i 33 kohaselt, kui menetlusosalise kohtule esitatud avaldus, taotlus, kaebus või vastuväide ei ole eestikeelne, nõuab kohus määratud tähtpäevaks esitajalt selle tõlget eesti keelde,¹⁹³ mistõttu peavad ka kostjale kättetoimetatavad 'menetluse algatamist käsitlevad dokumendid' olema vähemalt eesti keeles. Juhul, kui kostjaks on isik, kes eesti keelest aru ei saa, võib kaitse korraldamiseks vajaminev aeg tema puhul olla pikem. Kättetoimetamisel teistesse Euroopa Liidu liikmesriikidesse kohaldub kättetoimetamise määrus, mille artikli 8(1) kohaselt võib kostja kättetoimetamiseset keelduda, kui talle edastatavad dokumendid pole keeles, millest ta aru saab ega kättetoimetamiskoha ametlikus keeles. Haagi 1965. aasta konventsiooni artikli 5 kohaselt tuleb kättetoimetamisel

¹⁸⁹ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 56.

¹⁹⁰ *Ibid*, Art 34, para 56.

¹⁹¹ Kodek, G.E., in Czernich, D., Tiefenthaler, S., Kodek G.E., *Europäischen Gerichtsstands- und Vollstreckungsrecht, Kurzkommentar*, 3., aktualisierte und erweiterte Auflage, LexisNexis: Wien, 2009, Art 34, Rn 24, 29. Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 53. Ka näiteks USA õigus ei nõua tunnustamise eeldusena seda, et kohtudokumendid oleks olnud tõlgitud kostja emakeelde (Stewart 2010, p 187, referring to: *Tahan v Hodgson*, 662 F.2d 865 (D.C. Cir. 1981)).

¹⁹² Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 53, fn 231, referring to: Schlosser, P., *Die transnationale Bedeutung von Vollstreckbarkeitsnuancierungen*, in FS Kostas Beys, Athen, 2003, Art 34-36, Rn 17b.

¹⁹³ Kui menetlusosalise kohtule esitatud dokumentaalne tõend ei ole eestikeelne, nõuab kohus määratud tähtpäevaks esitajalt selle tõlget eesti keelde, välja arvatud juhul, kui tõendi tõlkimine on selle sisu või mahtu arvestades ebamõistlik ja teised menetlusosalised ei vaidle muukeelse tõendi vastuvõtmisele vastu (TsMS § 33).

välisriiki järgida välisriigi kättetoimetamise norme, kusjuures kättetoimetamise keskasutus võib nõuda tõlget selle osalisriigi ametlikku keelde. Olukorras aga, kus kostja on siiski sunnitud vastu võtma dokumendi keeles, mida ta ei valda, võib kaitse korraldamiseks vaja minna pikemat aega, kui tavapäraselt.

Eelnevast tulenevalt oleks hagejal, kes soovib saadavat kohtulahendit Brüsseli I määruse või Lugano II konventsiooni alusel välisriigis täita või tunnustada mõistlik veenduda, et 'menetluse algatamist käsitlev dokument' oleks tõlgitud ka kostja emakeelde. Seejuures on ka siin oluline, et kui hagimenetluses ilmneb juba enne otsuse tegemist, et 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' võõrkeelsuse tõttu puudus kostjal võimalus oma kaitset korraldada, ei saa Eesti kohtud TsMS § 407 lg 5 punktist 1 või TsMS § 413 lg 3 punktist 1 tulenevalt tagaseljaotsust teha. Seega, kui kohtud on järginud TsMS-ist tulenevaid nõudeid, saavad antud asjaolud vaid väga erandlikel juhtudel olla Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamise aluseks.

Neljandaks, näib Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) Francq'i sõnul eeldavat, et hageja, kuigi ta ei ole selleks kohustatud, võiks teha kõik endast oleneva, et kindlustada dokumendi tegelik jõudmine kostjani.¹⁹⁴ Francq tugineb selle seisukoha võtmisel Euroopa Kohtu asjas *Debaecker* tehtud lahendile. Eeltoodud lahendis on Euroopa Kohus leidnud, et Brüsseli konventsiooni artikli 27(2) kontekstis tuleb kaitse ettevalmistamiseks vajamineva aja arvestamise alguse määratlemisel arvesse võtta näiteks asjaolu, et hageja sai kostja tegelikust aadressist pärast kättetoimetamise toimumist teada, kuid ei kasutanud seda teadmist.¹⁹⁵ Eeltoodust järeldub, et olukordades, kus kättetoimetamine on küll TsMS-i, välislepingu või kättetoimetamise määruse reegleid järgides aset leidnud, kuid kostja pole menetlusest tegelikult teadlik, võib välisriigi kohus Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses lugeda kaitse korraldamiseks antud aja ebapiisavaks, kui selgub, et hageja on enne otsuse tegemist saanud teada kostja tegelikust elukohast, kuid pole teinud midagi selleks, et hagejat menetlusest teavitada.

Francq'i viidatud nõudega seondult on ka Riigikohus juhtinud tähelepanu, et Eesti kohtutel on juba TsMS-ist tulenevalt kohustus teha kõik endast olenev, et kostja ka tegelikult menetlusest teada saaks. Asjas *AS K-J Soojus v Reiner* leidis Riigikohus, et jättes kasutamata kostja isikuandmete kontrollimise võimaluse kohtuinfosüsteemist, ei teinud maakohus kõike vajalikku, et kostja elukohta kindlaks teha. TsMS § 317 lg 2 kohaselt tuleb kohtul ka ise

¹⁹⁴ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 49, referring to *Debaecker*, paras 27, 28.

¹⁹⁵ *Debaecker*, para 32-33.

vajaduse korral teha järelepärimisi saaja aadressi väljaselgitamiseks.¹⁹⁶ Seega, printsiibis peaks juba TsMS-ist tulenev regulatsioon tagama selle, et Eestis tehtud kohtulahend oleks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel välisriigis tunnustatav ja täidetav.

Siiski, hageja tegevuse üle puudub kohtutel selles küsimuses täielik kontroll. Juhul, kui asja arutav kohus hageja pahatahtlikust tegevusest ei tea, on tõenäoline, hageja taotlusel tehakse asjas TsMS-i § 407 või §-i 410 alusel tagaseljaotsus või et kohus annab TsMS-i § 489 lg 1 kohaselt välja maksekäsu. Hageja peab arvestama, et kui välisriigis tunnustamise või täitmise menetluse vaidlustamise käigus selgub, et kostja tegelik aadress on hagejale teatavaks saanud, kuid hageja on seda varjanud, võib kohtulahend jääda tunnustamata või täitmata. Seejuures, kui asja Eestis lahendav kohus saaks enne kohtulahendi tegemist teada, et hageja on kostja uut aadressi varjanud, ei tohiks kohus tagaseljaotsust tulenevalt TsMS § 407 lg 5 punktist 1 või TsMS § 413 lg 3 punktist 1 ja muudes asjades kohtulahendit tulenevalt tsiviilkohtumenetluses kohtuvast hea usu põhimõttest¹⁹⁷ teha ning peaks kohtudokumendid kostja tegelikule aadressile kätte toimetama.

Viiendaks on Euroopa Kohus asjas *Debaecker* selgitanud, et kohtutel tuleb üldisest eeldusest kõrvale kaldumisel arvesse võtta ka võimalikku asjaolu, et kostja võib olla ise vastutav selle eest, et ta dokumente kätte ei saanud, näiteks kui ta lahkus oma elukohast ilma uut aadressi jätmata.¹⁹⁸ Seega, kui kostja oma tegevusega ise raskendas 'menetluse algatamist käsitlevate dokumentide' kättetoimetamist, peavad välisriigi kohtud ka seda kaitse korraldamiseks antud

¹⁹⁶ RKTKm 3-2-2-1-08 *AS K-J Soojus v Reiner*, p 5.

¹⁹⁷ TsMS § 200. Näiteks on leitud, et hea usu põhimõtte vastane oleks alternatiivsete faktiivide esitamine olukorras, kus hagi aluseks olevad faktilised asjaolud on vastuolulised. Sellisel juhul peaks kohus andma TsMS § 340¹ lõike 1 järgi hagejale tähtaja hagi aluses esineva vastuolu kõrvaldamiseks ning jätma kohtu ettekirjutuse täitmata jätmise korral hagi TsMS § 340¹ lõike 2 järgi menetlusse võtmata või läbi vaatamata. (*Tampuu, T.*, Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded, *Juridica V/2011*, lk 346.) Riigikohus on leidnud, et TsMS § 200 lõike 1 vastane on olukord, kus kostja ei teavita kohut menetlusedokumendi puudumisest ümbrikus (RKTKm 3-2-1-14-07 *Oy Palokatkomiehet v OÜ Tefire Group*, p 11). TsMS § 200 lõike 2 vastane käitumine võib seisneda selles, et kohut viiakse eksitusse, jättes kohtu informeerimata keelumärke kustutamise lahendist ja kinnistusraamatu kannete muutmise taotletud viisil, sest see võib põhjustada eksliku kohtulahendi (RKTKm 3-2-1-79-06 *Kohtutäitur R.A.*, p 17). Riigikohus on TsMS § 200 lg 2 vastaseks pidanud kostja esindaja katset Riigikohut eksitada ja menetlust venitada väljavõtteliste viidetega Riigikohtu halduskolleegiumi lahenditele, milles oldavat PankrS § 43 lõike 2 tõlgendamise osas kassatsioonkaebuse väidetega samadel seisukohtadel, olukorras, kus lahenditest ilmneb üheselt ja selgelt, et halduskohus ei jõudnud neis asjades otsust teha enne võlgniku pankroti väljakuulutamist, mistõttu oli alust kohaldada PankrS § 43 lg-t 2 (RKTKo 3-2-1-154-11 *AS ELVESO v AS Luterma*, p 18). TsMS § 200 lg 4 kohaselt peab menetlusosaline kohtule ja teistele menetlusosalistele viivitamata teatama oma aadressi või sidevahendite andmete muutumisest. Riigikohus on märkinud, et TsMS § 200 lg-st 4 tuleneva kohustuse rikkumine takistab asja õiget, kiiret ja võimalikult väikeste kuludega menetlemist, mille puhul on kohtul TsMS § 45 lg 4 alusel õigus pahatahtlikku rikkujat trahvida (RKTKm 3-2-2-2-11 *OÜ Mangelbert v Kolosov*, p 13). Koostoimes TsMS §-is 2 sätestatud tsiviilkohtumenetluse ülesandega lahendada tsiviilasi õigesti, mõistliku aja jooksul ja võimalikult väikeste kuludega, tuleks öelda, et hea usu põhimõtte vastane on ka tagaseljaotsuse taotlemine olukorras, kus hageja teab võimalust, kuidas teavitada kostjat menetluse toimumisest.

¹⁹⁸ *Debaecker*, para 32.

aja analüüsis arvesse võtma. Antud asjas märkis Euroopa Kohus, et asja lahendav kohus peab kahe viimati käsitletud asjaolu korraga esinemisel kaaluma, kas need koostoimes annavad aluse öelda, et kostjale ei jäänud piisavalt aega kaitse ettevalmistamiseks, seda olenemata sellest, et siseriikliku õiguse järgi toimetati 'menetluse algatamist käsitlev dokument' kohaselt kätte.¹⁹⁹ Kumbki eeltoodud asjaoludest ei vii automaatselt järeldusele, et kaitse ettevalmistamiseks antud aeg oli või ei olnud piisav.

Seonduvalt kostja pahausksusega on ka Riigikohus on asjas *Härmat, Liebert ja Kivisild v Tõnurist* kinnitanud, et kohtuistungist mitteteadmise ei ole kohtule vastamise tähtsaja möödalaskmise kaalukaks põhjuseks, kui see on tingitud tähtaega taotleva protsessiosalise enda seadust eiravast ja pahausksest käitumisest.²⁰⁰ M. Vutt on märkinud, et tegemist on tüüpilise olukorraga, kus teatud isik võlgneb teisele isikule teatud summa raha ning tasu maksmisest kõrvalehoidmiseks, teeb isik end võimalikult raskesti tabatavaks.²⁰¹ Seejuures, Eesti tsiviilkohtumenetluses on nii avaliku kättetoimetamise kui ka vastuvõtmisest keeldumise puhul dokumendi kättetoimetatuks lugemise näol tegemist kättetoimetamise viisidega, mis võimaldavad menetlusega edasi minna, hoolimata menetlusosalise passiivsusest või pahatahtlikkusest.²⁰² Seega, need kaks kättetoimetamise viisi on juba eelduslikult sellised, kus kostja võib olla olnud ise süüdi selles, et ta menetlusest õigeaegselt teada ei saanud.

TsMS-i kontekstis on avaliku kättetoimetamise juures oluline, et 1. jaanuaril 2009 jõustusid²⁰³ TsMS § 407 lg 5¹ ja § 413 lg 3¹, mille kohaselt võib kohus keelduda tagaseljaotsuse tegemisest juhul, kui hagi või kohtukutse toimetati kostjale kätte avaliku kättetoimetamisega ning menetluses tehtavat lahendit soovitakse eeldatavasti tunnustada või täita välisriigis ja hagi avaliku kättetoimetamise tõttu on tõenäoline, et lahendit ei tunnustataks või ei täidetak.

¹⁹⁹ *Debaecker*, para 31. Kohtuasjas *Debaecker* üürisid härra ja proua Debaecker üheksa aastat välja äripinda Bowman'ile. Siis Bowman lahkus igasuguse etteteatamiseta ja jätmata mingit aadressi kohast, kus ta oli elanud. Bowman'ile toimetati siseriikliku seaduse kohaselt kohalikku elukohajärgsesse politseiijaoskonda jätmisega 24. septembril 1981 kätte 'menetluse algatamist käsitlev dokument'. 28. septembril 1981 sai hageja esindaja kostjalt kirja, millega viimane ütles üles üürilepingu ning teatas oma uue aadressi. Esindaja ei teinud midagi, et Bowman'i menetlusest teavitada. Istung pidi toimuma 1. oktoobril 1981. Kostja ilmumata jätmise tõttu tegi kohus 'poole osavõtuta tehtud otsuse'. (*Debaecker*, para 3.)

²⁰⁰ RKTkm 3-2-1-107-03 *Härmat, Liebert ja Kivisild v Tõnurist*, p 13. Antud asjas oli kostja menetluse kestel korduvalt vahetanud elukohta, kuid polnud kohut sellest teavitanud (*Ibid*, p 3). Nimetatud lahendi tegemise ajal kehtinud TsMS § 31 lg 2 sätestas: 'Kui protsessiosaline ei ole oma aadressi muutmise kohta teatanud, saadetakse kutse kohtule teada oleval viimasel aadressil. Kutse kättetoimetaja teeb kutsele märkuse, millega kinnitab, et aadressaas ei viibi enam kutsel märgitud aadressil. Märkusega kutse tagastab ta kohtule. Sel juhul loetakse, et kutse on aadressaadile kätte antud.' (Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I 1998, 43, 666; 2002, 64, 390). Ka kehtiva TsMS § 200 lg 4 kohaselt peab menetlusosaline kohtule ja teistele menetlusosalistele viivitamata teatama oma aadressi või sidevahendite andmete muutmise.

²⁰¹ *Simmermann* 2008, lk 35-36.

²⁰² *Alekand* 2011, lk 73.

²⁰³ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus – RT I 2008, 59, 330.

Seletuskirja kohaselt peab antud sätete lisamine TsMS-i vältima selgelt mõttetu ja kohtu või riigi prestiiži kahjustada võiva otsuse tegemist, mida sundkorras täita ei ole võimalik.²⁰⁴ Kuna kõnealune seletus on väheinformatiivne selles osas, millal Eestis tehtud lahend tegelikult välisriigis täidetav ei oleks, peavad kohtud olema suutelised tunnustatavuse ja täidetuse tõenäosust ise hindama. Kõnealune TsMS § 407 lg-st 5¹ ja § 413 lg-st 3¹ tulenev nõue annab lisagarantii kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse kaitse realiseerumisele ning vähendab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamise võimalikkust Eestis tehtud tagaseljaotsuste puhul. Käesolevast tööst nähtub, et risk, et asendusliku kättetoimetamise puhul jääb tagaseljaotsus välisriigis tunnustamata või täitmata, on võrdlemisi suur. Seega, eelduslikult tuleb Eesti kohtul TsMS § 407 lg 5¹ ja § 413 lg 3¹ eeltoodud eesmärgist tulenevalt nimetatud sätete alusel tagaseljaotsuse tegemisest keelduda. Siiski, olukorras, kus on ilmne, et kostja oli menetlusest tegelikult teadlik või kus kostja on avaliku kättetoimetamise tinginud omaenda pahatahtliku käitumisega, on kohtulahendid Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel tunnustatavad ja täidetavad. Viimaste asjaolude selgel esinemisel on Eesti kohtutel kohustus hageja taotlusel asjas tagaseljaotsus teha ka juhul, kui dokumendid on kätte toimetatud avalikult

Kuuendaks, tulenevalt Eestis TsMS §-iga 410 ettenähtud võimalusest teha tagaseljaotsus juhul, kui kostja pole ilmunud kohtuistungile, on tõenäoline, et välisriigi kohtud võtavad kaitse korraldamiseks antud aja piisavusel hindamisel arvesse ka seda, kas kostjale oli kohaselt kättetoimetatud kutse kohtuistungile või kas tulenevalt asjaoludest võis kostja muul viisil olla teadlik istungi toimumisest. Samuti seda, kas kostjale jäi piisavalt aega istungile ilmumiseks või selle toimumisele reageerimiseks. Olukorras, kus kostjal puudus reaalne võimalus istungist teada saada, Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) eesmärgist lähtuvalt TsMS §-i 410 alusel tehtud tagaseljaotsus välisriigis tunnustatav ega täidetav ei ole.

Seitsmendaks, kui tunnustamise või täitmise asjas tõusetub vaidlus sellest, kas kostjale kaitse korraldamiseks antud aeg oli Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses piisav kaitse korraldamiseks, on tõenäoline, et välisriigi kohtud võtavad arvesse ka asjaolu, kas kostja taotles kohtult hagile vastamiseks antud tähtaja pikendamist TsMS § 64 lg 1 või tähtaja ennistamist TsMS § 67 lg 1 kohaselt. Nimetatud küsimusega tegeleb täpsemalt käesoleva töö järgnev alapeatükk.

²⁰⁴ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu (194 SE) seletuskiri, 2008, lk 26.

Kokkuvõtvalt, otsustamaks, kas kaitse korraldamiseks antud aeg oli artikli 34(2) tähenduses piisav, võivad kohtud arvesse võtta kõiki menetluse asjaolusid. Et kindlustada kohtulahendi tunnustatavus ja täidetavus, peavad käesolevas alapeatükis toodud asjaoludest või nende tõusetumise võimalikkusest lähtuma ka Eesti kohtud, seda juba siis kui nad määravad hagimenetluses kohtule vastamiseks tähtaja või otsustavad, millist TsMS-iga lubatavat kättetoimetamise viisi kasutada. Samuti olukorras, kus kohtud otsustavad tagaseljaotsuse tegemise lubatavuse üle TsMS § 407 lg-st 5¹ või § 413 lg-st 3¹ tulenevalt. Hageja, kes soovib tehtavat kohtulahendit välisriigis tunnustada või täita, peab kaaluma, kas tal on käsitletud erandlike asjaolude ilmnemisel või nende ilmnemise riski puhul mõistlik kohtult tagaseljaotsuse tegemist TsMS-i § 407 või §-i 410 alusel taotleda või kas on mõistlik otsustada nõude lahendamise kasuks maksekäsu kiirmenetluses.

4.4. TsMS-i alusel ennistamise ja pikendamise tähendus artiklist 34(2) tuleneva aja piisavuse nõude hindamisel

Eelmisest alapeatükist nähtub, et selgelt erandlike asjaolude esinemisel võib kostjal tekkida võimalus tugineda sellele, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis pole talle kaitse korraldamiseks antud aeg piisav. Ka TsMS-is endas sisaldub regulatsioon, mis otseselt seondub erandlike asjaolude esinemisega kaitse korraldamiseks antud aja vältel – tegemist on kostja võimalusega taotleda menetlustähtaegade pikendamist või ennistamist. Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis on seetõttu oluline eraldiseisvalt käsitleda ka ennistamise ja tähtaegade pikendamise võimalikku mõju kaitse korraldamiseks antud aja piisavuse hindamisele. Menetlusseadustiku kohaselt on üldreeglina tähtaja möödalaskmise tagajärjeks see, et menetluses ei arvestata hilinemisega tehtud toimingut ning seda ei saa ka enam hiljem teha. Et tasakaalustada seaduses sätestatud tagajärje võimalikku ebaproportsionaalsust, on TsMS §-i 66 kohaselt lubatud kolm erandit üldreeglist.²⁰⁵ Nende hulgas võib kohus TsMS § 66 kohaselt ennistada tähtaja menetlusosalise põhjendatud taotluse alusel või enda määratud tähtaega muuta omal algatusel.

Tähtaegade ennistamise ja pikendamise mõju kaitse korraldamiseks antud aja piisavuse hindamisel erineb tulenevalt sellest, kas pool on tähtaja pikendamist või ennistamist taotlenud või mitte. Käesoleva alapeatüki esimene osa keskendub olukorrale, kus kohus on otsustanud tähtaja edasi lükata ning teine osa küsib, milline on pikendamise ja ennistamise regulatsiooni

²⁰⁵ Pärsimägi 2009, lk 443.

mõju artikli 34(2) kohaldamisele olukorras, kus kostja pole oma õiguste rikkumist Eestis toimuva kohtumenetluse raames kõrvaldada püüdnud.

Esimesele küsimusele vastamiseks on oluline eristada seaduses sätestatud ja kohtu määratud menetlustähtaegu. TsMS § 67 lg 1 sõnastusest tulenevalt võib kohus ennistada vaid seaduses sätestatud tähtaegu.²⁰⁶ Kohtu määratud tähtaegu võib kohus TsMS § 64 lg-st 1 tulenevalt pikendada.²⁰⁷ Riigikohus on asjas *OÜ Üritus* selgitanud, et kohus võib küll üldjuhul TsMS § 64 lg 1 järgi enda määratud menetlustähtaega pikendada, kuid juhul, kui seaduses on ettenähtud tähtaja piirid, on kohus nendega seotud ega või määrata menetlustähtaega, mis ületab sätestatud piire.²⁰⁸

Esmalt, TsMS §-i 66 tähendusest maksekäsu kiirmenetluse korral. Siseriiklikus maksekäsu kiirmenetluses kehtib makseettepanekule vastamise korral TsMS § 485 lg 1 punktist 3 tulenevalt seaduses sätestatud tähtaeg, millest kohus kõrvale kalduda ei saa. Seega tuleb maksekäsu kiirmenetluse raames hinnata vaid TsMS § 67 lg-st 1 tuleneva ennistamise võimalikku mõju kaitse korraldamiseks antud ajale Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis. TsMS § 67 lg 1 kohaselt, kui menetlusosaline lasi mööda seaduses sätestatud menetlustähtaja, ennistab kohus tähtaja menetlusosalise avalduse alusel, kui menetlusosaline ei saanud tähtaega järgida mõjuval põhjusel ja tähtaja möödalaskmine ei võimalda enam menetlustoimingut teha või põhjustab talle muu negatiivse tagajärje. Kuna ennistamise eelduseks olevad mõjuvad põhjused võivad mõjutada kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse realiseerumist ja menetlusest teadasaamist ning Brüsseli I määruse ja ka Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) keskenduvad praktilisele võimalusele end menetluses kaitsta,²⁰⁹ on tõenäoline, et samu asjaolusid võtavad kaitse korraldamiseks antava aja piisavuse hindamisel arvesse ka välisriigi kohtud.

Ennistamise juures on oluline, et TsMS § 68 lg 2 kohaselt tuleb üheaegselt tähtaja ennistamise avalduse esitamisega teha menetlustoiming, mille tegemiseks tähtaja ennistamist taotletakse. Seega pole võimalik, et ennistamine mõjutaks kuidagi Brüsseli I määruse või Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses kaitse ettevalmistamiseks vajamineva aja arvestamist

²⁰⁶ Tampuu, T., Hagile vastamata jätmise ja poolte kohtuistungilt puudumise tagajärjed, *Juridica* II/2006, (Tampuu 2006), lk 133.

²⁰⁷ Tuulmägi on ekslikult leidnud, et ennistada saab vaid enne tähtaja saabumist (Tuulmägi, K., Aegumistähtjad ja teised seaduses sätestatud tähtjad ning nende eristamise probleeme praktikas, *Juridica* V/2009, lk 273, (Tuulmägi 2009), lk 274). Tuleb siiski nõustuda Tampuu seisukohaga, et TsMS § 64 lg 1 ei välista hagile vastamise tähtaja pikendamist ka juhul, kui see tähtaeg on möödunud (Tampuu 2006, lk 133).

²⁰⁸ RKTkm 3-2-1-28-10 *OÜ Üritus*, 14.

²⁰⁹ Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 12.

Eesti siseriikliku maksekäsu kiirmenetluse puhul. Seda seetõttu, et tähtaja ennistamisel tuleb kostjal lisada ennistamise taotlusele ka vastus kohtule – ehk maksekäsu kiirmenetluses vastuväide makseettepanekule. Sellisel juhul aga toimub maksekäsu kiirmenetluse asja menetlemine TsMS § 486 lg 1 alusel edasi hagimenetluse korras või menetlus asjas lõpetatakse. Eelnevast tulenevalt ei tõusetu enam Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses küsimust Eesti siseriikliku maksekäsu tunnustamisest ega täitmisest. Kui asi läheb edasi hagimenetluses, mille tulemuseks on siiski ‘poole osavõtuta tehtud kohtulahend’, tuleb artikli 34(2) kohaldamisel juba lähtuda põhimõtetest, mis kehtivad hagimenetluses tehtud kohtulahendite puhul. Seega ei saa ennistamine TsMS-i alusel mõjutada kaitse korraldamiseks antud aja arvestamist Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis.

Teiseks tõusetub esimese alaküsimuse raames TsMS §-i 66 tähenduse analüüsimise vajadus seoses hagimenetluses kaitse korraldamiseks antud aja arvestamisega. TsMS-i § 394 lg 5 annab kohtutele juhiseks vaid hagile vastamiseks ettenähtud miinimumtähtjad, millest järeldub, et hagile vastamise tähtaja näol on kohtu poolt määratava tähtajaga.²¹⁰ Seega tuleb hagimenetluse raames hinnata TsMS § 64 lg-st 1 tuleneva pikendamise võimaluse mõju kaitse korraldamiseks vajamineva aja alguse määramisele Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses.

TsMS § 64 lg 1 kohaselt võib kohus tähtaega kas enne või pärast tähtaja möödumist põhinstatud avalduse alusel või omal algatusel mõjuval põhjusel pikendada. Seejuures, kui isik põhinstab, mis ta ei saa tähtaegselt kohtule vastata, ei saa kohus TsMS § 407 lg 5 punktist 3 või TsMS § 407 lg 3 punktist 1 tulenevalt tagaseljaotsust teha.²¹¹ Kui pikendamist taotletakse pärast tähtaja möödumist ning pärast asja arutamise lõpetamist ja enne lahendi tegemist, võib kohus TsMS § 437 p 2 alusel menetluse uuendada ning TsMS § 64 alusel tähtaja pikendada. Kuna TsMS-ist tulenev pikendamise kord ei näe ette, et pikendamise taotlusega koos tuleks teha menetlustoiming, mille tähtaja pikendamist taotletakse – nagu seda näeb ette ennistamise regulatsioon –, siis on võimalik, et kohus annab kostjale vastamiseks täiendava tähtaja, kuid menetlus päädib siiski lahendiga, mis on ‘poole osavõtuta tehtud kohtulahendiks’ Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses. Seda siis, kui kostja ka pikendatud tähtaja jooksul hagile ei vasta ning kohus teeb TsMS §-i 407 või TsMS §-i 410

²¹⁰ Kuigi TsMS § 393 lõike 2 punktis 1 räägitakse tähtpäeva määramisest, ei ole kohtul mõistlik määrata hagile vastamise tähtpäeva. Kohus võiks hagile vastama kohustavas määruses kasutada seaduse sõnastust, öeldes näiteks, et kostja peab hagile vastama 14 päeva jooksul alates hagiavalduse kättesaamisest. (Tampuu 2006, lk 128.)

²¹¹ Tampuu on seisukohale viidanud TsMS § 407 lg 5 punkti 1 raames (*Ibid*, lk 133).

alusel tagaseljaotsuse või kui esinevad erandlikud asjaolud, mil hagimenetluses tehtud muud otsust tuleb käsitleda 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendina' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses.

Tõusetub küsimus, kas pikendamise korral saab artikli 34(2) kohast kaitse korraldamiseks antud aja kestvust alati võrdsustada ajaga 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetatuks lugemise hetkest kuni kohtule vastamiseks antud tähtaja saabumiseni. Seda seetõttu, et ka siin tuleb lähtuda Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) eesmärgist tagada kostjale praktiline võimalus end menetluses kaitsta.²¹² Ilmselt kehtib ka pikendamise olukorras eeldus, et kui kohtudokumendid on kätte toimetatud TsMS-ile kohaselt, loetakse antud aja alguseks just 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetatuks lugemise hetke, mis on välisriigi kohtule nähtav Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni lisas V toodud tunnustamise või täitmise taotluse punktist 4.4. Siiski on kostjal ilmselt võimalik tunnustamise või täitmise vaidlustamise menetluses tõendada, et kõnealusel asjas tuleb erandlikult kaitse korraldamiseks vajaminevat aega arvestada teisiti. Sellisel juhul peab kostja suutma välisriigi kohtule näidata, et pikendamise aluseks olnud asjaolud olid sellised, mis ei võimaldanud tal olenemata TsMS-i nõudeid järgivast kättetoimetamisest menetlusedokumentidega tegelikult nende kättetoimetatuks lugemise ajal tutvuda või vastamiseks antud aja vältel oma kaitset tegelikult korraldada.

Vastus küsimusele, kas kaitse korraldamiseks antud aeg võiks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis alata tavapärasest hiljem, oleneb sellest, millised olid pikendamise aluseks olevad asjaolud. TsMS § 64 lg-st 1 tulenevalt võib kostja pikendamist taotleda, kui põhistab, miks tal puudus võimalus esitada oma vastuväited ehk kui vastuväidete esitamist takistas mõjuv põhjus. Kui mõjuva põhjuse tinginud asjaolud olid sellised, mille tõttu kostjal puudus võimalus 'menetluse algatamist käsitleva dokumendiga' alates selle kättetoimetatuks lugemisest tutvuda, on kostjal tunnustamise või täitmismääruse vaidlustamisel ilmselt võimalik tugineda sellele, et ta sai kaitse ettevalmistamisega hakata tegelema alles mõjuva põhjuse äralangemisel. Tegemist võiks olla erandliku olukorraga, kus kaitse korraldamiseks vajaminevat aega võiks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses hakata lugema hetkest, mil langes ära takistus menetlustoimingut teha.

Seevastu, olukorras, kus mõjuvaks põhjuseks olev takistus tekkis alles pärast 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetatuks lugemise hetke, tuleks kaitse

²¹² Francq, in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 12.

ettevalmistamise aja alguseks tavapäraselt lugeda viimast. Siiski võib erandlike faktiliste asjaolude olemasolu sellisel juhul aega, mida Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis tuleb lugeda kaitse korraldamiseks antud aja hulka, tõenäoliselt mõjutada muus osas. Sellisel juhul võib kostjal tekkida võimalus näidata, et tulenevalt takistuse olemasolust, mis tingis ka tähtaja pikendamise, polnud tal võimalik kaitse ettevalmistamisega takistuse ilmnemise ajal tegeleda. On võimalik, et kaitse ettevalmistamiseks olnud aja hulka arvestatakse sellisel juhul vaid periood 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamisest kuni takistuse ilmnemiseni, millele lisandub ajavahemik takistuse äralangemisest kuni pikendamise tulemusena antud uue tähtaja saabumiseni.

Käesoleva peatüki teistsks alaküsimuseks on see, kuidas võib artikli 34(2) kohaldamist mõjutada asjaolu, et kostja pole Eestis toimuva menetluse raames püüdnud oma kohtuliku ärakuulamise õiguse riivet ennistamise või pikendamise taotlemise teel kõrvaldada. Ei Brüsseli I määrus ega ka Lugano II konventsioon anna sellele küsimusele otsest vastust.

Seejuures näiteks Brüsseli I määruse ettepaneku artikkel 45(b) lisab otsuse päritoluriigis vaidlustamise alusena kehtivast artiklist 34(2) tuleneva vaidlustamise võimaluse kõrval kostjale võimaluse vaidlustada tunnustamine ja täitmine ka juhul, kui kostjal 'ei olnud temast olenemata põhjustel võimalik nõuet vaidlustada vääramatute jõu või erakorraliste asjaolude tõttu, välja arvatud juhul, kui ta ei kaevanud kohtuotsust edasi siis, kui tal oli selleks võimalus'. On siiski oluline, et Brüsseli I määruse muudatusettepanek räägib olukorrast, kus kostja seisab valiku ees, kas vaidlustada juba tehtud kohtuotsus või mitte. Seega saab Brüsseli I määruse muudatusettepaneku artiklis 45(b) toodud reegel Eesti tsiviilkohtumenetluse kontekstis olla relevantne vaid olukordades, kus nõudele vastuvaidlemist takistanud vääramatute jõud või erakorralised asjad kestsid nii kaua, et kostjal puudus tähtaja ennistamise või pikendamise võimalus enne kohtulahendi tegemist. Kui takistus langes ära varem jääb siiski alles küsimus, kas kostja oleks pidanud oma õiguste riive kõrvaldamisega tegelema juba põhimenetluse kestmise ajal. Kuna Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) loogika kohaselt ei vääri kaitset kostja, kes pole püüdnud oma õiguste rikkumist kõrvaldada,²¹³ võiks eeldada, et kostjal on kohustus pikendamise või ennistamise võimalust kasutada.

Taolise tõlgenduse kasuks räägib ka asjaolu, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) paneb siseriiklikele kohtutele ning teatud määral ka hagejale kohustuse teha

²¹³ Pocar Report on Lugano II Convention 2009, para 136. Vaata käesoleva töö 5. ptk.

kõik endast olenev selleks, et kostja saaks menetlusest teada ning et tal oleks võimalik end menetluses kaitsta.²¹⁴ Artiklist 34(2) tulenev keeldumise alus on üldjuhul kohalduv olukorras, kus riik või hageja ei ole teinud kõike endast võimalikku või kus selgub, et valitud kättetoimetamise viis ning kostjale antud kohtule vastamise tähtaeg ei ole olnud piisavad kaitse korraldamiseks – kui kohtu või hageja tegevuses esineb elemente, mis on etteheidetavad. Seevastu, olukorras, kus nii kohus kui ka hageja on teinud omalt poolt kõik võimaliku kostja õiguste kaitse tagamiseks, kuid kostja ise pole oma õiguste rikkumist kõrvaldada püüdnud, ei näi põhjendatud hageja õiguse efektiivsele õiguskaitsele piiramine.

Eelnevalt tulenevalt on tõenäoline, et ka tunnustamise või täitmise kohtuasja välisriigis läbivaatav kohus hindab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamisel, kas kostja on kasutanud Eestis võimalust kohtule vastamise tähtaega TsMS § 64 lg 1 alusel pikendada või TsMS § 67 lg 1 alusel ennistada. Kostja peab arvestama, et hagejal on võimalik need asjaolud välisriigis toimivas menetluses välja tuua või need võivad nähtuda tunnustatavast või täidetavast kohtulahendist. Et kindlustada võimalus tugineda oma kohtuliku ärakuulamise õiguse riivele välisriigis tunnustamise või täitmise menetluses, peaks kostja põhjendatud juhtudel kindlasti taotlema kohtule vastamise tähtaja ennistamist või pikendamist.

Kokkuvõtvalt, on tõenäoline, et TsMS §-ist 64 tuleneva 'menetluse algatamist käsitlevale dokumendile' vastamise tähtaja pikendamise eelduseks olevad asjaolud mõjutavad Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis kaitse ettevalmistamiseks vajamineva aja algust olukorras, kus takistus, mille tulemusena ei olnud kostjal võimalik vastuväiteid esitada, ilmnis juba enne kättetoimetatuks lugemise hetke. Olukorras, kus mõjuvaks põhjuseks olev takistus tekkis alles pärast 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetatuks lugemist, on võimalik, et kaitse ettevalmistamiseks olnud aja hulgast arvestatakse välja aeg, mil kaitse ettevalmistamine oli takistuse tõttu võimatu. On tõenäoline, et kui hageja pole ennistamise või pikendamise võimalust Eestis kasutanud, jätavad välisriigi kohtud artiklist 34(2) tuleneva keeldumise aluse kohaldamata.

²¹⁴ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 51 and para 49, referring to: *Debaecker*, paras 27, 28.

5. ARTIKLIGA 34(2) NÕUTAVA VAIDLUSTAMISE VÕIMALUSE KASUTAMINE EESTI TSIVIILKOHTUMENETLUSES

5.1. Artikliga 34(2) ettenähtud vaidlustamise nõude tähendus Eestis ‘poole osavõtuta tehtud kohtulahendite’ puhul

Eelnevad peatükid tuvastasid asjaolud, mil välisriigi kohtul võib üldreeglina tekkida võimalus keelduda Eesti kohtumenetluses tsiviil- ja kaubandusasjades tehtud kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest põhjusel, et kohtud pole kostjale taganud tema õigust olla kohtu poolt ärakuulatud. Käesolev peatükk vaatab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklis 34(2) sisalduvat viimast eeldust, mis loob erandi üldreeglist²¹⁵ ning mis peab olema täidetud, et välisriigi kohtul oleks eelnevalt identifitseeritud probleemide esinemisel võimalik ka tegelikult keelduda Eestis tehtud kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest.

Võrreldes Brüsseli konventsiooniga sisaldavad nii Brüsseli I määrus kui ka Lugano II konventsioon artiklis 34(2) sõnaselget eeldust, mille kohaselt peab kostja olema kasutanud tunnustatava või täidetava otsuse päritoluriigis sealse tsiviilkohtumenetluse kohaselt olemasolevaid kohtulahendi vaidlustamise võimalusi.²¹⁶ Sellest tulenevalt on kostjal, kes leiab, et tema õigust olla kohtu poolt ärakuulatud on rikutud, ning kes soovib, et kohtulahendit ei saaks seetõttu välisriigis tunnustada ega täita, kohustus kasutada TsMS-ist tulenevaid vaidlustamise võimalusi oma õiguste rikkumise kõrvaldamiseks.²¹⁷

On oluline märkida, et Lugano II konventsiooni artikli 70(1)(c) kohaselt võivad riigid konventsiooniga liitumisel deklareerida, et nad ei kohalda artiklis 34(2) sisalduvat vaidlustamise nõuet. Reservatsiooni deklareerimise võimalus lisati konventsiooni Šveitsi

²¹⁵ Larobina, M.D., Pate, R. L., The Status of Recognition and Enforcement of Judgments in the European Union, *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, Vol 3(2), 2011, pp 9-22, p 14.

²¹⁶ Brüsseli konventsioon, art 27(2). Brüsseli I määrus, art 34(2). Lugano II konventsioon, art 34(2). Sarnane nõue sisaldub ka teistes tunnustamist ja täitmist reguleerivates Euroopa Liidu määrustes, vaata näiteks Euroopa täitekorralduse määruse art 18.

²¹⁷ Vaidlustamise nõudel on Riigikohus peatunud seoses menetluse peatamise taotlusega Brüsseli I määruse alusel. Asjas *Oy Lars Krogius Ab* soovis Oy Lars Krogius Ab Brüsseli I määruse alusel Eestis täita Helsingi Linnakohtu lahendit. Kostjad esitasid täitmismääruse peale määruskaebuse, milles palusid menetluse peatada, kuni jõustub Helsingi Apellatsioonikohtu otsus. Maakohus jättis kaebuse rahuldamata, kuna kostjad ei olnud vaidlustanud täitmismäärust. Kostjad esitasid määruskaebuse Riigikohtule. (RKTKm 3-2-1-47-09 *Oy Lars Krogius Ab*, p 1-4).

nõudel.²¹⁸ Kui tunnustamise või täitmise menetlust läbiviiv riik on nimetatud reservatsiooni teinud, pole oluline, kas kostja on kohtulahendit Eestis vaidlustanud või ei.

Francq leiab, et seoses Brüsseli I määruse vastuvõtmisega on toimunud muudatus üldises loogikas, sest määrus näeb vaidlustamise võimalust päritoluriigis meetodina, mis võimaldab kompenseerida varasemat õiguste rikkumist.²¹⁹ See on teatavas vastuolus Euroopa Kohtu asjas *Minamet* Brüsseli konventsiooni artikli 27(2) kontekstis võetud seisukohaga, mille kohaselt vaidlustamise võimalust pärast otsuse langetamist ei saa vaadelda võrdväärseks vaidlustamisega enne täidetava otsuse tegemist.²²⁰ Kõnealuse erandi kohaldumise analüüsis tuleb aga arvesse võtta just TsMS-ist tulenevaid vaidlustamise võimalusi, mis on kostjale kättesaadavad pärast kohtulahendi tegemist.

Vaidlustamise nõude lisandumisega on täidetud õiguslik lünk, mis võimaldas kostjal saavutada otsuse tunnustamisest või täitmisest keeldumine seeläbi, et ta ei püüdnudki kõrvaldada päritoluriigi kohtusüsteemi ebatäielikkuse tulemusena talle osaks saanud õiguste rikkumist. Crifó on Euroopa täitekorralduse määruse artiklist 18 tuleneva sarnase vaidlustamise nõude osas õigustatult leidnud, et nimetatud kriteerium on põhjendatud vajadusega luua tasakaal miinimumnõuete, mis on kohati võlausaldajale väga koormavad, ja võlgniku enda kohustuste vahel.²²¹ Võlgnik, kes pole püüdnud oma õiguste rikkumist parandada, ei vääri artikli 34(2) kaitset,²²² mistõttu on kostjale, kes soovib oma õiguste rikkumisele tugineda, pandud kohustus teha otsuse päritoluriigis kõik võimalik, et see rikkumine kõrvaldada.

Tingituna vaidlustamise nõudest, keskenduvad Brüsseli I määrus ja Lugano II konventsioon võrreldes Brüsseli konventsiooniga palju enam menetlusele päritoluriigis.²²³ Kuigi põhikohtuasja arutav kohus on kõige paremas olukorras hindamaks seda, kas põhimenetluses võis toimuda kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse riive,²²⁴ peab tunnustamise või täitmise üle otsustav kohus vaidlustamise nõude raames hindama päritoluriigi tsiviilkohtumenetluses saadaval olevaid õiguskaitsemeetmeid ning tingimusi, mille seavad vaidlustamise menetlusele

²¹⁸ Pocar Report on Lugano II Convention 2009, para 137.

²¹⁹ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 57.

²²⁰ *Minamet*, para 19.

²²¹ Crifó, C., First Steps Towards the Harmonisation of Civil Procedure: The Regulation Creating a European Enforcement Order for Uncontested Claims, Civil Justice Quarterly, Vol 24, April 2005, p 208.

²²² Pocar Report on Lugano II Convention 2009, para 136.

²²³ Brussels I Proposal 1999, p 7, 21, 24.

²²⁴ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 58.

päritoluriigi menetlusnormid.²²⁵ Eestis tehtud kohtulahendi tunnustamise või täitmise küsimuse tõusetumisel, peab välisriigi kohus seega lähtuma TsMS-iga ettenähtud vaidlustamise regulatsioonist.

Artiklist 34(2) tuleneva vaidlustamise nõude juures on keskne küsimus see, kas kostjal oli olemas 'võimalus' vaidlustamiseks. Asjas *Apostolides* märkis Euroopa Kohus, et 'poole osavõtuta tehtud otsust', mis on tehtud 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' alusel, mida ei olnud istungilt puudunud kostjale kätte toimetatud piisavalt aegsasti ja viisil, et ta oleks saanud end kaitsta, tuleb juhul, kui viimane seda kohtuotsust ei vaidlustanud, kuigi tal oli selleks võimalus, tunnustada.²²⁶ Francq leiab põhjendatult, et sellest järeldub, et kostja saab vaidlustamise nõudest mööda minna vaid juhul, kui vaidlustamine päritoluriigis oli võimatu.²²⁷ Oluline on seega küsimus vaidlustamise võimalikkusest Eesti tsiviilkohtumenetluses.

Eelnevast tulenevalt on esmalt oluline analüüsida, kas TsMS annab kostjale vaidlustamise võimaluse, seejärel hinnata, kas kostja seda võimalust ka tegelikult kasutas.

5.2. TsMS-ist tulenevad vaidlustamise alused ja tähtajad ning nende vastavus artiklist 34(2) tulenevale vaidlustamise võimalikkuse nõudele

Vaidlustamise võimaluse olemasolu hindamisel on esmajärjekorras oluline Euroopa Kohtu asjas *Apostolides* võetud seisukoht, et Brüsseli I määruse artikli 34(2) alusel ei või keelduda 'poole osavõtuta tehtud otsuse' tunnustamisest või täitmisele pööramisest juhul, kui kostjal oli võimalus otsus edasi kaevata ja kui see kaebus 'võimaldas tal väita, et menetluse algatamist käsitlevat dokumenti või võrdväärset dokumenti ei toimetatud talle kätte piisavalt aegsasti ja viisil, et ta oleks saanud end kaitsta'.²²⁸ Seega on Eesti tsiviilkohtumenetluse kontekstis oluliseks küsimus, kas TsMS võimaldab kostjal tõstatada vaidlustamise menetluses vastuväite, et otsust ei oleks tohtinud menetlusest teavitamise ja kaitse ettevalmistamiseks vajaliku aja andmise nõuete rikkumise tõttu teha. Siseriiklikult ettenähtud kaebemehhanism peab ka sisuliselt võimaldama kohtuliku ärakuulamise õiguse rikkumisele tuginemist.

Hindamaks, kas Eestis tehtud kohtulahendid on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni alusel tunnustatavad ja täidetavad, tuleb seega analüüsida TsMS-is sisalduva

²²⁵ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 59.

²²⁶ *Apostolides*, p 77.

²²⁷ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 57, fn 243.

²²⁸ *Apostolides*, p 80.

vaidlustamise regulatsiooni suhet artikliga 34(2) kehtestatud nõuetesse. On oluline, et kostja oleks olnud positsioonis, kus tal oli võimalus vaidlustada protseduurilise ebakorrapärasuse alusel.²²⁹ Seega tulevad kõne alla vaid protseduurilise ebakorrapärasusega seonduvad vastuväited.²³⁰ Seejuures Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) raames tuleb vaidlustamise mõiste sisustamisel arvesse võtta kõiki võimalikke vaidlustamise võimalusi – nii tavapärast vaidlustamist kui ka erandlikke vaidlustamise võimalusi.²³¹ Kostja põhjendada jääb väide, et TsMS-is toodud regulatsioon ei võimaldanud tal artikliga 34(2) ettenähtud vaidlustust esitada.

Esmalt käsitleb käesolev alapeatükk küsimust, kas Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikliga 34(2) nõutud vaidlustamine on võimalik Eestis tehtud tagaseljaotsuste puhul. TsMS § 415 lg 1 kohaselt võib kostja esitada tagaseljaotsuse peale kaja, kui tema tegevusetus, mis oli tagaseljaotsuse tegemise aluseks, oli tingitud mõjuvast põhjusest. TsMS § 422 lg 1 kohaselt on mõjuvaks põhjuseks hagile vastamata jätmisel või kohtuistungile ilmumata jätmisel ja sellest teatamata jätmisel eelkõige liikluskatkestus, poole ootamatu haigestumine või lähedase ootamatu raske haigus, mille tõttu isik ei saanud hagile vastata või kohtusse ilmuda ega saata kohtusse esindajat. Sõltumata mõjuva põhjuse olemasolust, võib TsMS § 415 lg 1 alusel kaja esitada kui: hagile vastamata jätmise puhul oli hagi kostjale või tema esindajale toimetatud kätte muul viisil kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega (p 1); kohtuistungile ilmumata jäämise puhul oli kohtukutse toimetatud kostjale või tema esindajale kätte teisiti kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega või kohtuistungil (p 2); tagaseljaotsust ei võinud seaduse kohaselt teha (p 3). Seejuures on Riigikohus kinnitanud menetlusdokumentide isiklikult allkirja vastu kättetoimetamise olulisust kaja kontekstis²³² ning on seejuures seisukohal, et ka juriidiline isik võib esitada kaja sõltumata mõjuva põhjuse olemasolust, kui hagi ei toimetatud juriidilise isiku seaduslikule või juriidilist isikut menetluses esindavale lepingulisele esindajale kätte isiklikult allkirja vastu.²³³

Eesti õiguskirjanduses on märgitud, et tulenevalt kättetoimetamise praktikast on tagaseljaotsuste peale võimalik esitada kaja enamikel juhtudel.²³⁴ Ka eeltoodust nähtub, et

²²⁹ Brussels I Proposal 1999, p 23.

²³⁰ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 59. *Kropholler* 2005, Art 34, Rn 443. *Leible*, in *Rausher* 2011, Art 34, note 40.

²³¹ Francq in *Magnus/Mankowski* 2012, Art 34, para 58.

²³² RKTkm 3-2-1-127-07 *Roio v OÜ Duvelin Invest*, p 13.

²³³ RKTkm 3-2-1-19-09 *AS Eesti Mereagentuur v Tallinna Sadam*, p 15. RKTkm 3-2-1-152-06 *AS G v AS J*, p 12.

²³⁴ *Vutt, M.* 2007, lk 4.

kaja esitamise võimalused TsMS-i kohaselt on võrdlemisi laiad. Kaja esitamisel on võimalik esitada vaidlustamise alusena asjaolu, et esines mõjuv põhjus, mis takistas kostjal hagile vastata või kohtuistungile ilmuda. Samuti on kostjal TsMS § 425 lg 1 punktide 1 ja 2 alusel võimalik esitada kaja tulenevalt sellest, et talle ei toimetatud kohtudokumente kätte isiklikult allkirja vastu või üleandmisega kohtuistungil. Seega on ka kaja puhul sisuliselt võimalik tugineda asjaolule, et kostja polnud menetlusest teadlik. Riigikohus on korduvalt rõhutanud, et kui dokumendid pole kättetoimetatud isiklikult või allkirja vastu, siis pole enam vajalik mõjuva põhjuse olemasolu tõendamine.²³⁵ Artiklist 34(2) tuleneva üldreegli rikkumisele on tagaseljaotsuste puhul seega võimalik tugineda ning vaidlustamise võimalus vastavuses Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni nõuetega.

Järgnevalt keskendub analüüs küsimusele, kas kehtiv maksekäsu kiirmenetluse regulatsioon võimaldab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikliga 34(2) nõutud vaidlustamist. Maksekäsu kiirmenetluses maksekäsu peale määruskaebuse esitamist reguleerib TsMS § 489¹. See oluline lisandus maksekäsu kiirmenetluse regulatsiooni²³⁶ jõustus 1. jaanuaril 2007.²³⁷ Säte lisati seaduseelnõusse alles teisel lugemisel, kusjuures selle mõjude kohta puuduvad seaduseelnõu seletuskirjas igasugused selgitused.²³⁸ Käesoleva töö eesmärgist lähtuvalt on vajalik analüüsida, milline on maksekäsu kiirmenetluses antud määruskaebuse esitamise võimaluse tähendus Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis.

TsMS § 489¹ lg 2 p 1 kohaselt võib määruskaebus tugineda asjaolule, et maksettepanek toimetati võlgnikule kätte muul viisil kui isiklikult allkirja vastu üleandmisega ja võlgniku süüta ei toimetatud seda kätte õigel ajal ning seetõttu ei olnud võlgnikul võimalik esitada õigeks ajaks vastuväidet. Seega, on maksekäsu vaidlustamisel põhimõtteliselt võimalik tugineda asjaolule, et võlgnik pole saanud realiseerida oma õigust olla kohtu poolt ärakuulatud, kuna teda pole 'menetluse algatamist käsitleva dokumendiga' teavitatud menetluse toimumisest. M. Vutt on seejuures aga märkinud, et praktikas põhjustab ebaselgust küsimus, millist olukorda võib pidada selliseks, kus isiklik allkirja vastu kättetoimetamine

²³⁵ RKTkm 3-2-1-54-09 *Abramov'id v Klaas*, p 10-11. RKTkm 3-2-1-19-09 *AS Eesti Mereagentuur v Tallinna Sadam*, p 15.

²³⁶ Simmermann 2008, lk 9.

²³⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus – RT I 2006, 61, 457, § 489¹.

²³⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu 966 SE I, algatanud Vabariigi Valitsus 11.09.2006, nr 1-6/82, esimene lugemine 11.10.2006. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu 966 SE II, teine lugemine 15.11.2006. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu (966 SE I) seletuskiri, Tallinn, 28.08.2006.

osutub võimatuks võlgniku süül.²³⁹ Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses on oluline mõista ega TsMS § 489¹ lg 2 punktist 1 tulenev 'süü' kriteerium ei kitsenda võlgniku vaidlustamise võimalusi ülemäära.

M. Vutt'i arvates peaks võlgniku võimalus esitada määruskaebus kindlasti olema välistatud juhul, kui viimane pahauskselt hoiab kõrvale menetluskohalolevate dokumentide vastuvõtmisest. Isikliku kätetoimetamise võib võlgniku süül ebaõnnestunuks lugeda ilmselt ka juhul, kui isik saab teatud aadressil pidevalt kõik muud saadetised kätte, kuid ei saa kätte kohtu saadetud dokumente.²⁴⁰ Käesoleva töö varasemast analüüsist nähtub, et ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamisel tuleb kohtutel arvesse võtta võlgniku võimalikku pahausksust käitumist. Seejuures pahausksuse esinemisel ja 'menetluse algatamist käsitlevate dokumentide' kättesaamise teadliku vältimise korral, tuleb kohtutel tunnustamist või täitmist vaidlustav kaebus rahuldamata jätta. Eelnevast tulenevalt ei kitsenda TsMS § 489¹ lg 2 punktist 1 tulenev 'süü' kriteerium võlgniku vaidlustamise võimalusi ülemäära, mistõttu tuleb vaidlustamine lugeda võimalikuks ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis.

Viimaks, kuna 'poole osavõtuta tehtud lahenditeks' võivad erandjuhtudel olla ka hagimenetluses tehtud kohtulahendid, mis ei ole TsMS-i kohaselt tagaseljaotsused, vaatab käesolev töö TsMS-ist tulenevat üldist vaidlustamise regulatsiooni. TsMS § 630 lg 1 kohaselt võib kostja esitada esimese astme kohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse. TsMS § 631 lg 1 lubab apellatsioonkaebuses tugineda väitele, et esimese astme kohtu otsus põhineb õigusnormi rikkumisel, kusjuures TsMS § 631 lg 2 kohaselt on õigusnormi rikutud ka juhul, kui menetlusõiguse normi on ebaõigesti kohaldatud või kui õigusnorm on jäetud osaliselt või täielikult kohaldamata, kuigi seda oleks pidanud asjaoludest tulenevalt kohaldama. Seega on kostjal võimalik tugineda protseduurilisele ebakorrapärasusele. Ringkonnakohtu otsuse peale võib kostja tulenevalt TsMS § 668 lg-st 1 esitada kassatsioonkaebuse Riigikohtule, seda muuhulgas, kui ringkonnakohus on oluliselt rikkunud menetlusõiguse normi. TsMS § 669 lg 1 täpsustab, et menetlusõiguse normi olulisteks rikkumisteks on muuhulgas õigusliku ärakuulamise põhimõtte rikkumine (p 1) ja asjaolu, et kohtulahend on tehtud isiku suhtes, keda ei kutsutud kohtusse seaduse kohaselt (p 2).

TsMS § 660 lg 1 kohaselt võib maakohtu määruse peale esitada määruskaebuse ringkonnakohtule üksnes juhul, kui määruskaebuse esitamine on seaduse järgi lubatud. Kuna

²³⁹ Vutt, M. 2011, lk 12.

²⁴⁰ *Ibid*, lk 12.

TsMS § 659 kohaselt kohaldatakse määruskaebusele apellatsioonimenetluse sätteid, on kostjal ka määruskaebuse esitamisel tulenevalt TsMS §-ist 631 võimalik protseduurilisele ebakorrapärasusele tugineda. Tulenevalt TsMS § 696 lg-st 1 võib ringkonnakohtu määruse peale esitada määruskaebuse Riigikohtule üksnes juhul, kui selle esitamine on seadusega lubatud. TsMS § 697 kohaselt võib määruskaebuse aluseks olla muuhulgas ka asjaolu, et ringkonnakohus on määruskaebuse tegemisel oluliselt rikkunud menetlusõiguse normi ja see võis kaasa tuua ebaõige kohtulahendi. TsMS §-ist 696 tulenevalt on kostjal ka määruskaebuse korral võimalik tugineda TsMS § 669 lg 1 punktidest 1 ja 2 tulenevatele alustele.

Eelnevast nähtub, et nii apellatsioon- kui ka kassatsioonkaebuste, samuti määruskaebuste, puhul on olemas protseduurilisele ebakorrapärasusele tuginemise võimalus. Kostjal on võimalik kohtulahend vaidlustada tulenevalt asjaolust, et ta polnud menetlusest teadlik või et rikuti tema õigust kohtulikule ärakuulamisele. Seega tuleb vaidlustamine TsMS-i kohaselt lugeda võimalikuks ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis.

Järeldub, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) nõue, mille kohaselt peab kostjal olema vaidlustamisel võimalik tugineda artikli 34(2) kaitsealas olevate õiguste rikkumisele, on Eesti tsiviilkohtumenetluses TsMS-iga tagatud.

Teiseks, oluliseks elemendiks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni vaidlustamise võimaluse hindamise kontekstis on päritoluriigi menetlusnormidega vaidlustamisele seatud tähtajaliste piirangute analüüs.²⁴¹ Et vaidlustamine artikli 34(2) tähenduses võimalik oleks, peab siseriikliku tsiviilkohtumenetluse regulatsiooniga olema tagatud, et kostjal oleks piisavalt aega kohtulahendiga tutvumiseks ning sellele vaidlustuse esitamiseks. Eelnevast tulenevalt on oluline analüüsida TsMS-ist tulenevaid kohtulahendi vaidlustamisele seatud tähtaegu.

Tagaseljaotsusele kaja esitamisel kehtib TsMS § 415 lg 2 kohaselt tähtaeg 14 päeva alates kättetoimetamisest. Kui tagaseljaotsus tuleb kätte toimetada väljaspool Eesti Vabariiki või avaliku teatavakstegemisega, võib kaja esitada otsuse kättetoimetamisest alates 28 päeva jooksul. Maksekäsu peale võib võlgnik TsMS § 489¹ lg 1 kohaselt esitada 15 päeva jooksul või maksekäsu välismaal kättetoimetamise korral 30 päeva jooksul alates maksekäsu kättetoimetamisest määruskaebuse. Seejuures TsMS § 489¹ on TsMS § 661 lg 2 (määruskaebuse tähtaeg) suhtes erisätteks ning on leitud, et viimatinimetatud norm maksekäsu kiirmenetluses ei kohaldu.²⁴²

²⁴¹ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 59.

²⁴² Vutt, M. 2011, lk 17.

Apellatsioonkaebuse võib TsMS § 632 lg 1 kohaselt esitada 30 päeva jooksul, alates otsuse apellandile kättetoimetamisest, kuid mitte hiljem kui viie kuu möödumisel esimese astme kohtu otsuse avalikult teatavastegemisest. Kassatsioonkaebuse võib TsMS § 670 lg 1 kohaselt esitada 30 päeva jooksul otsuse kassaatorile kättetoimetamisest alates, kuid mitte pärast viie kuu möödumist ringkonnakohtu otsuse avalikult teatavastegemisest. Määruskaebuse ringkonnakohtule esitamise tähtaeg on TsMS § 661 lg-st 2 tulenevalt 15 päeva määruse kättetoimetamisest alates. Määruskaebuste Riigikohtule esitamise tähtaeg on TsMS § 698 lg 2 kohaselt 15 päeva määruse määruskaebuse esitajale kättetoimetamisest alates, kui seaduses ei ole ette nähtud teisiti.

Eeltoodust nähtub, et tagaseljaotsuse ja maksekäsu puhul on võlgnikul kohtulahendi vaidlustamiseks aega umbkaudu pool kuud, välisriiki kättetoimetamise puhul kuu. Umbkaudu pool kuud on vaidlustamiseks aega ka määruskaebuse esitamisel. Tulenevalt asjaolust, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) raames on oluline, et kostjal oleks võimalik vaidlustada lahendit tuginedes asjaolule, et tal puudus adekvaatne võimalus oma menetluslike õiguste realiseerimiseks, võib nimetatud tähtaegu lugeda piisavaks. Kui kostjale on lahend tõepoolest üllatuslik või esines faktiline asjaolu, mille tõttu tal puudus võimalus oma vastuväited kohtule esitada, peaks tal olema võimalik poole kuu (tagaseljaotsuse ja maksekäsu välisriiki kättetoimetamisel kuu) jooksul oma põhjendatud vastuväide kohtu tegevusele esitada. Apellatsiooni- ja kassatsioonkaebus puhul on tulenevalt kohtuasja võimalikust keerukusest ette nähtud isegi pikem tähtaeg, milleks on 30 päeva. Tulenevalt eeltoodust, on kostjal nimetatud aja jooksul kindlasti võimalik esitada vähemalt protseduurilist ebakorrapära puudutav vaidlustus. Eeltoodust tulenevalt tuleb TsMS-iga ettenähtud kohtulahendi vaidlustamise tähtaegu Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses lugeda üldjuhul piisavaks ning vaidlustamise võimalus olemasolevaks. On tõenäoline, et sellisele järeldusele jõuavad ka välisriigi kohtud.

Kokkuvõtvalt järeldeb, et Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) nõue, mille kohaselt peab kostjal olema vaidlustamisel võimalik tugineda artikli 34(2) kaitsealas olevate õiguste rikkumisele, on Eesti tsiviilkohtumenetluses TsMS-iga normi tasandil tagatud.

5.3. Eesti tsiviilkohtumenetlus ja artiklist 34(2) tulenev nõue, et vaidlustamine peab olema ka faktiliselt võimalik ning kostja seda võimalust tegelikult kasutanud

Tunnustamisest või täitmisest keeldumise otsustamisel tuleb tunnustamise ja täitmise menetlust läbiviival kohtul arvesse võtta nii faktilisi kui ka õiguslikke aspekte.²⁴³ Kohus peab hindama nii seda, kas vaidlustamine oli faktiliselt võimalik kui ka seda, kas kostja ka tegelikult vaidlustamise võimalust kasutas või mitte.

Üheks vaidlustamise faktilist võimatust tingivaks asjaoluks võib olla see, kui kostjale toimetati kohtulahend kätte liiga hilja või talle ei toimetatudki seda kätte.²⁴⁴ Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) ei sisalda sõnaselgeid nõudeid kohtulahendi kättetoimetamisele.²⁴⁵ Siiski, asjas *ASML* leidis Euroopa Kohus, et kohalduvad 'menetluse algatamist käsitlevale dokumendile' seatud nõuded.²⁴⁶ Kohus lisas, et kostjal on 'võimalus' end tema kahjuks tehtud kohtulahendi vastu kaitsta, kui lahend on talle kättetoimetatud artiklist 34(2) tulenevaid 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamise reegleid järgides.²⁴⁷ On leitud, et kostjat ei tohiks vaidlustamise nõude tõttu panna halvemasse olukorda, kui siis, kui teda oleks menetlusest Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklile 34(2) vastavalt teavitatud ning tal oleks olnud võimalus menetluses osaleda.²⁴⁸ Otsuse kättetoimetamise nõudega seonduvalt on Euroopa Inimõiguste Kohus asjas *Hadjianastassiou v Kreeka* leidnud, et kui kohtualune ei saa kohtulahendi põhjendustest teada selle peale kaebuse esitamiseks antud tähtaja jooksul, siis on sellega rikutud Euroopa inimõiguste konventsiooni artiklit 6(1) ja artiklit 6(3).²⁴⁹ Nimetatud põhimõtte kohaldumist ka Brüsseli I määruse artikli 34(2) kontekstis kinnitas Euroopa Kohus asjas *ASML*.²⁵⁰

Seega, olukorras, kus on teada, et Eestis tehtavat kohtulahendit tunnustatakse või täidetakse välisriigis, on oluline, et see kohtulahend oleks kostjale kätte toimetatud selliselt, et kostja on tõepoolest teadlik selle sisust, ning et see otsus on talle kätte toimetatud või teatavaks tehtud piisavalt aegsasti, et ta saaks end otsuse teinud Eesti kohtus kaitsta. Eelnevast alapeatükist

²⁴³ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 59.

²⁴⁴ *Ibid*, Art 34, para 59.

²⁴⁵ Fawcett/Carruthers 2008, p 622.

²⁴⁶ *ASML*, p 41-47.

²⁴⁷ *Ibid*, p 49. Selle lähenemisega on nõustatud ka õiguskirjanduses (Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 59; Fawcett/Carruthers 2008, p 622).

²⁴⁸ Collins (ed) 2006, para 14-216.

²⁴⁹ *Hadjianastassiou v Kreeka*, para 29-37.

²⁵⁰ *ASML*, p 28, 34-35.

tulenevalt võib TsMS-iga ettenähtud kohtulahendi vaidlustamise tähtaegu Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses lugeda üldjuhul piisavaks ning vaidlustamise võimalust olemasolevaks. Otsuse kättetoimetamine peab vastama käesoleva töö kolmandas peatükis analüüsitud kättetoimetamise nõuetele.

Teiseks vaidlustamist faktiliselt takistavaks asjaoluks võib olla see, kui siseriiklik kohtupraktika järjekindlalt eitab kostja võimalust tugineda vaidlustamisel argumentidele, mida Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaselt peaks kostjal olema võimalik kasutada.²⁵¹ Järgnevalt toob käesolev töö välja mõned maksekäsu kiirmenetlusega seonduvad kaasused Tallinna Ringkonnakohtu praktikast, illustreerimaks Eesti kohtupraktika suhet artiklist 34(2) tulenevatesse nõuetesse.

Maksekäsu kiirmenetluse raames on Tallinna Ringkonnakohus asjas *OÜ Aktiva Finants v Klimtšuk* leidnud, et isegi siis, kui võlgnik oleks saanud makseettepaneku kätte üks päev enne haiglasse minekut, oleks võlgnik saanud esitada makseettepanekule vastuväite, sest vastuväite esitamine ei eelda juriidilist analüüsi ega sisulise vastuse koostamist.²⁵² Seevastu õiguskirjanduses on põhjendatult asutud seisukohale, et üks päev ei pruugi siiski olla piisav, et inimene saaks teha endale selgeks makseettepaneku olemuse ja korraldada vastuväite esitamise.²⁵³ Asjaolu, et eksisteerib ringkonnakohtu praktika, mille kohaselt ennistamise aluseks ei saa olla asjaolu, et võlgnikule jäi vaid üks päev makseettepanekule vastamiseks, võib osutada asjaoluks, millele tuginedes loeb tunnustamise või täitmise menetlust läbiviiv kohus Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses vaidlustamise faktiliselt võimatuks.

Seevastu eksisteerib ka praktikat, mis siiski kinnitab, et üldjuhul on kostjal võimalik artikli 34(2) kaitsealasse jäävate õiguste rikkumisele edukalt tugineda. Näiteks on Tallinna Ringkonnakohus asjas *AS Kagu Invest v Eiland* tehtud lahendis leidnud, et maksekäsu tühistamise aluseks võib olla olukord, kus maksekäsk toimetati TsMS-ile kohaselt kätte võlgnikuga kooselavale pereliikmele, kes jättis selle õigel ajal võlgnikule edastamata.²⁵⁴ Ka on Tallinna Ringkonnakohus asjas *OÜ Aktiva Finants v Puki* tühistanud maksekäsu, kui

²⁵¹ Francq in Magnus/Mankowski 2012, Art 34, para 59.

²⁵² TlnRnKm 2-08-26263 (*OÜ Aktiva Finants v Klimtšuk*).

²⁵³ Vutt, M., Maksekäsu kiirmenetluse kohtupraktika probleeme, Kohtupraktika analüüs, Riigikohus, Õigusteabe osakond, Taru, juuni 2011, (Vutt, M. 2011), lk 10-11.

²⁵⁴ Asjas oli tõendina esitatud võlgniku e-kirjad kohtule, kus ta palus selgitada, kellele anti üle makseettepanek (TlnRnKm 2-08-16469 (*AS Kagu Invest v Eiland*)). Seejuures on näteks pidanud kohus alusetuks võlgniku väidet, et tema abikaasa ei saanud makseettepanekut kätte, kuna kättetoimetamise dokumendil olev allkiri sarnanes võlgniku abikaasa allkirjaga rahvastikuregistris (TlnRnKm 2-08-18919 (*OÜ Lions Grupp 2 v Komlevi*)).

võlgnik tugines asjaolule, et kuna ta viibis välislahetuses, sai ta makseettepaneku oma emalt kätte alles pärast maksekäsu tegemist.²⁵⁵ Tegemist võiks artikli 34(2) kontekstis olla olukorraga, kus kostjal on, olenemata kohasest kättetoimetamisest, erandlike asjaolude ersinemise tõttu võimalik näidata, et kaitse korraldamiseks antud aeg polnud piisav.

Kohtupraktika analüüsi valguses on oluline, Euroopa Kohtu asjas *ASML* antud selgitus, et kostjal on võimalus end kaitsta tema kahjuks 'poole osavõtuta tehtud otsuse' vastu siis, kui ta on tõepoolest teadlik selle sisust, kuna see otsus on talle kätte toimetatud või teatavaks tehtud piisavalt aegsasti, et ta saaks end kaitsta otsuse teinud riigi kohtus.²⁵⁶ Seoses eeltooduga vaatab järgnev analüüs esmapilgul problemaatilist Tallinna Ringkonnakohtu lahendit asjas *Malek Lääne OÜ v Gibbons*.

Nimetatud kohtuasjas põhjendas võlgnik, et ta ei saanud vastuväidet makseettepanekule esitada, kuna ei valda eesti keelt ning ei saanud aru talle kätte toimetatud makseettepaneku sisust ega vajadusest esitada makseettepanekule vastuväide. Võlgnik eeldas, et tal on võimalik kõik oma vastuväited kohtuistungil advokaadi abil esitada. Ringkonnakohus asus seisukohale, et võlgnik ei ole selgitanud, mis takistas tal makseettepaneku saamisel pöörduda kohtu poole selgituse saamiseks, ja sellest tulenevalt jättis määruskaebuse maksekäsule rahuldamata. Ringkonnakohus märkis, et TsMS § 32 lg 1 kohaselt toimub kohtumenetlus ja kohtu asjaajamine eesti keeles ja § 33 lg 4 näeb ette, et kohus korraldab menetlusosalise jaoks kohtulahendi võõrkeelde tõlkimise üksnes menetlusosalise soovil ja tingimusel, et menetlusosalist ei esinda menetluses esindaja ja talle on antud menetlusabi tõlkekulude kandmiseks.²⁵⁷ Esmapilgul võib tunduda, et nimetatud lahend võiks olla vastuolus Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tuleneva nõudega, mille kohaselt peab 'menetluse algatamist käsitlev' dokument olema selline, et kostjal oleks võimalik end kaitsta.

Seda tulenevalt asjaolust, et kaitse ettevalmistamiseks vajaminev aeg võib olla tavapärasest pikem olukorras, kus kostja ei valda keelt, milles talle edastatud menetlusdokumendid on. Siiski tuleb siin arvesse võtta ka seda, et nimetatud asjas ei näidanud kostja üles ei soovi makseettepanekule tähtaegselt vastata ega ka initsiatiivi selgitamiseks välja, milles seisneb kohtudokumentide sisu. Seega näiteks Tallinna Ringkonnakohtu asjas *Malek Lääne OÜ v*

²⁵⁵ TlnRnKm 2-07-57321 (*OÜ Aktiva Finants v Puki*). Õiguskirjanduses on M. Vutt oma Riigikohtule koostatud analüüsis märkinud, et Ringkonnakohtu praktikast nähtub seega, et kui menetlusdokumendid antakse üle võlgnikuga koos elavale abikaasale või muule seaduse nõuetele vastavale pereliikmele, siis üldiselt eeldatakse, et võlgnik pidi dokumendid kätte saama (Vutt, M. 2011, lk 14).

²⁵⁶ *ASML*, p 49. Kohus nõustus siin antud asjas tehtud kohtujuristi vastava ettepanekuga (Kohtujurist Léger, *ASML*, p 69).

²⁵⁷ TlnRnKm 2-08-69216 (*Malek Lääne OÜ v Gibbons*).

Gibbons tehtud kohtulahend ei saa olla asjaoluks, mille pinnalt välisriigi kohus võiks järeldada, et kostjal puudus Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses faktiliselt võimalus tema õigusi rikkudes tehtud kohtulahendit vaidlustada.

Järeldub, et kohtupraktikaga seonduvalt on oluline, et Eesti kohtud järgiksid kohtulahendite vaidlustamise menetlustes põhimõtteid, millele tuginevad menetlusvormid, mille raames vaidlustatav kohtulahend on tehtud. Näiteks, tulenevalt asjaolust, et tagaseljaotsuse puhul on tegemist õigusriiklike põhimõtteid riivava menetlusvormiga, on tagaseljaotsuse regulatsioon seadustes üldiselt kujundatud ettevaatlikkuseprintsipi järgides.²⁵⁸ Samamoodi peaks ettevaatlikkuseprintsipi järgima ka kohtupraktika tagaseljaotsuste puhul.²⁵⁹ Nimetatud reeglit järgides on võimalik paremini kindlustada Eestis tehtud kohtulahendite täidetavus ja tunnustatavus välisriigis.

Kolmandaks, vaidlustamise faktilise võimalikkuse kõrval, on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamise oluliseks eelduseks muuhulgas ka see, et kostja peab olema olnud oma vaidlustamise võimalust ka tegelikult kasutanud. Näiteks, kui kostja küll vaidlustab kohtulahendi, kuid seejuures protseduurilisele ebakorrapärasusele ei tugine, pole tal võimalik Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) alusel tunnustamist või täitmist peatada.

Viimaks esineb ka olukordi, mis olenevalt siseriiklikust regulatsioonist, võivad mõjutada nii vaidlustamise võimaluse faktilist võimalikkust kui ka küsimust sellest, kas kostja on oma vaidlustamise võimalust tegelikult kasutanud. Nimetatud olukorrad seonduvad kostja võimalusega ennistada või pikendada kohtule vastamiseks antud tähtaegu olukorras, kus kohtulahend on juba tehtud.

Esmalt tõusetub küsimus sellest, kas olukorras, kus kostja pole mõjuval põhjusel saanud nõudele enne kohtulahendit vastu vaielda, kuid ta pole hilisemalt kasutanud võimalust 'menetluse algatamist käsitlevale dokumendile' vastamise tähtaega ennistada või pikendada, saab kostjat lugeda vaidlustamise võimalust faktiliselt kasutanuks. Nagu öeldud, Brüsseli I määruse ettepaneku artikkel 45(b) lisab otsuse päritoluriigis vaidlustamise alusena kehtivast artiklist 34(2) tuleneva vaidlustamise võimaluse kõrval kostjale võimaluse vaidlustada tunnustamine ja täitmine ka juhul, kui kostjal 'ei olnud temast olenemata põhjustel võimalik nõuet vaidlustada vääramatul jõul või erakorraliste asjaolude tõttu, välja arvatud juhul, kui ta ei

²⁵⁸ Paulus, C.G., *Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuste tegemise menetlus ja sundtäitmine*. Juura: Tallinn, 2002, lk 141, änr 339.

²⁵⁹ Vutt, M. 2007, lk 5.

kaevanud kohtuotsust edasi siis, kui tal oli selleks võimalus'. See, kas kehtiva Brüsseli I määruse või Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) sisaldab samaväärset alust on vaieldav. Dickinson on märkinud, et nimetatud Brüsseli I määruse muudatuse näol on tegemist kehtiva Brüsseli I määruse artiklis 34(2) sisalduva keeldumise aluse laiendamisega²⁶⁰ – seega, et kehtiv keeldumise alus on kitsam. Kehtiv keeldumise alus oleks kitsam vaid olukorras, kus kehtiva määruse puhul rakenduks tõlgendusvariant, mille kohaselt kostjal küll oli võimalik nõudele vastu vaielda, kuid ta ei teinud seda. Sellisel juhul puuduks kostjal artiklile 34(2) tuginemise võimalus tulenevalt sellest, et ta ei ole vaidlustamise võimalust tegelikult kasutanud.

Kehtiva Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikkel 34(2) eelistaks nimetatud juhul hageja õigust efektiivsele õiguskaitsele.²⁶¹ Siiski näib selline kitsendamine kostja suhtes ebaõiglane olukorras, kus kostja tegelikult päritoluriigis oma õiguste rikkumist kõrvaldada püüab ning taotleb vastamise tähtaja pikendamist või ennistamist või kui tal selline võimalus päritoluriigis üldse puudub. Sellisel juhul on kostja, kelle õigusi tulenevalt 'menetluse algatamist käsitlevate dokumentide' artiklile 34(2) mittevastavast kättetoimetamisest rikutud on, teinud kõik endast oleneva, et seda rikkumist kõrvaldada. Sellisel juhul ei saa etteheiteid teha ei kohtute, hageja ega kostja tegevusele.

Näib, et Brüsseli I määruse muudatusettepaneku artiklis 45(b) toodud regulatsiooni näol on tegemist mõistliku kompromissiga poolte huvide tasakaalustamisel. Kuna pole välistatud, et välisriigi kohtud või Euroopa Kohus lähtuvad ka kehtiva Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis poolte huvivid tasakaalustavast tõlgendusest, peaks kostja seda Eestis toimuva menetluse raames arvesse võtma. Et kindlustada oma vaidlustamise õiguse olemasolu ka tasakaalustava tõlgenduse kohaselt, peab kostja põhjendatud juhtudel taotlema kohtult 'menetluse algatamist käsitlevale dokumendile' vastamise tähtaja pikendamist TsMS § 64 lg 1 või ennistamist TsMS § 67 lg 1 alusel.

Lisaks eelnevale tõusetub ennistamise kontekstis küsimus ka sellest, kuidas mõjutab vaidlustamise võimalikkust ning selle võimaluse tegelikku kasutamist asjaolu, et kostjal puudus mõjuva põhjuse tõttu võimalus tähtaegselt vaidlustada 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendit' ennast.

Võib esineda olukordi, kus kohtulahend oli kostjale kätte toimetatud küll kõiki nõudeid järgides, kuid tulenevalt mõjuvast põhjusest või erakorralistest asjaoludest, polnud kostjal

²⁶⁰ Dickinson, p 252, fn 35.

²⁶¹ Vt käesoleva töö alapeatükk 4.4.

võimalik kohtulahendit õigeaegselt vaidlustada. TsMS-i kontekstis tuleb pärast kohtulahendi tegemist olukorras, kus kostjal polnud võimalik vaidlustamise tähtaega mõjuva põhjuse tõttu järgida, kõne alla apellatsioonkaebuse, määruskaebuse või kaja esitamise tähtaja ennistamine. Ka Riigikohus on asjas *Tallinna Sadam v OÜ Rei Geotehnika*, kus ennistati apellatsioonkaebuse esitamise tähtaega, märkinud, et tähtajalised piirangud ennistamise taotluse esitamisele ei välista ennistamise taotlemist lõppenud kohtumenetluse korral.²⁶² Ennistamise tulemusena on võimalik, et Eestis taastub TsMS § 68 lg 5 alusel menetlus ning TsMS-i kohaselt loetakse, kas apellatsiooni- või määruskaebus või kaja õigeaegselt esitatuks. TsMS § 67 lg 2 kohaselt võib tähtaja ennistamist taotleda 14 päeva jooksul, alates päevast, mil takistus menetlusdokumendile vastamiseks ära langes, kusjuures ennistamise õigust lõpetav tähtaeg saabub kuus kuud pärast möödalastud tähtaja lõppemisest.²⁶³

Lisaks on kostjal TsMS § 702 lg 1 kohaselt sama sätte teises lõikes toodud aluste esinemise korral õigus kohtulahendit teista. Näiteks tuleb jõustunud otsus TsMS § 702 lg 2 p 2 alusel teistmise korras uuesti läbi vaadata ja tühistada, kui kostjale ei olnud menetluses seaduse kohaselt hagiavaldust kätte toimetatud ning ta sai kohtulahendist teada alles pärast vaidlustustähtaegade möödumist. Riigikohus on asjas *AS K-J Soojus v Reiner* selgitanud, et teistmise aluseks võib olla ka asjaolu, et tagaseljaotsus avaldati väljaandes Ametlikud Teadaanded ebaõigesti, kusjuures teistmisavalduse esitamise tähtaeg hakkab sellisel juhul TsMS § 704 lg 1 järgi kulgema ajast, millal kostja sai tegelikult teada tagaseljaotsusest.²⁶⁴ Seega on kostjal teatud juhtudel pärast üldiste vaidlustamise tähtaegade möödumist võimalik kasutada ka teistmist.

Tõusetub küsimus, kas artikli 34(2) tähenduses tuleb kostja lugeda vaidlustamise võimalust faktiliselt kasutanuks ka juhul, kui ta tugineb täitmise ja tunnustamise vaidlustamisel

²⁶² RKTkm 3-2-1-6-09 *Tallinna Sadam v OÜ Rei Geotehnika*, p 12. On huvitav, et asjas *Fjodorov v Goidina* on Riigikohus asunud seisukohale, et kui kohus on kohtulahendi kätte toimetanud ainult menetlusosalisele, võib see anda aluse taotleda menetlustoimingu tegemiseks ettenähtud tähtaja ennistamist, kui menetlustoimingu õigel ajal tegemata jätmine on seotud esindajale kohtulahendi kättetoimetamata jätmisega ja eeldatavasti oleks esindaja teinud menetlustoimingu õigel ajal (RKTkm 3-2-1-129-07 *Fjodorov v Goidina*, p 7).

²⁶³ Tuulmägi 2009, lk 273. Riigikohtu praktika kohaselt võib ennistamise aluseks olla ka asjaolu, et kohus on kohtulahendi resolutsioonis märkinud pikema tähtaja, kui seda on tähtaeg TsMS-i järgi (RKTkm 3-2-2-153-11 *Tiskre elanike MTÜ v Kaur ja Keva*, p 11. RKTkm 3-2-1-79-06 *Kohtutäitur R.A.*, p 10-11), samuti kui on märgitud seaduses ettenähtust lühem tähtaeg (RKTkm 3-2-1-97-06 *OÜ A v OÜ H*, p 14) või pole märkinud tähtaja kulgemise algust (RKTkm 3-2-1-68-04 *Koort v AS Polimoon Eesti ja AS RT Holding*, p 13). Riigikohus on antud seisukohad võtnud kohtulahendi peale kaebamise tähtaegsuse küsimustes, kuid töö autori hinnangul tuleks reeglit kohaldada ka juhul, kui kus kohus pole 'menetluse algatamist käsitlevas dokumendis' märkinud tähtaja arvestamise algust või on ekslikult märkinud lühema tähtaja, samuti kui kohus on maksettepanekus märkinud vastuväidete esitamiseks ekslikult pikema tähtaja, kui selleks on TsMS § 485 lg 1 p-s 3 toodud tähtaeg. Viimast küsimust hagemenetluses ei tõusetu, sest TsMS § 394 lg 5 annab vaid miinimumtähtajad.

²⁶⁴ RKTkm 3-2-2-1-08 *AS K-J Soojus v Reiner*, p 5.

asjaolule, et on kohtulahendi vaidlustamise tähtaja mõjuval põhjusel mööda lasknud, kusjuures ei ole esitatud ennistamise taotlust ega teistmisavaldust.

Ei Brüsseli I määruse, selle kommentaarid ega ka Lugano II konventsioon antud küsimusele otsest vastust ei anna. Eelnevast analüüsist nähtub, et tulenevalt Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni üldisest loogikast, mille kohaselt lasub kostjal kohustus teha kõik endast olenev rikkumise kõrvaldamiseks, on tõenäoline, et artikli 34(2) alusel keeldumise otsustamisel kaalub välisriigi kohus faktilise asjaoluna ka seda, kas kostja on püüdnud otsuse päritoluriigis kohtulahendi vaidlustamise tähtaega ennistada või mitte. Et kindlustada võimalus tugineda artiklist 34(2) tulenevatele keeldumise alustele, on kostjal mõistlik taotleda otsuse vaidlustamise tähtaja ennistamist TsMS § 67 lg 1 alusel või esitada teistmisavaldus TsMS § 702 lg 1 kohaselt. Kui kostja tunnustamise või täitmise määruse vaidlustamisel tugineb asjaolule, et tal puudus mõjuva põhjuse või erandlike asjaolude esinemise tõttu faktiline võimalus kohtulahendi vaidlustamiseks, võiks ta asja menetlevale kohtule vaidlustuse lisana esitada ka Eesti kohtule edastatud ennistamise taotluse või teistmisavalduse. Kui kostja vastavat taotlust ei lisa, on võimalik, et tunnustamise või täitmise menetlust läbiviiv kohus loeb kostja Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses vaidlustamise võimalust mittekasutanuks.

Kokkuvõtvalt võivad Eestis toimuva kohtumenetluse raames ilmnedas asjaolud, mis tingivad 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendi' vaidlustamise faktilise võimatuse. Nende asjaolude esinemisel võib kostja artiklist 34(2) tulenevale tunnustamisest ja täitmisest keeldumise alusele tugineda ka siis, kui ta pole kohtulahendit Eestis vaidlustanud. Viimasel juhul puudub välisriigi kohtul võimalus tunnustamisest või täitmisest artikli 34(2) rikkumise tõttu keelduda, ka siis, kui selles toodud nõudeid on rikutud. Lisaks peab kostja olema vaidlustamise võimalust ka tegelikult kasutanud. Oluline on tegelik tuginemine alustele, mis võiksid olla Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamise aluseks. Kostja peab arvesse võtma, et juhul, kui ta pole taotlenud kohtule vastamise tähtaja ennistamist TsMS § 67 lg 1 või pikendamist TsMS § 64 lg 1 alusel pärast kohtulahendi tegemist, võib välisriigi kohus lugeda kostja vaidlustamise võimalust mitte kasutanuks. Samuti võib välisriigi kohus lugeda kostja vaidlustamise võimalust mitte kasutanuks, kui kostja pole 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendit' vaidlustanud mõjuva põhjuse tõttu, kuid pole seejuures taotlenud ka kohtulahendi vaidlustamise tähtaja ennistamist TsMS § 67 lg 1 alusel ega esitanud teistmisavaldust TsMS § 702 lg 1 kohaselt.

KOKKUVÕTE

Käesolev töö on täitnud oma eesmärgi tuvastada, kas Eestis kehtiv tsiviilkohtumenetluse regulatsioon tagab kostja kohtuliku äraakuulamise õiguse piisavalt, et välistada Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud kohtulahendite tunnustamise või täitmise peatamine Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) alusel.

Esiteks, küsimus Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamise võimalikkusest saab tõusetuda vaid nende Eestis tehtud kohtulahendite puhul, kuuluvad Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamisalasse (artikkel 1) ning vastavad Brüsseli I määruse artiklis 32 ja Lugano II konventsiooni artiklis 26 'kohtuotsusele' toodud nõuetele. Kohtuotsusteks nimetatud sätete tähenduses on nii Eesti kohtute tehtud kohtuotsused kui ka määrused, sealhulgas kohtulahendid, mis on antud lühendatud vormis või ilma täieliku põhjendusega. Samuti on kohtuotsusteks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni kontekstis kirjeldava ja põhjendava osata tehtud TsMS § 444 lg-ga 4 vastuolus olevad tagaseljaotsused ning muud kohtulahendid, mis on vastuolus TsMS § 442 lg-st 1 tuleneva kirjeldava ja põhjendava osa sisaldamise nõudega. Välisriigis tunnustatavad ja täidetavaks tunnistatavad on vaid need Eestis tehtud kohtulahendid, mis on siseriiklikult täidetavad Eestis. Vaid eeltoodud kriteeriumitele vastavate kohtulahendite puhul saab tõusetuda küsimus artikli 34(2) kohaldumisest.

Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaselt kohtulahendit ei tunnustata, 'kui otsus on tehtud tagaselja ning kostjale ei olnud menetluse algatamist käsitlevat dokumenti või võrdväärset dokumenti kätte toimetatud piisavalt aegsasti, et ta oleks saanud end kaitsta, välja arvatud juhul, kui kostja ei algatanud otsuse vaidlustamise menetlust siis, kui tal oli selleks võimalus'. Määruse ja konventsiooni eestikeelsed tõlked räägivad olukorrast, kus 'otsus on tehtud tagaselja', inglisekeelsed variandid käsitlevad otsust, mis on tehtud '*in default of appearance*'. Kuna määruse ja konventsiooni mõisted ei kattu Eestis TsMS 44. ptk kohaselt tehtava 'tagaseljaotsuse' mõistega, kasutas käesolev töö selguse mõttes määruse ja konventsiooni kontekstis mõistet 'poole osavõtuta tehtud kohtulahend'.

'Poole osavõtuta tehtud kohtulahenditeks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses tuleb kvalifitseerida nii TsMS §-i 407 kui ka TsMS §-i 410 alusel Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud tagaseljaotsused. Seejuures, kuna artiklis 34(2) sisalduvat

mõistet 'poole osavõtuta tehtud kohtulahend' tuleb tõlgendada autonoomselt, hõlmab mõiste teatud juhtudel ka hagimenetluses tehtud kohtulahendeid, mis ei ole tagaseljaotsused TsMS-i tähenduses. 'Poole osavõtuta tehtud kohtulahenditeks' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses tuleb Euroopa Kohtu asjas *Mærsk Olie & Gas A/S* võetud seisukohast tulenevalt lugeda ka Eesti tsiviilkohtumenetluses tehtud kohtulahendeid, mis on tehtud olukorras, kus kostja on vaidlustanud vaid kohtu jurisdiktsiooni. Euroopa Kohtu asjas *Hendrikmann* võetud seisukohast tulenevalt samuti lahendeid, mis on tehtud olukorras, kus asjas on küll esindaja, kuid tegelikult pole kostja teadlik, et menetlus toimub ning et keegi kohtus tema nimel esineb. Ka on Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendiks' TsMS § 489 lg 1 alusel tehtud maksekäsk.

Teiseks järeldub, et 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' Eestis toimuva hagimenetluse puhul tuleb lugeda TsMS § 393 lg 1 kohaselt kohtu poolt kostjale edastatavaid menetluse algatamise määrust ja hagiavalduse ära kirja koos lisadega. Viimast ka olukorras, kus kohus on teinud tagaseljaotsuse TsMS §-i 410 alusel, sest enda vastu suunatud nõudest ning selles sisust saab kostja siiski teada TsMS § 393 lg-s 1 nimetatud dokumentide, mitte kohtukutse kättetoimetamisel. Eesti tsiviilkohtumenetluses kohtudokumentide avalikul kättetoimetamisel on 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' TsMS § 317 lg-s 3 nimetatud kättetoimetatava dokumendi väljavõte, mis avaldatakse Ametlikes Teadaannetes. Maksekäsu kiirmenetluse puhul tuleb 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' lugeda TsMS § 484 lg 1 alusel tehtud ja TsMS § 484 lg 3 kohaselt võlgnikule kättetoimetatavat makseettepanekut. Nimetatu järeldub Euroopa Kohtu asjas *Weiss und Partner* võetud seisukohast, mille kohaselt 'menetluse algatamist käsitlevaks dokumendiks' on dokument või omavahel lahutamatult seotud dokumendid, mis võimaldavad kostjal mõista hagi eset ja põhjendust ning seda, et on tegemist kohtumenetlusega, mille jooksul ta saab oma õigusi kaitsta kas käimasolevas menetluses või vaidlustades *ex parte* lahendi.

Seejuures kvalifitseeruvad eeltoodud dokumendid 'menetluse algatamist käsitlevateks dokumentideks' vaid juhul, kui need on kätte toimetatud TsMS § 363 lg-st 1, TsMS § 317 lg-st 4 või TsMS § 482 lg-st 1 tulenevaid dokumentide sisule seotud nõudeid ja Riigikohtu vastavaid selgitusi järgides. Seda seetõttu, et Euroopa Kohtu asjades *Sonntag* ja *Weiss und Partner* võetud seisukohtadest tulenevalt kvalifitseeruvad dokumendid 'menetluse algatamist käsitlevateks dokumentideks' vaid juhul, kui kohtudokumendid on kostjale kättetoimetatud selliselt, et need sisaldavad piisavat informatsiooni nõude peamiste elementide kohta ning kui nende alusel on kostjal võimalik hinnata, kas tal on vaja nõudele vastu vaielda või mitte.

Juhul, kui Eesti kohtute edastatavad dokumendid nendele nõuetele ei vasta, pole 'menetluse algatamist käsitlevat dokumenti' kostjale kätte toimetatud ning välisriigi kohtul on kohustus kohaldada artiklist 34(2) tulenevat keeldumise alust.

Kolmandaks järeldeb käesolevast tööst, et juhul, kui 'menetluse algatamist käsitlev dokument' on kostjale kätte toimetatud TsMS-ile kohaselt, tuleb üldjuhul täidetuks lugeda Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tulenev nõue, mille kohaselt peavad kohtudokumendid olema kostjale 'kätte toimetatud'. Seejuures, TsMS §-ist 317 tulenev avalik kättetoimetamine on Euroopa Kohtu asjas *Cornelius de Visser* võetud seisukohast tulenevalt Euroopa Liidu õiguse kontekstis lubatav vaid tingimusel, et asja menetlev kohus on eelnevalt veendunud, et kostja leidmiseks on tehtud kõik järelepärimised, mida nõuavad hoolsuse ja heausksuse põhimõtte. Nimetatud põhimõtetega kooskõlas olevalt on Riigikohus asjas *Fennovara v Hasanova* kinnitanud, et avaliku kättetoimetamise teel võib hagiavalduse või kohtukutse kätte toimetada ainult siis, kui kõik teised kätteandmise vahendid ei ole tulemust andnud. Asjas *AS K-J Soojus v Reiner* leidis Riigikohus, et tulenevalt TsMS § 317 lg-st 2 on Eesti kohtutel kohustus teha kõik endast olenev, et teha kindlaks kostja elukoht. Eelnevast tulenevalt on ka TsMS §-ist 317 tulenev avalik kättetoimetamine kvalifitseeritav 'kättetoimetamisena' Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni tähenduses, kui nii hageja kui ka kohus on järginud Riigikohtu selgituste kohaseid põhimõtteid kättetoimetamise rakendamisel. Siiski peab hageja arvestama, et teiste kättetoimetamise viisidega võrreldes on avaliku kättetoimetamise korral tõenäolisem, et ilmnevad asjaolud, mis viivad selleni, et välisriigi kohus kohaldab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2) tulenevat tunnustamisest ja täitmisest keeldumise alust. TsMS §-ist 325 tuleneva kättetoimetatuks lugemise hetke puhul, mis on TsMS-is sisalduvaks teiseks asendusliku kättetoimetamise viisiks, on selle lubatavus vähem problemaatiline, sest kättetoimetamine leiab juba eelduslikult aset olukorras, kus nii hageja kui ka kostja on teinud kõik endast oleneva, et kohtudokumendid kostjale üle anda.

Eesti tsiviilkohtumenetluses menetlusdokumentide kättetoimetamist reguleeriva TsMS-i 6. osa järgseid kättetoimetatuks lugemise hetki tuleb lugeda kaitse ettevalmistamiseks antud aja eelduslikuks alguseks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kontekstis. Seejuures, TsMS § 307 lg-s 3 nimetatud tegelikku kohtudokumentidest teadasaamise hetke tuleb eeldusliku kaitse ettevalmistamise alghetkena käsitleda vaid juhul, kui nimetatud kuupäev on 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamise hetkena märgitud ka Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni lisas V toodud tunnustamise või täitmise taotluse vormi punkti 4.4.

Neljandaks järeltub käesolevast tööst, et Eesti tsiviilkohtumenetluse regulatsioon tagab normi tasandil kostja õiguse kohtulikule ärakuulamisele selliselt, et üldjuhul vastab see Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikliga 34(2) kehtestatud nõudele, mille kohaselt peab kostjale jääma piisav aeg kaitse korraldamiseks. Olukorras, kus nii kohus kui ka hageja järgivad TsMS-ist ja Riigikohtu praktikast tulenevaid siseriiklikule menetlusele seatud nõudeid, võib kohtulahendi välisriigis tunnustamisest või täitmisest keeldumine Brüsseli I määruse või Lugano II konventsiooni artikli 34(2) alusel olla õigustatud vaid väga erandlikel juhtudel.

Seejuures, reeglina peab Eesti tsiviilkohtumenetluses, Euroopa Kohtu asjas *Klomps* võetud seisukohast tulenevalt, Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) tähenduses piisava aja arvestamisel arvesse võtma aega kuni hagile või maksettepanekule vastamiseks või kohtuistungile ilmumiseks antud tähtajani. Eelduslikult on TsMS § 485 lg 1 punktis 3 maksettepanekule vastamiseks ettenähtud tähtaeg artikli 34(2) kontekstis piisav kaitse korraldamiseks maksekäsu kiirmenetluses. Siiski ei saa olla kindel, et hagimenetluses TsMS § 394 lg-ga 5 ette nähtud hagile vastamise minimaalset tähtaega loetakse piisavaks ka välisriigis. On oluline, et hagimenetluse korral lasub Eesti kohtutel juba hagiavaldusele vastamise tähtaja määramisel kohustus hinnata, kas tähtaeg on tulenevalt kohtuasja keerukusest või muudest asjaoludest piisav. Seejuures, kui enne otsuse tegemist selgub, et kostjale on antud liiga lühike aeg kohtule vastamiseks, siis TsMS § 407 lg 5 punkti 1 või TsMS § 413 lg 3 punkti 1 kohaselt kohtul tagaseljaotsuse tegemise õigus puudub. Siiski, kui kohtud on TsMS-ist tulenevaid nõudeid järginud, on kohtule vastamiseks antud tähtaeg tõenäoliselt kaitse korraldamiseks piisav ka artikli 34(2) tähenduses. Ka olukorras, kus dokumendid on kätte toimetatud Eestile siduvaid rahvusvahelisi kättetoimetamise regulatsioone järgides, võib üldjuhul eeldada, et kostjal oli piisav võimalus enda kaitset korraldada, sest viimased funktsioneerivad üldjuhul standarditena, mille täidetuse korral on kostjale jäetud piisav aeg kaitse korraldamiseks.

Euroopa Kohtu asjast *Klomps* tulenevalt jääb aga küsimus sellest, kas see siseriiklikult ette nähtud periood on kostjale piisav kaitse ettevalmistamiseks, lõppastmes tunnustamise või täidetavaks tunnustamise menetlust läbiviiva kohtu otsustada. Muuhulgas võivad otsustust mõjutada asjaolud, mis Eestis asja arutavale kohtule põhimenetluses teada ei ole. Otsustamiseks, kas kaitse korraldamiseks antud aeg oli piisav, võivad kohtud Euroopa Kohtu asjas *Debaecker* võetud seisukohast tulenevalt arvesse võtta kõiki Eestis toimunud menetluse asjaolusid, sealhulgas pooltevahelist suhet ja asjaolusid, mis leidsid aset pärast 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamist.

Mittekohase kättetoimetamise korral peab kostja, kes soovib, et välisriigi kohus loeks kaitse korraldamiseks antud aja alguseks muu aja, kui selle, mis on 'menetluse algatamist käsitleva dokumendi' kättetoimetamise ajaks märgitud Brüsseli I määruse või Lugano II konventsiooni lisa V punkti 4.4, tunnustamise või täitmismääruse vaidlustamisel näitama, et kättetoimetamisel rikuti TsMS-ist tulenevaid nõudeid ning tooma välja selle, millal ta tegelikult kohtudokumentidega tutvuda sai. Sellisel juhul peab asja lahendav kohus hindama, kas ebakorrapärasus tingis ka tegelikkuses selle, et kostjal polnud võimalik kaitset korraldada.

Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt, võib kostjal erandlikel asjaoludel õnnestuda ka TsMS-ile kohase kättetoimetamise korral näidata kaitse korraldamiseks antud aja ebapiisavust. Sellisel juhul peavad aga esinema erandlikud asjaolud ning tõendid, mis kinnitavad, et kostja sai menetlusest teada hiljem või ei saanudki sellest teada. Välisriigi kohtutel on seejuures õigus hinnata ka Eesti kohtute edastatud 'menetluse algatamist käsitlevate dokumentide' sisu. Näiteks olukorras, kus kostja on sunnitud vastu võtma dokumendi keeles, mida ta ei valda, võib kaitse korraldamiseks vaja minna tavapärasest pikemat aega. Eelnevalt tulenevalt on hagejal, kes soovib Eestis tehtavat kohtulahendit Brüsseli I määruse või Lugano II konventsiooni alusel välisriigis täita või tunnustada, mõistlik veenduda, et 'menetluse algatamist käsitlev dokument' oleks tõlgitud ka kostja emakeelde.

Samuti võib Euroopa Kohtuasjast *Debaecker* tulenevalt kaitse korraldamiseks antud aeg olla ebapiisav olukorras, kus Eesti kohtud või hageja ei ole teinud kõike endast võimalikku, et kostjat menetlusest teavitada. Nimetatud nõue tuleneb hagejale ja kohtutele ka TsMS-ist. Samuti peavad kohtud arvesse võtma võimalust, et kostja võib olla ise pahatahtlikult kohtudokumentide kättesaamist vältinud. Seejuures on Eesti tsiviilkohtumenetluses nii avalik kättetoimetamine kui ka vastuvõtmisest keeldumise puhul dokumendi kättetoimetatuks lugemine eelduslikult kättetoimetamise viisideks, kus kostja võib olla olnud ise süüdi selles, et ta menetlusest õigeaegselt teada ei saanud. Avaliku kättetoimetamise korral annab TsMS § 407 lg-st 5¹ ja § 413 lg-st 3¹ kohtule tulenev võimalus keelduda tagaseljaotsuse tegemisest lisagarantii kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse kaitse realiseerumisele ning vähendab Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamise võimalikkust Eestis tehtud tagaseljaotsuste puhul. Tagaseljaotsuse tegemisest keeldumine pole siiski õigustatud, kui on ilmne, et kostja on menetlusest teadlik või kui ta on käitunud pahauskselt.

Lisaks eelnevale on tõenäoline, et välisriigi kohtud võtavad arvesse ka asjaolu, kas kostja taotles kohtult hagile vastamiseks antud tähtaja pikendamist TsMS § 64 lg 1 või tähtaja ennistamist TsMS § 67 lg 1 kohaselt. Hageja peab arvestama, et olukorras, kus kohus on menetlustähtaega pikendanud, on võimalik, et välisriigi kohus arvestab kaitse korraldamiseks

antud tähtaja hulgest välja aja, mil esines takistus, mis piiras kostja võimalust kaitset korraldada.

Et kindlustada kohtulahendi tunnustatavus ja täidetavus Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides, peavad eeltoodud asjaolude tõusetumise võimalikkusest lähtuma ka Eesti kohtud – seda näiteks siis kui nad määravad kohtule vastamiseks antud tähtaja või otsustavad, millist TsMS-iga lubatavat kättetoimetamise viisi kasutada. Hageja, kes soovib Eestis tehtavat kohtulahendit välisriigis tunnustada või täita, peab kaaluma, kas tal on käsitletud erandlike asjaolude ilmnemise riski olemasolul mõistlik lahendada asi maksekäsu kiirmenetluses või kas on mõistlik taotleda TsMS-i § 407 või §-i 410 alusel kohtult tagaseljaotsuse tegemist.

Viiendaks, on kostjal, kes leiab, et tema õigust olla kohtu poolt ärakuulatud on Eestis rikutud, ning kes soovib, et kohtulahendit ei saaks seetõttu välisriigis tunnustada ega täita, kohustus kasutada TsMS-ist tulenevaid vaidlustamise võimalusi oma õiguste rikkumise kõrvaldamiseks. Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) nõue, mille kohaselt peab kostjal olema vaidlustamisel võimalik ka tegelikult artikli 34(2) kaitsealas olevate õiguste rikkumisele tugineda, on Eesti tsiviilkohtumenetluses normi tasandil TsMS-iga tagatud. TsMS näeb vaidlustamise võimalike alustena ette kõik kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse rikkumised, mis artikli 34(2) kohaselt võivad olla tunnustamisest ja täitmisest keeldumise aluseks. Ka vastavad artiklist 34(2) tulenevatele nõuetele TsMS-is toodud kohtulahendite vaidlustamise tähtajad.

Siiski võivad Eestis toimuva kohtumenetluse raames ilmnedas asjaolud, mis tingivad ‘poole osavõtuta tehtud kohtulahendi’ vaidlustamise faktilise võimatuse. Nende asjaolude esinemisel võib kostja artiklist 34(2) tulenevale tunnustamisest ja täitmisest keeldumise alusele tugineda ka siis, kui ta pole kohtulahendit Eestis vaidlustanud. Viimasel juhul puudub välisriigi kohtul võimalus tunnustamisest või täitmisest artikli 34(2) alusel keelduda, kui on rikutud selles kohtulikule ärakuulamisele toodud nõudeid. Näiteks võib faktiliselt vaidlustamise võimalust takistavaks asjaoluks olla olukord, kus Eesti kohtupraktika järjekindlalt eitab kostja võimalust tugineda vaidlustamisel argumentidele, mida Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaselt peaks kostjal olema võimalik kasutada. Sellest tulenevalt on oluline, et Eesti kohtud järgiksid kohtulahendite vaidlustamise menetlustes põhimõtteid, mis tulenevad kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse kaitsele Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artiklist 34(2).

Lisaks peab kostja olema vaidlustamise võimalust ka tegelikult kasutanud. Oluline on tegelik tuginemine TsMS-is sisalduvatele alustele, mis võiksid olla ka Brüsseli I määruse ja Lugano

II konventsioonis artikli 34(2) kohaldamise aluseks. Kostja peab arvesse võtma, et juhul, kui ta pole kasutanud võimalust taotleda kohtule vastamise tähtaja ennistamist TsMS § 67 lg 1 või pikendamist TsMS § 64 lg 1 alusel pärast kohtulahendi tegemist, võib välisriigi kohus lugeda kostja vaidlustamise võimalust mitte kasutanuks. Samuti võib välisriigi kohus lugeda kostja vaidlustamise võimalust mitte kasutanuks, kui kostjal pole olnud võimalik 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendit' vaidlustada mõjuva põhjuse tõttu, kuid kostja pole seejuures taotlenud ka kohtulahendi vaidlustamise tähtaja ennistamist TsMS § 67 lg 1 alusel.

Lõppjärelendusena on käesoleva töö hüpotees, et TsMS-is sisalduv regulatsioon ei taga kostja kohtuliku ärakuulamise õigust piisavalt, et välistada Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) kohaldamine Eestis tehtavate kohtulahendite tunnustamisel ja täitmisel, leidnud kinnitust vaid osaliselt. Analüüsist nähtub, et kehtiva tsiviilkohtumenetluse seadustikuga on loodud raamistik, mis võimaldab, et kostjale oleks tagatud tema õigus kohtulikule ärakuulamisele. Siiski, TsMS-i vastava regulatsiooni olemasolu ise ei taga ilmtingimata Eestis 'poole osavõtuta tehtud kohtulahendite' tunnustatavust ja täidetavust Euroopa Liidu ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides. Artikliga 34(2) loodud nõuete täimise garanteerimisel on oluline roll nii hagejal, kostjal kui ka kohtul endal.

Selleks, et 'poole osavõtuta tehtud kohtulahend' oleks Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni liikmesriikides tunnustatav ja täidetav, peavad nii Eesti kohtud kui ka hageja järgima kõiki TsMS-ist tulenevaid, sealhulgas Riigikohtu praktikas viidatud nõudeid, mis seonduvad kostja kohtuliku ärakuulamise õiguse kaitsega. Olukorras, kus nii kohtud kui ka hageja teevad kõik endast oleneva, et tagada kostja menetluslikud õigused, võib välisriigi kohus Eesti tsiviilkohtumenetluses tsiviil- ja kaubandusajades tehtud kohtulahendi tunnustamisest või täitmisest Brüsseli I määruse ja Lugano II konventsiooni artikli 34(2) alusel keelduda vaid väga erandlikel juhtudel.

RECOGNITION AND ENFORCEMENT OF JUDGMENTS IN DEFAULT OF APPEARANCE RENDERED BY THE COURTS OF ESTONIA – ARTICLE 34(2) OF THE BRUSSELS I REGULATION AND THE LUGANO II CONVENTION

Abstract

The aim of the research paper was to identify whether the norms of the civil procedure in Estonia, in particular the Code of Civil Procedure (the CCP), guarantee the right of the defendant to be heard by the court sufficiently enough to exclude the possibility of application of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention. The latter provides a ground for the refusal of recognition and enforcement in the courts in one member state of the judgments made by the courts of another member state.

In Estonia the question of the possibility to recognise or enforce the judgments made in Estonia in a foreign country under the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention has not been subject to specific analysis. Due to the increase in cross-border commerce and as a result of European Integration in general, the need to recognise and enforce the decisions made in Estonia in foreign countries has increased respectively.

The current research focuses specifically on the application of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention. The research is based on comparative analysis of the European Union law and the domestic legal system of Estonia.

Firstly, article 34(2) may only be applicable in cases where the judgment made by the courts of Estonia falls within the scope of application of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention (Article 1) and conforms to the requirements set to the ‘judgments’ by Article 32 of the Regulation or and by Article 26 of the Convention. ‘Judgments’ within the meaning of those provisions are both the decisions and regulations rendered by the courts of Estonia. Also the judgments which have been rendered in a shortened form or without full reasoning, including judgments which conflict with the requirements of § 444(4) of the CCP or with § 442(1) of the CCP. These provisions prescribe the requirements for the proper reasoning of the judgments. Only the judgments which are enforceable in Estonia subject to are enforcement and recognition under the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention.

According to Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention a judgment shall not be recognised ‘where it was given in default of appearance, if the defendant was not served with the document which instituted the proceedings or with an equivalent document in sufficient time and in such a way as to enable him to arrange for his defence, unless the defendant failed to commence proceedings to challenge the judgment when it was possible for him to do so’. The English version of the Regulation and the Convention uses the term ‘judgment in default of appearance’. The Estonian translation refers to ‘*tagaseljaotsus*’. Nevertheless, reference to a judgment made ‘*tagaselja*’. The latter seems to overlap with the term used for a default judgment rendered by the courts of Estonia pursuant to Chapter 44 of the CCP, namely ‘*tagaseljaotsus*’. Nevertheless, the notion of ‘*tagaselja*’ in the Regulation and in the Convention does not overlap with the meaning of the term ‘*tagaseljaotsus*’ used in Chapter 44 of the CCP.

Judgments in default of appearance within the meaning of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention are both the judgments rendered pursuant to § 407 and the § 410 of the CCP, in Estonian referred to as ‘*tagaseljaotsus*’. As the terms of the Regulation and the Convention are to be interpreted autonomously, other judgments rendered by the courts of Estonia might fall within the scope of application of Article 34(2). The research concludes that, pursuant to the interpretation given by the European Court of Justice in case *Mærsk Olie & Gas A/S*, also the judgments made by the courts of Estonia in the normal course of civil procedure must be considered ‘judgments in default of appearance’ in the meaning of Article 34(2) if those judgments have been made in a situation where the defendant has merely appeared to contest the jurisdiction of the court. According to the interpretation given by the European Court of Justice in case *Hendrikmann* judgments must also be classified as ‘judgments in default of appearance’ when they have been made in a situation where the representatives who appeared in the Estonian court were not entitled to represent the defendant and the defendant had no actual knowledge of the proceedings. A ‘judgment in default of appearance’ is also a ‘*maksekäsk*’ rendered in the Estonian enforcement procedure pursuant to § 489(1) of the CCP.

Secondly, the ‘document instituting the proceedings’ in Estonian civil procedure comprises of the documents referred to in § 393(1) of the CCP, namely a copy of the statement of claim together with any annexes thereto and the ruling on acceptance of the matter. In case of public notification the ‘document instituting the proceedings’ is the publication of an excerpt of a document to be publicly served published in the publication *Ametlikud Teadaanded*, referred to in § 317(3) of the CCP. In the Estonian enforcement procedure the ‘document instituting

the proceedings' is '*makseettepanek*' made pursuant to § 484(1) of the CCP. The aforementioned conclusions follow from the interpretation of the European Court of Justice in case *Weiss und Partner*, according to which such document must consist of the document or documents, where they are intrinsically linked, enabling the defendant to understand the subject-matter and grounds of the application of the plaintiff and to be aware of the existence of legal proceedings in which he may assert his rights, either by defending a pending action or, by challenging a judgment delivered on the basis of an ex parte application.

The named documents can, nevertheless, be classified as 'documents instituting the proceedings' only when the documents adhere to the requirements set by § 363(1), § 317(4) or § 482(1) of the CCP to the content of those and to all requirements referred to by the Supreme Court of Estonia. In such case the documents include essential information enabling a defendant to be aware primarily of the existence of legal proceedings and information on the elements of the claim, as required by the cases *Sonntag* and *Weiss und Partner* of the European Court of Justice. Where the documents do not conform to those requirements they cannot be regarded as 'documents instituting the proceedings' and the foreign court may refuse recognition and enforcement on the basis of Article 34(2).

Thirdly, where the 'document instituting the proceedings' has been served to the defendant duly, according to the rules of service arising from the CCP, the documents can be regarded as 'served' within the autonomous meaning of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and of the Lugano II Convention. Public announcement pursuant to § 317 of the CCP can be considered eligible under Article 34(2) only when it conforms to the requirements set by the European Court of Justice in case *Cornelius de Visser*. In the latter case the European Court of Justice confirmed that the European Union law must be interpreted as meaning that it does not preclude the issue of judgment by default against a defendant on whom, given that it is impossible to locate him, the document instituting proceedings has been served by public notice under national law, provided that the court seized of the matter has first satisfied itself that all investigations required by the principles of diligence and good faith have been undertaken to trace the defendant. The Estonian Supreme Court in the case *Fennovara v Hasanova* has affirmed that public service pursuant to § 317 CCP is allowed only under circumstances where the court unsuccessfully has attempted to serve the documents to the defendant by all other means of service. In a case *AS K-J Soojus v Reiner* the Supreme Court noted that before the courts decide to serve the documents publically, they are obliged to use all means available to determine the actual address of the defendant. It follows that public

notification pursuant to § 317 of the CCP is eligible under Article 34(2) when it has been executed in accordance with the requirements clarified by the Supreme Court of Estonia.

Nevertheless, the plaintiff must take into account the fact that in case of service by public notification, the possibility of refusal of recognition and enforcement under the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention is significantly higher than in case of use of other means of service prescribed by the CCP.

The moments where the defendant is deemed served under the rules of Chapter 6 of the CCP, in presumption, constitute a moment from where the sufficient time to enable the defendant to arrange for his defence starts from within the meaning of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention. Nevertheless, where the document is deemed served under § 307(3) of the CCP, the circumstances are exceptional. Pursuant to § 307(3) of the CCP if a document reached a participant in a proceeding on whom the document had to be served or on whom the document could be delivered pursuant to law but there was no possibility to certify the delivery, or if the procedure for service provided by law was violated, the document is deemed to be served on the participant in the proceeding as of the time the document actually reached the recipient. In case of such service the presumption that the beginning of the time to arrange the defence overlaps with the moment when the document is deemed served only exists where that particular date has been notified to the foreign court in para 4.4. of the form contained in Annex V of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention.

Fourthly, the current research concludes that the laws regulating the civil procedure of Estonia, in principle, guarantee the defendant its right to be heard by the court and therefore are in accordance with the requirement of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention which require the defendant to be granted with sufficient time to enable him arrange his defence. Where the courts of Estonia and the plaintiff follow the requirements set by the CCP and the guidance given by the Supreme Court of Estonia, the enforcement and recognition of the judgment made in Estonia may only be refused in exceptional cases. It follows from the case *Kloms* of the European Court of Justice that the time available for arranging the defence lasts until the deadline for response to the action or to the ‘*makseettepanek*’ is due or until the time when the defendant is summoned to appear to court.

In principle, the deadline prescribed by § 485(1)(3) of the CCP for the response to the ‘*makseettepanek*’ in Estonian enforcement proceeding shall serve as time sufficient to arrange the defence.

On the other hand, the minimum deadline set by § 394(5) of the CCP for the defendant to provide the court with a written response to the action, might not suffice within the meaning of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention. The courts of Estonia are burdened with an obligation to estimate the time necessary for properly arranging the defence already when they determine the deadline for the response to the action. More importantly, where it appears before the rendering of the judgment that the defendant was not granted time sufficient enough to arrange his defence, the courts are precluded from rendering a judgment in default of appearance by § 407(5)(1) and § 413(3)(1) of the CCP.

Where the ‘document instituting the proceedings’ has been served to the defendant by means prescribed by international conventions on service the time foreseen for the defendant to reply to the court should be seen to suffice under Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention. The international conventions function as standards for the determination of sufficiency of time available for the defence.

Nevertheless, pursuant to the European Court of Justice in case *Klomps* the question of the sufficiency of the time available for arranging the defence will remain a matter to be determined by the foreign courts who conduct the proceedings of recognition and enforcement. Among others, the foreign courts may have to take into consideration circumstances that were never revealed to the courts of Estonia. Pursuant to the European Court of Justice in *Debaecker*, in examining whether service was effected in sufficient time, the court in which enforcement is sought may take account of exceptional circumstances which arose after service was duly effected.

In case where the ‘documents instituting the proceedings’ were not served duly, the defendant who proposes that the time available for defence starts later than the alleged time of the service, must prove that the time notified to the foreign court in para 4.4. of the form in Annex V of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention does not accord to the time when he learned about the proceedings instituted against him. In such case, the foreign court must estimate whether the lack in service actually deprived the defendant from gaining sufficient knowledge of the proceedings and from arranging his defence.

In some circumstances, the defendant may succeed in showing that he had not been granted sufficient time to arrange his defence despite due service under the CCP. In such case exceptional circumstances must exist and the defendant must be able to prove that he had no possibility to gain knowledge of the proceedings or that he found out about the proceedings later than the time when the documents were deemed served. For example, the time to arrange the defence might be affected by the fact that the ‘documents instituting the

proceedings' where served in a language which the defendant had no sufficient knowledge of. Considering such possibility, the plaintiff who aims to recognise or enforce the judgment in a foreign country should provide the defendant with a document in a language known to the latter.

The time available for arranging the defence may be regarded insufficient also in circumstances where the courts of Estonia or the plaintiff have not used all means available to notify the defendant of the proceedings instituted against him. The requirement of using all means available also arises from the CCP.

The courts of the country where the recognition or enforcement is being sought must also take into account the possibility that the defendant may be responsible for not receiving the 'documents instituting the proceedings'. In Estonian civil procedure both the public service under § 317 of the CCP and service in case of refusal to accept procedural documents under § 325 of the CCP are related to the presumption that the defendant has knowingly avoided the notifications by the courts – therefore, that the defendant is responsible for not receiving the 'document instituting the proceedings' by other means of service.

With regard to the service by public notification in Estonian civil procedure, it is important that on the 1st of January 2009 the § 407(5¹) and § 413(3¹) of the CCP came into force. According to the named provisions the court may refuse to make a judgment by default, if an action or the summons to appear was served by public announcement, and a party wishes to recognise or enforce the judgment in a foreign state, and due to the service by public announcement it is probable that the judgment will not be recognised or enforced there. Therefore, an additional guarantee is provided by the § 407(5¹) ja § 413(3¹) of the CCP to the plaintiff who seeks to recognise or enforce his decision in the courts of a member states of the European Union or the Lugano II Convention. Nevertheless, where there is clear indication of the defenant having actual knowledge of the proceedings or of him being responsible for not receiving the 'documents instituting the proceedings' by other means of, the Estonian courts are not entitled to refuse rendering a judgment in default.

In addition to the latter, high probability exists that where the defendant has failed to comply with the deadline of responding to the court due to good reason the foreign courts take into account whether the defendant used the possibility under § 67(1) of the CCP to restore the term provided by law or the possibility under § 64(1) to extend the term determined by the court. The plaintiff must consider the possibility that the foreign court will exclude the time throughout which an obstacle occurred from the time available to arrange the defence in the meaning of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention.

To guarantee recognition and enforcement under Brussels I Regulation and the Lugano II Convention, also the Estonian courts must take into account the probability of the occurrence of the circumstances referred to above. The courts of Estonia must consider those circumstances when determining the time for the response to the court, when deciding on the matter of restoration or extension of the term granted or when deciding which means of service available under the CCP are to be used to serve the ‘documents instituting the proceedings’. The plaintiff who seeks to recognise or enforce the decision in a foreign court must consider the probability of those circumstances arising in the course of the proceedings. Where such probability is high the plaintiff should avoid solving the case in Estonian enforcement proceedings and should avoid asking for a judgment in default of appearance pursuant to § 407 or § 410 of the CCP.

Fifthly, the defendant who finds that his right to be heard by the court has been breached, has an obligation to use means available under the CCP to contest the judgment rendered by the Courts of Estonia. The requirement set by Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention that it must be ‘possible’ to contest the judgment based on relying on the breach of Article 34(2) is fulfilled by the CCP. When contesting the judgments rendered in default of appearance, the CCP foresees the possibility to rely on the breach of the right to be heard by the court. Also the deadlines prescribed for such appeals adhere to the requirements of Article 34(2).

Nevertheless, factual circumstances which prevent the defendant from contesting the judgment may occur. In such circumstances the foreign courts may refuse recognition and enforcement also in case where the defendant has not contested the judgment rendered by the Courts of Estonia. For example, practice by the courts of Estonia which refuses the appeals on the grounds of breach of rights arising from Article 34(2) may serve as a circumstance which renders the contesting of the judgment factually impossible.

In addition to the latter, to be able to rely on Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention, the defendant has an obligation to in fact use its possibility to contest the judgment. The defendant must actually rely on the grounds prescribed by the CCP which overlap with the grounds required by Article 34(2). It must also be taken into account that the foreign court may consider that the defendant did not use the possibility to contest the claim where he has not used the possibility to ask for restoration pursuant to § 67(1) of the CCP or extension pursuant to 64(1) of the CCP in cases where it was possible after the judgment was rendered. Similarly, when the defendant has failed to ask for restoration of the deadline for contesting the judgment where he was precluded from doing so due to good reasons. The

defendant may be deprived of its right to rely on Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention.

In a nutshell, the current research concludes that the right of the defendant to be heard by the courts should be, pursuant to the CCP, be guaranteed sufficiently enough to avoid the application of the ground for refusal of recognition and enforcement foreseen by Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Luagno II Convention. Nevertheless, the actual application of Article 34(2) depends much on the action of the plaintiff, the defendant and the courts in the course of the proceedings – therefore, the mere applicability of the CCP does not guarantee the recognition and the enforcement of the decisions rendered by the courts of Estonia. All means available to protect the right of the defendant to a fair hearing must be taken by the plaintiff and the courts. This obligation relies also with the defendant himself.

In order for the judgment rendered by the courts of Estonia in default of appearance to be recognisable and enforceable in the member sates of the European Union and the Lugano II Convention both the courts of Estonia and the plaintiff must adhere to the requirements set by the CCP and must follow the guidance given by the Supreme Court of Estonia. Where those obligations are complied with the judgments rendered by the courts of Estonia may be refused recognition and enforcement on the grounds of Article 34(2) of the Brussels I Regulation and the Lugano II Convention only in exceptional cases.

Gerly Lõhmus

7. mail 2012

KASUTATUD ALLIKAD

KASUTATUD KIRJANDUS

Õiguskirjandus

1. Alekand, A., Täitemenetlusõigus, Juura: Tallinn, 2011.
2. Ancel, B., The Brussels I Regulation: Comment, Yearbook of Private International Law, Vol 3, 2001, pp 101-114.
3. Andersson, T., Harmonisation and Mutual Recognition: How to Handle Mutual Distrust, in Andenas, M., Hess, B., Oberhammer, P. (eds), Enforcement Agency Practice in Europe, British Institute of International and Comparative Law: London, 2005.
4. Berglund, M., Cross-Border Enforcement of Claims in the EU, History, Present Time and Future, Kulwer Law International: 2009.
5. Blobel, F., Spath, P., The Tale of Multilateral Trust and the European Law of Civil Procedure, European Law Review, Vol 30, No 4, August 2005, pp 528-547.
6. Bogdan, M., Concise Introduction to EU Private International Law, Europa Law Publishing: Groningen, 2006.
7. Brand, R.A., Enforcement of Foreign Money-Judgements in the United States: In Search of Uniformity and International Acceptance, 67 Notre Dame Law Review 253, 1991.
8. Briggs, A., Civil Jurisdiction and Judgments, 3rd edn, 2002.
9. Collins, L., Dicey Morris and Collins on the Conflict of Laws, Vol I, 14th edn, Sweet & Maxwell: London, 2006 (Collins (ed) 2006).
10. Crifó, C., Cross-Border Enforcement of Debts in the European Union, Default Judgments, Summary Judgments and Orders for Payment, Kulwer Law International: The Netherlands, 2009, (Crifó 2009).
11. Crifó, C., First Steps Towards the Harmonisation of Civil Procedure: The Regulation Creating a European Enforcement Order for Uncontested Claims, Civil Justice Quarterly, Vol 24, April 2005, pp 200-223.
12. Dickinson, A., Surveying the Proposed Brussels I *bis* Regulation – Solid Foundations but Renovation Needed, Yearbook of Private International Law, Vol 12, 2010, (Dickinson 2010).

13. Eesti Vabariigi põhiseaduse ekspertiisikomisjoni lõpparuanne, (arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/10716>, 14. aprill 2012).
14. Ernits, M., Kättetoimetamisest põhiõiguste valguses, *Juridica V/2004*, lk 321-333.
15. Fawcett, J., Carruthers, J.M., North, P. (consultant ed), Cheshire, North & Fawcett, *Private International Law*, 14th edn, Oxford University Press: 2008, (Fawcett/Carruthers 2008).
16. Francq, S., Art 32, in Magnus, U., Mankowski, P., *Brussels I Regulation*, Sellier European Law Publishers: Munich, 2012, (Francq, in Magnus/Mankowski 2012).
17. Garcia, R.A., Abolition of Exequatur: Problems and Solutions, *Mutual Recognition, Mutual Trust and Recognition of Foreign Judgments: too Many Words in the Sea*, *Yearbook of Private International Law*, Vol 12, 2010, pp 351-375.
18. Hess in Hess, B., Pfeffer, T., Schlosser, P., Report on the Application of Regulation Brussels I in the Member States, Study JLS/C4/2005/03, final version September 2007.
19. Kaur, M., Euroopa täitekorralduse tõend: miks ja millal?, *Juridica II/2012*, lk 122-126, (Kaur 2012).
20. Kodek, G.E., in Czernich, D., Tiefenthaler, S., Kodek G.E., *Europäischen Gerichtsstands- und Vollstreckungsrecht, Kurzkomentar*, 3., aktualisierte und erweiterte Auflage, LexisNexis: Wien, 2009.
21. Kropholler, J., *Europäisches Zivilprozeßrecht, Kommentar zu EuGVO, Lugano-Übereinkommen und Europäischem Vollstreckungstitel*, 8 Auflage, Verlag Recht und Wirtschaft: Frankfurt am Main, 2005, (Kropholler 2005).
22. Larobina, M.D., Pate, R. L., The Status of Recognition and Enforcement of Judgments in the European Union, *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, Vol 3(2), 2011, pp 9-22.
23. Layton, A., Mercer, H., *European Civil Practice*, Vol I, 2nd edn, Thomson/Sweet & Maxwell: London, 2004.
24. Leible, S., in Rauscher, T. (Herausgeber), *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR, Kommentar*, Sellier/European Law Publishers: München, 2011, (Leible in Rauscher (Herausgeber) 2011).
25. Lõhmus, U., Õigus õiglasele kohtulikule arutamisele, *Juridica*, I/2003, lk 139-180.
26. Malla, O., Kohtuotsuste tunnustamine ja täitmine ülalpidamiskohustuste määruse alusel, magistritöö, juhendaja Karin Sein, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, eraõiguse instituut, tsiviilõiguse õppetool, Tallinn, 2011, lk 40.

27. Metsalu, D., Maksekäsu kiirmenetlus tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõus, bakalaureusetöö, juhendaja J. Ots, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, protsessiõiguse õppetool, Tartu, 2005.
28. Oelmann, J., The Barriers to the Enforcement of Foreign Judgments as Opposed to those of Foreign Arbitral Awards, *Bond Law Review*, Vol 18, Issue 2, 2006, pp 77-103, (Oelmann 2006).
29. Paulus, C.G., Tsiviilprotsessiõigus. Kohtuotsuste tegemise menetlus ja sundtäitmine. Juura: Tallinn, 2002.
30. Plaks, C., Expedited payment order procedure – a simplified way for collecting monetary claims, *Baltic Legal Update*, 2006, nr 39.
31. Pocar, F., The New Lugano Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, *Yearbook of Private International Law*, Vol 10, 2008, pp 1-17, (Pocar 2008).
32. Poola, M., Täitedokumentide tunnustamine ja täitmine Euroopa täitekorralduse määruse alusel, magistrیتöö, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, tsiviilõiguse õppetool, juhendaja: K. Sein, Tallinn, 2007.
33. Pryles, M., Waincymer, J., Davies, M., *International Trade Law*, 2nd edn, 2004.
34. Pärsimägi, A., Muutuv tsiviilkohtumenetlus: menetlustoimingud ja -tähtajad, vastuväide kohtu tegevusele, hagi tagamine, *Juridica VII/2009*, lk 439-454, (Pärsimägi 2009).
35. Rahvusvaheline õigusabi tsiviil- ja kaubandusasjades EL liikmelisuse tingimustes, Teaduslik uurimistöö, 20.12.2002.
36. Reed, A., A New Model of Jurisdictional Propriety for Anglo-American Foreign Judgement Recognition and Enforcement: Something Old, Something Borrowed, Something New?, *Loyola of Los Angeles International and Comparative Law Review*, Vol 25, 2003, pp 243-241, (Reed 2003).
37. Simmermann, M., Maksekäsu kiirmenetlus ehk miks kiirmenetlus ei ole kiire?, bakalaureusetöö, juhendaja A. Kangur, Tartu Ülikool, õigusteaduskond, tsiviilõiguse õppetool, Tartu, 2008, (Simmermann 2008).
38. Stanivuković, M., Recasting of the Brussels I Regulation and its Impact upon Third Countries, in Particular Serbia, *Zbornik Radova*, Vol. 45, Issue 2 (2011), pp. 91-110.
39. Sterio, M., The Globalization Era And The Conflict Of Laws: What Europe Could Learn From The United States And Vice Versa, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, Vol 13, 2005, p 161.
40. Stewart, D.P., Recognition and Enforcement of Foreign Judgments in the United States, *Yearbook of Private International Law*, Vol 12, 2010, pp 179-199, (Stewart 2010).

41. Storskrubb, E., *Civil Procedure and EU Law, A Policy Area Uncovered*, Oxford University Press: Oxford, 2008, (Storskrubb 2008).
42. Tampuu, T., Hagile vastamata jätmise ja poolte kohtuistungilt puudumise tagajärjed, *Juridica* II/2006, lk 127-143.
43. Tampuu, T., Tsiviilkohtumenetluses esitatavad alternatiivsed nõuded, *Juridica* V/2011, lk 344-364.
44. Torga, M., Elukoht tsiviilseadustiku üldosa seaduses: tähendus rahvusvahelises tsiviilkohtumenetluses, *Juridica* VII/2010, lk 473-480.
45. Tuulmägi, K., Aegumistähtajad ja teised seaduses sätestatud tähtajad ning nende eristamise probleeme praktikas, *Juridica* V/2009, lk 267-275.
46. Veeret, A., Euroopa Liidu liikmesriigi kohtu pädevus rahvus vaheliste kohtualluvuse kokkulepete kehtivuse hindamisel Brüsseli I määruse artikli 23 kontekst, *Juridica* VI/2009, lk 395-404.
47. Vutt, M., Maksekäsu kiirmenetluse kohtupraktika probleeme, *Kohtupraktika analüüs, Riigikohus, Õigusteabe osakond, Taru, juuni 2011*, (Vutt, M. 2011).
48. Vutt, M., Menetlusedokumentide kättetoimetamine tsiviilkohtumenetluses, *Kohtupraktika analüüs, Riigikohus, Õigusteabe osakond, Tartu, august 2009*, (Vutt, M. 2009).
49. Wautelet, P., Art 32, in Magnus, U., Mankowski, P., *Brussels I Regulation*, Sellier European Law Publishers: Munich, 2012, (Wautelet, in Magnus/Mankowski 2012).
50. Zuckermann, A.A.S., Service of the Claim Form, *Civil Justice Quarterly*, Vol 24, 2005, pp 401-413.

Seletuskirjad

51. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku eelnõu seletuskiri, arvutivõrgus kättesaadav: http://eoigus.just.ee/?act=6&subact=1&OTSIDOC_W=12545, (7. mai 2012).
52. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu (966 SE) seletuskiri, Tallinn, 28.08.2006.
53. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seotud seaduste muutmise seaduse eelnõu (194 SE) seletuskiri, 2008, lk 26.

Seaduseelnõud

54. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu 966 SE I, algatanud Vabariigi Valitsus 11.09.2006, nr 1-6/82, esimene lugemine 11.10.2006.
55. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja riigilõivuseaduse muutmise seaduse eelnõu 966 SE II, teine lugemine 15.11.2006.

Euroopa Kohtu kohtujuristide ettepanekud

56. Kohtujuristi Kokott 18. detsember 2008 ettepanek kohtuasjas C-394/07: Euroopa Kohtu (esimene koda) 2. aprilli 2009. aasta otsus (Eelotsusetaotlus: *Corte d'appello di Milano* Itaalia) — Marco Gambazzi versus DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, EKL 2009 lk I-02563.
57. Kohtujuristi Léger 28. september 2006 ettepanek kohtuasjas C-283/05: Euroopa Kohtu otsus (esimene koda), 14. detsember 2006, ASML Netherlands BV versus Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS), (Eelotsusetaotlus: *Oberster Gerichtshof* – Austria), EKL 2006 I-12041, (Kohtujurist Léger, *ASML*).
58. Kohtujuristi Léger 13. juuli 2004 ettepanek kohtuasjas C 39/02: Euroopa Kohtu otsus (kolmas koda), 14. oktoober 2004, Mærsk Olie & Gas A/S versus Firma M. de Haan en W. de Boer, (Eelotsusetaotlus: *Højesteret* – Taani), EKL 2004 I-09657.

Euroopa Liidu institutsioonide raportid

59. I Report on the proposal for a European Parliament and Council regulation creating a European enforcement order for uncontested claims, COM(2002) 159, C5-0211/02, 2002/0090(COD), A5-0108/2003 final.
60. Jenard, P., Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters signed at Brussels, 27 September 1968. OJ C 59, 5.03.1979, (Jenard Report on Brussels Convention 1979).
61. Pocar, F., Explanatory report on Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, signed at Lugano, 30 October 2007, OJ C 319, 23.12.2009, (Pocar Report on Lugano II Convention 2009).
62. Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) No 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matter, Brussels, 21.4.2009, COM (2009) 174 final, (Report on Brussels I Regulation).
63. Schlosser, P., Report on the Convention on the Association of the Kingdom of Denmark, Ireland and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters and to the Protocol on its interpretation by the Court of Justice, signed at Luxembourg, 9 October 1978. OJ C 59, 5.03.1979, (Schlosser Report on Brussels Convention 1979).

Eroopa Liidu institutsioonide muud dokumendid

64. Commission Staff Working Paper, Impact Assessment accompanying document to the 'Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Recast), COM(2010) 748 final, SEC(2010) 1547 final, Brussels, 14.12.2010.
65. Communication from the Commission to The European Parliament and the Council, An area of freedom, security and justice serving citizen, COM(2009), 262 final, Brussels, 10.6.2009.
66. Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, KOM(2010) 748 lõplik, Brussels, 14.07.1999, (Brüsseli I määruse ettepanek (2010)).
67. European Commission, Special Eurobarometer 351, Civil Justice, Report, October 2010.
68. Green Paper on the Review of Council Regulation (EC) No 44/2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, COM(2009) 175 final, Brussels, 21.4.2009.
69. Information concerning the date of entry into force of the Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, signed in Lugano on 30 October 2007, OJ L 140/53, 8.06.2010.
70. Information concerning the date of entry into force of the Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, signed in Lugano on 30 October 2007, OJ L 138/54, 26.05.2011.
71. Opinion of the European Economic and Social Committee on the Proposal for a Council Regulation creating a European Enforcement Order for uncontested claims, COM(2002) 159 final, 2002/0090 (CNS), 2003/C 85/01, OJ 8.4.2003.
72. Proposal for a Council Regulation (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, COM(1999) 348 final, Brussels, 14.07.1999, (Brussels I Proposal 1999).
73. Proposal for a Council Regulation creating a European enforcement order for uncontested claims, COM (2002) 159 final, CNS 2002/0090, OJ C 203E, 27.08.2002, pp 86-107.
74. Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Recast), COM(2010) 748 final, Brussels, 14.12.2010, (Brussels I Proposal 2010).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Eesti Vabariigi õigusaktid

75. Eesti Vabariigi Põhiseadus – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.
76. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (täiendatud protokollidega nr 2, 3, 5 ja 8) ning selle lisaprotokollide nr 1, 4, 7, 9, 10 ja 11 ratifitseerimise seadus – 01.01.2006, RT II 1996, 11, 34; RT I 2005, 39, 308. (EIK ratifitseerimise seadus)
77. Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I 1998, 43, 666; 2002, 64, 390.
78. Tsiviilkohtumenetluse seadustik – RT I 2005, 26, 197; 28.12.2011, 44. (TsMS)
79. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus – RT I 2006, 61, 457.
80. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seadus – RT I 2008, 59, 330.
81. Täitemenetluse seadustik – RT I 2005, 27, 198; 21.03.2011, 35. (TMS)

Saksamaa õigusaktid

82. Zivilprozessordnung, 05.12.2005, BGBl. I S 53; 22.12.2011, BGBl. I S 3044. (ZPO)

Rahvusvahelised lepingud ja konventsioonid

83. Charter of Fundamental Rights of the European Union, The European Parliament, the Council and the Commission, OJ 2010 C 83/02.
84. Convention on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters, OJ L 339, 21.12.2007, pp 3-41, (Lugano II Convention).
85. Hague Convention of 15 November 1965 on the Service Abroad of Judicial and Extrajudicial Documents in Civil or Commercial Matters – 10.02.1969 (1965 Hague Convention).
86. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, 4. november 1950, Rooma – 16.04.1996, RT II 1996, 11, 34, (EIK).
87. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007, OJ 2007/C 306/01.
88. Tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise Brüsseli konventsioon, EÜT L 299, 31.12.1972, lk 32, konsolideeritud versioon EÜT C 27, 26.1.1998, lk 1, (Brüsseli konventsioon).

89. Tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon, EÜT L 319, 25.11.1988, lk 9, (Lugano 1988. aasta konventsioon).

90. Tsiviil- ja kaubandusajade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsioon, ELT L 339, 21.12.2007, lk 3-41, (Lugano II konventsioon).

Euroopa Liidu Määrused

91. Council regulation (EC) No 1348/2000 of 29 May 2000 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters, OJ L 160, 30.6.2000, p 37–52.

92. Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters, OJ L 12, 16.1.2001, p 1–23, (Brussels I Regulation).

93. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1896/2006, 12. detsember 2006, millega luuakse Euroopa maksekäsmenetlus, ELT L 399, 30.12.2006, lk 1—32 (Euroopa maksekäsu määrus).

94. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 805/2004, 21. aprill 2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta, ELT L 143, 30.04.2004, lk 15–39, (Euroopa täitekorralduse määrus).

95. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 1393/2007 kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamise kohta tsiviil- ja kaubandusajades (dokumentide kättetoimetamine), millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1348/2000, ELT L 324, 10.12.2007, lk 79-120, (kättetoimetamise määrus).

96. Nõukogu 29. mai 2000. aasta määrus (EÜ) nr 1348/2000 tsiviil- ja kaubandusajade kohtu- ja kohtuväliste dokumentide Euroopa Liidu liikmesriikides kättetoimetamise kohta, EÜT L 160, 30.6.2000, lk 37—52 (kättetoimetamise määrus 1348/2000).

97. Nõukogu määrus (EÜ) nr 44/2001, 22. detsember 2000, kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, EÜT L 12, 16.1.2001, lk 1-23 (Brüsseli I määrus).

98. Regulation (EC) No 1896/2006 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 creating a European order for payment procedure, (European Order for Payment Regulation).

Nõukogu otsused

99. Nõukogu otsus (EÜ) nr 2007/712, 15. oktoober 2007, tsiviil- ja kaubandusasjade kohtualluvuse ning neid käsitlevate kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise konventsiooni ühenduse nimel allakirjutamise kohta, ELT L 339, 21.12.2007, lk 1-2 (Nõukogu otsus Lugano II allakirjutamise kohta).

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Eesti Riigikohtu lahendid

100. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13. veebruari 2012 otsus asjas nr 3-2-1-154-11 (AS ELVESO v AS Luterma).
101. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11. jaanuari 2012 määrus asjas nr 3-2-2-2-11 (OÜ Mangelbert v Kolosov).
102. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 4. jaanuari 2012 määrus asjas nr 3-2-2-153-11 (Tiskre elanike MTÜ v Kaur ja Keva).
103. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 17. jaanuari 2011 määrus asjas nr 3-2-1-145-10 (AS Asper Biotech v Harcourt Management Consulting OÜ).
104. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 2. novembri 2010 otsus asjas nr 3-2-1-91-10 (KÜ Majaka 5 v OÜ Talavik).
105. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 11. mai 2010 määrus asjas nr 3-2-1-28-10 (OÜ Üritus).
106. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26. oktoobri 2009 otsus asjas nr 3-2-1-74-09 (AS EMT v Sikk).
107. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1. juuni 2009 määrus asjas nr 3-2-1-47-09 (Oy Lars Krogius Ab).
108. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. mai 2009 määrus asjas nr 3-2-1-54-09 (Abramov'id v Klaas).
109. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 4. märtsi 2009 määrus asjas nr 3-2-1-6-09 (Tallinna Sadam v OÜ Rei Geotehnika).
110. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26. märtsi 2009 määrus asjas nr 3-2-1-19-09 (AS Eesti Mereagentuur v Tallinna Sadam).

111. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 15. aprilli 2008 määrus asjas nr 3-2-2-1-08 (AS K-J Soojus v Reiner).
112. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 1. jaanuari 2008 määrus asjas nr 3-2-1-127-07 (Roio v OÜ Duvelin Invest).
113. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20. detsembri 2007 määrus asjas nr 3-2-1-129-07 (Fjodorov v Goidina).
114. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 22. oktoobri 2007 otsus asjas nr 3-2-1-94-07 (K.T v L.T).
115. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13. märtsi 2007 määrus asjas nr 3-2-1-14-07 (Oy Palokatkomiehet v OÜ Tefire Group).
116. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 14. veebruari 2007 määrus asjas nr 3-2-1-152-06 (AS G v AS J).
117. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 31. jaanuari 2007 otsus asjas nr 3-2-1-144-06 (AS T v AS H ja OÜ F).
118. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. detsembri 2006 määrus asjas nr 3-2-2-5-06 (I.S v J.L).
119. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 8. novembri 2006 määrus asjas nr 3-2-1-97-06 (OÜ A v OÜ H).
120. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16. oktoobri 2006 määrus asjas nr 3-2-2-3-06 (AS M v KÜ S).
121. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 3. oktoobri 2006 määrus asjas nr 3-2-1-79-06 (Kohtutäitur R.A).
122. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 3. juuni 2004 määrus asjas nr 3-2-2-1-04 (Paas v Vedernikova).
123. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12. mai 2004 määrus asjas nr 3-2-1-68-04 (Koort v AS Polimoon Eesti ja AS RT Holding).
124. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 15. oktoobri 2003 määrus asjas nr 3-2-1-107-03 (Härmat, Liebert ja Kivisild v Tõnurist).
125. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 26. novembri 2002 otsus asjas nr 3-2-3-5-02 (Fennovara v Hasanova).

Ringkonnakohtute lahendid

126. Tallinna Ringkonnakohtu 16. juuni 2009 määrus tsiviilasjas nr 2-08-69216 (*Malek Lääne OÜ v Gibbons*).
127. Tallinna Ringkonnakohtu 20. mai 2009 määrus tsiviilasjas nr 2-08-26263 (*OÜ Aktiva Finants v Klimtšuk*).
128. Tallinna Ringkonnakohtu 2. aprilli 2009 määrus tsiviilasjas nr 2-08-16469 (*As Kagu Invest v Eiland*).
129. Tallinna Ringkonnakohtu 17. märtsi 2009 määrus tsiviilasjas nr 2-07-57321 (*OÜ Aktiva Finants v Puki*).
130. Tallinna Ringkonnakohtu 27. veebruari 2009 määrus tsiviilasjas nr 2-08-18919 (*OÜ Lions Grupp 2 v Komlevi*).

Euroopa Kohtu kohtuasjad

131. Kohtuasi C-292/10: Euroopa Kohtu otsus (esimene koda), 15. märts 2012, G versus Cornelius de Visser, (Eelotsusetaotlus: *Landgericht Regensburg* – Saksamaa), (veel avaldamata), (*Cornelius de Visser*).
132. Kohtuasi C-327/10: Euroopa Kohtu otsus (esimene koda), 17. november 2011, Hypoteční banka a.s. versus Udo Mike Lindner, (Eelotsusetaotlus: *Okresní soud v Chebu - Tšehhi Vabariik*), (veel avaldamata), (*Hypoteční banka*).
133. Kohtuasi C-167/08: Euroopa Kohtu otsus (esimene koda), 23. aprill 2009, Draka NK Cables Ltd, AB Sandvik international, VO Sembodja BV ja Parc Healthcare International Limited versus Omnipol Ltd, (Eelotsusetaotlus: *Hof van Cassatie* – Belgia), EKL 2009 I-03477, (*Draka NK Cables jt*).
134. Kohtuasi C-420/07: Euroopa Kohtu otsus (suurkoda), 28. aprill 2009. aasta otsus Meletis Apostolides versus David Charles Orams ja Linda Elizabeth Orams, (eelotsusetaotlus: *Court of Appeal (England & Wales) (Civil Division)* – Ühendkuningriik), EKL 2009 I-03571, (*Apostolides*).
135. Kohtuasi C-394/07: Euroopa Kohtu (esimene koda) 2. aprilli 2009. aasta otsus Marco Gambazzi versus DaimlerChrysler Canada Inc., CIBC Mellon Trust Company, (eelotsusetaotlus: *Corte d'appello di Milano* – Itaalia), EKL 2009 I-02563, (*Gambazzi*).
136. Kohtuasi C-14/07: Euroopa Kohtu otsus (kolmas koda), 8. mai 2008. Ingenieurbüro Michael Weiss und Partner GbR versus Industrie- und Handelskammer Berlin,

- (Eelotsusetaotlus: *Bundesgerichtshof* – Saksamaa), EKL 2008 I-03367, (*Weiss und Partner*).
137. Kohtuasi C-283/05: Euroopa Kohtu otsus (esimene koda), 14. detsember 2006, ASML Netherlands BV versus Semiconductor Industry Services GmbH (SEMIS), (Eelotsusetaotlus: *Oberster Gerichtshof* – Austria), EKL 2006 I-12041, (*ASML*).
138. Kohtuasi C 39/02: Euroopa Kohtu otsus (kolmas koda), 14. oktoober 2004, Mærsk Olie & Gas A/S versus Firma M. de Haan en W. de Boer, (Eelotsusetaotlus: *Højesteret* – Taani), EKL 2004 I-09657, (*Mærsk Olie & Gas A/S*).
139. Case C-38/98: Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 11 May 2000, Régie nationale des usines Renault SA versus Maxicar SpA and Orazio Formento, (Reference for a preliminary ruling: *Corte d'appello di Torino* - Italy), ECR 2000 I-02973, (*Renault*).
140. Kohtuasi C-7/98: Euroopa Kohtu otsus, 28. märtsi 2000. aasta otsus, Dieter Krombach versus André Bamberski, (eelotsusetaotlus: *Bundesgerichtshof* – Saksamaa), EKL 2000 I-01935, (*Krombach*).
141. Case C-267/97: Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 29 April 1999, Eric Coursier versus Fortis Bank and Martine Coursier, née Bellami, (Reference for a preliminary ruling: *Cour supérieure de justice* - Grand Duchy of Luxemburg), ECR 1999 I-02543, (*Coursier*).
142. Case C-78/95: Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 10 October 1996, Bernardus Hendrikman and Maria Feyen versus Magenta Druck & Verlag GmbH, (Reference for a preliminary ruling: *Hoge Raad* – Netherlands), ECR 1996 I-04943, (*Hendrikman*).
143. Case C-474/93: Judgment of the Court (Third Chamber) of 13 July 1995, Hengst Import BV versus Anna Maria Campese, (Reference for a preliminary ruling: *Arrondissementsrechtbank Zwolle* – Netherlands), ECR 1995 I-02113, (*Hengst Import*).
144. Case C-172/91: Judgment of the Court of 21 April 1993, Volker Sonntag versus Hans Waidmann, Elisabeth Waidmann and Stefan Waidmann, (Reference for a preliminary ruling: *Bundesgerichtshof* – Germany), ECR 1993 I-01963, (*Sonntag*).
145. Case-123/91: Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 12 November 1992, Minalmet GmbH versus Brandeis Ltd, (Reference for a preliminary ruling: *Bundesgerichtshof* – Germany), ECR 1992 I-05661, (*Minalmet*).

146. Case-183/90: Judgment of the Court (Sixth Chamber) of 4 October 1991, B. J. van Dalfsen and others versus B. van Loon and T. Berendsen, (Reference for a preliminary ruling: *Hoge Raad – Netherlands*), ECR 1991 I-04743, (*Dalfsen and others*).
147. Case 145/86: Judgment of the Court of 4 February 1988, Horst Ludwig Martin Hoffmann versus Adelheid Krieg, (Reference for a preliminary ruling: *Hoge Raad – Netherlands*), ECR 1988 00645, (*Hoffmann*).
148. Case 49/84: Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 11 June 1985, Leon Emile Gaston Carlos Debaecker and Berthe Plouvier versus Cornelis Gerrit Bouwman, (Reference for a preliminary ruling: *Hoge Raad – Netherlands*), ECR 1985 01779, (*Daebecker*).
149. Case 228/81: Judgment of the Court (Second Chamber) of 15 July 1982, Pendency Plastic Products BV versus Pluspunkt Handelsgesellschaft mbH, (Reference for a preliminary ruling: *Bundesgerichtshof – Germany*), ECR 1982 02723, (*Pendency Plastic Products*).
150. Case C-166/80: Judgment of the Court of 16 June 1981, Peter Klomps versus Karl Michel, (Reference for a preliminary ruling: *Hoge Raad – Netherlands*), ECR 1981 01593, (*Klomps*).
151. Case 125/79: Judgment of the Court of 21 May 1980, Bernard Denilauler versus SNC Couchet Frères, (Reference for a preliminary ruling: *Oberlandesgericht Frankfurt am Main – Germany*), OJ 1980 01553, (*Denilauler*).
152. Case C-43/77: Judgment of the Court of 22 November 1977, Industrial Diamond Supplies versus Luigi Riva, (Reference for a preliminary ruling: *Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen – Belgium*), ECR 1977 02175, (*Industrial Diamond Supplies*).
153. Case C-220/95: Judgment of the Court (Fifth Chamber) of 27 February 1997, Antonius van den Boogaard v Paula Laumen, (Reference for a preliminary ruling: *Arrondissementsrechtbank Amsterdam – Netherlands*), ECR 1997 I-01147, (*Van den Boogaard*).

Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtuasjad

154. Decision of the European Court of Human Rights in Nunes Dias versus Portugal, 30 April 2003, Reports of Judgments and Decisions 2003-VI, (*Nunes Dias v Portugal*).
155. Euroopa Inimõiguste Kohtu 16. detsembri 1992. aasta otsus asjas Hadjianastassiou versus Kreeka, A-seeria, nr 252, (*Hadjianastassiou v Kreeka*).